

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vyjednávání identity: Druhá generace litevských imigrantů ve Velké Británii

Negotiating Identity: Second Generation of Lithuanian Immigrants in Great
Britain

Lucie Dacys

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
Studijní program: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy
Studijní obor: Anglický jazyk a základy společenských věd

2023

Odevzdáním této diplomové práce na téma Vyjednávání identity: Druhá generace litevských imigrantů ve Velké Británii potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 12. 2023

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu práce PhDr. Ondřeji Lánskému, Ph.D. za čas, vstřícnost, otevřenost, cenné a inspirativní rady, připomínky a nápady, díky kterým mohla tato práce vzniknout.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá vyjednáváním identity u druhé generace litevských imigrantů ve Velké Británii a klade si za cíl zjistit, jak děti migrantů reflektují život mezi dvěma světy a kulturami – zda se ztotožňují spíše s kulturou a stylem života cílové země, udržují kvůli členům rodiny identitu litevskou, anebo u nich dochází k vytvoření tzv. třetí kultury. První část práce slouží jako teoretický rámec a zaměřuje se na několik stěžejních témat – představena je teorie migrace, ve které je kladen důraz na historii a současnost emigrace litevské a také na teorii migrace transnacionální, dále je diskutován koncept identity, který je nahlížen z více perspektiv – představeny jsou identity národní, transnacionální, sociální či etnické a v neposlední řadě také teorie *děti třetí kultury* a jejich identity. Rozebírán je zde také proces socializace a jeho specifika. Analytická část je pak případovou studií členů druhé generace litevských migrantů ve Velké Británii a představuje rozbor vnímání jejich vlastní identity.

KLÍČOVÁ SLOVA

Migrace, identita, sebepojetí, socializace, Litva, Velká Británie

ABSTRACT

This diploma thesis explores the negotiation of identity among second generation Lithuanian immigrants in the UK and aims to find out how children of migrants reflect the life between the two worlds and cultures - whether they identify more with the culture and lifestyle of the destination country, maintain a Lithuanian identity for the sake of their family members, or develop a so-called third culture. The first part of the thesis serves as a theoretical framework and focuses on several key themes - the theory of migration is introduced, in which the emphasis is put on the history and present of Lithuanian emigration and also on the theory of transnational migration; the concept of identity is discussed, which is viewed from several perspectives - national, transnational, social or ethnic identities are presented, and last but not least, the theory of *third culture children* and their identity; and the process of socialisation and its specifics are also discussed. The analytical part is then a case study of members of the second generation of Lithuanian migrants in the UK and presents an analysis of their perception of their own identity.

KEYWORDS

Migration, identity, concept of self, Lithuania, Great Britain

Obsah

Úvod	7
1 Metodologie.....	9
1.1 Výzkumný problém a otázky.....	9
1.2 Výzkumná strategie	9
1.3 Účastníci výzkumu	12
1.4 Průběh výzkumu.....	16
2 Emigrace a teorie migrace	21
2.1 Litevská emigrace.....	23
2.2 Imigrační země	27
2.3 Transnacionální migrace.....	28
3 Identita	30
3.1 Národ a národní identita	30
3.2 Transnacionální identita	33
3.3 Sociální identita	36
3.4 Identita z perspektivy psychologie	38
3.5 Etnická identita	43
3.6 Děti třetí kultury a interkulturní děti.....	44
4 Socializace	47
4.1 Socializační faktory	47
4.2 Socializace podle Bergera a Luckmanna.....	50
4.3 Specifika socializace: od kojeneckého období po adolescenci	52
5 Analýza rozhovorů	54
5.1 Výchova v rámci rodiny a rodinný život.....	54
5.2 Vliv kultury země původu	60

5.3	Vliv kultury cílové země	64
5.4	Škola, volný čas a přátelé	67
5.5	Jazyk	70
	Závěr	75
	Seznam použitých zdrojů	78
	Seznam příloh	82

Úvod

Tato práce se zabývá vyjednáváním identity dětí migrantů mezi dvěma kulturami – tou, ze které pochází rodina dětí a kulturou země, ve které aktuálně žijí. Formování kulturní identity je tématem aktuálním a v kontextu stále propojenějšího a globalizovaného světa také neustále se proměňujícím. I teorie etnických, národních či transnacionálních identit jsou rozpracovávány a aktualizovány právě tak, aby byly schopny reflektovat měnící se zkušenosti současnosti – a předmětem jejich výzkumu se často stávají právě migranti. Tato práce si však klade za cíl nahlédnout zmíněnou problematiku z perspektivy potomků migrantů – dětí, které svůj život často s největší pravděpodobností prožívají v prostoru mísícím kulturu země původu jejich rodičů a kulturu země, ve které prožili celý svůj dosavadní život. Pro získání potřebného kontextu je tohle pozorování, spolu s jeho následnou analýzou, prováděno na pozadí výpovědí první generace, která emigraci iniciovala. V kontrastu s jejich potomky jsou se svou rodnou vlastí spojeni pevnějším poutem, ač jsou v jejich přístupech k zachování litevské kultury a tradic podstatné rozdíly. Z podstaty věci postrádají tvárnost ve formování identity, která se právě projevuje u hlavní dotazované skupiny dospívající druhé generace migrantů. Tato tvárnost poskytuje plodné pole pro zkoumání, jakým způsobem potomci migrantů svou identitu a roli ve společnosti vnímají a jak ji – pokud tedy vůbec – reflektují.

Předmětem případové studie, prostřednictvím které výzkum pro potřeby této práce vznikal, jsou čtyři členové první generace litevských migrantů žijících ve Velké Británii a šest členů generace druhé – jejich potomků. Přestože výzkumná otázka explicitně zahrnuje pouze pojetí identity členů generace druhé, jejich rodiče představují nedílnou součást skládačky a pomáhají nám pochopit, jak mohou být identity jejich dětí formovány a spolu s nimi představit prostředí, ve kterém tento proces probíhá.

Při tvorbě této práce bylo upuštěno od poměrně konvenčního dělení na část teoretickou a empirickou – informace a poznatky získané během výzkumných rozhovorů se členy první generace litevských migrantů totiž představovaly svědectví či aktuální doplnění teoretických konceptů, na kterých tato práce staví, a proto se teorie i výzkumná část vzájemně prolínají. Jako první je tudíž představena metodologie, ve které je po definování výzkumné otázky – *jak děti migrantů reflektují život mezi dvěma kulturami a jak vnímají svou identitu* – dále

rozebírána také výzkumná strategie pomocí případové studie a následně jsou již představeni její účastníci a diskutován průběh výzkumu.

Následující tři kapitoly představují teoretický rámec práce. Jako první je rozebírána teorie migrace se zaměřením především na představení historické i novodobé emigrace z Litvy, ze které účastníci výzkumu pocházejí a pro kterou je právě depopulace v důsledku migrace jedním z hlavních problémů současnosti. Následuje kapitola nahlížející koncept identity z několika perspektiv – rozebírány jsou identity národní a v současnosti pravděpodobně ještě relevantnější identity transnacionální, ale také sociální identita, identita z perspektivy psychologie a etnická identita; představena je také teorie dětí třetí kultury a interkulturních dětí, která je při diskuzi identity druhé generace migrantů stěžejní. V neposlední řadě je představen proces socializace, hlavní socializační faktory, koncepce socializace podle amerických sociologů Petera Bergera a Thomase Luckmanna a také socializace v konkrétních obdobích lidského vývoje přibližující specifika tohoto procesu u účastníků výzkumu.

V poslední kapitole jsou v rámci analýzy rozhovorů sledována a rozebírána témata, která napomáhají k vytvoření obrazu života druhé generace migrantů, a která specifikují vyjednávání jejich identity a touto cestou vedou ke zodpovězení výzkumné otázky. Probírána jsou témata jako výchova v rámci rodiny a rodinný život, trávení volného času, přátelství a školní docházka, vztah mezi jazyky a identitou migrantů, ale především také vlivy kultury země původu a cílové země, které představují pomyslné metakategorie prolínající se všemi zmíněnými tématy. Díky nim může být zodpovězena otázka, zda se děti migrantů ztotožňují spíše s kulturou a stylem života cílové země, přejímají a udržují kvůli rodinným příslušníkům litevskou identitu, anebo u nich dochází k vytvoření jakési třetí kultury.

1 Metodologie

Tématem této práce je vyjednávání identity u druhé generace litevských imigrantů ve Velké Británii – jejich sebepojetí, okolní vlivy na utváření osobní identity a prolínání se vlivů země původu jejich rodičů (Litva) a cílové země migrace (Velká Británie). Cílem této práce je nahlédnout problematiku komplexněji, avšak nejen pouze z dostupných literárních zdrojů, ale také na základě informací získaných přímo od účastníků výzkumu, který pro potřeby této práce vznikl. Navzdory konvenčnímu přístupu a dělení prací se proto budou do jisté míry promítat segmenty spadající do části zabývající se konkrétním výzkumem již v části, která představuje teorie a koncepty sloužící jako nezbytné východisko pro empirický výzkum (Novotná a kol. 2019). V následujících podkapitolách bude představena metodologie této práce.

1.1 Výzkumný problém a otázky

Tato práce se věnuje otázce socializace dětí cizinců mezi dvěma kulturami – mezi kulturou, ze které pochází rodina dětí, a kulturou země, ve které děti aktuálně žijí. Cílem je nahlédnout průběh a dopady dvojí socializace na druhou generaci migrantů. Hlavní výzkumnou otázkou je: *jak děti migrantů reflektují život v těchto dvou světech a jak vnímají svou identitu – ztotožňují se spíše s kulturou a stylem života cílové země; udržují kvůli členům rodiny litevskou identitu, anebo u nich dojde k vytvoření tzv. třetí kultury?* Ke komplexnějšímu a detailnějšímu porozumění problému byly zvoleny také otázky dílčí, jejichž prostřednictvím byly stanoveny okruhy, v rámci kterých bylo dané téma zkoumáno. Dílčí otázky se týkaly oblastí definujících kulturní identitu, tj. jazyka (jazyka rodného a jazyka cílové země), rodiny, setkávání se členy komunity migrantů, stravování, nakupování, vzdělávání, trávení volného času a udržování vazeb v zemi původu první generace migrantů.

1.2 Výzkumná strategie

Po zvážení tématu a cílů práce jsem zvolila výzkum pomocí případové studie. Design případové studie se totiž zaměřuje na zkoumání fenoménů v jejich reálném prostoru a čase a jeho cílem není pouze popis, ale také především zodpovězení otázek *jak* a *proč* (Novotná

a kol. 2019, s. 274). Aby mohla být pro případovou studii typická otázka „*jak*“ – v našem případě konkrétně otázka, *jak vnímají členové druhé generace migrantů svou identitu* – zodpovězena, muselo být nejdříve sesbíráno větší množství dat od účastníků výzkumu, jejichž cílem bylo zachycení konkrétního případu v jeho celistvosti. Jak v kapitole věnující se případové studii uvádí Hendl (2005, s. 104-117), dobře zaostřená a detailně zpracovaná případová studie může následně vést k lepšímu porozumění podobným případům; daný jev je totiž sice u případové studie zkoumán prostřednictvím menšího vzorku, mělo by však během ní být shromažďováno a posléze analyzováno poměrně velké množství dat a tato data mohou být poté porovnávána s dalšími případy a zařazována do širšího kontextu a souvislostí. V této práci je zkoumána jedna specifická sociální skupina, konkrétně litevské děti představující druhou generaci migrantů ve Velké Británii – zkoumaný vzorek je tedy malý a specifický, zatímco téma samotné je obecné a aplikovatelné na velké skupiny lidí po celém světě. Je proto samozřejmé, že na základě jejích výsledků sice nebude možné dojít k jakýmkoliv generalizacím, avšak jak je uvedeno výše, studie bude snad moci sloužit například k dalším analýzám daného tématu, či k porovnávání s výzkumy již vzniklými.

Pro získávání dat k případovým studiím jsou typické kvalitativní metody sběru dat (Hendl 2005). U této případové studie byl důležitým prostředkem k získávání dat kromě pozorování především polostrukturovaný rozhovor. Předem byla stanovena konkrétní témata a výzkumné otázky a podkladem k vedení těchto polostrukturovaných rozhovorů byla připravená tematická osnova zahrnující oblasti zmíněné v předchozí kapitole (jazyk, rodina apod.). Výhodou polostrukturovaného rozhovoru s rámcovou tematickou osnovou je z jeho povahy vyplývající poměrně velká volnost při vedení rozhovorů (Novotná a kol. 2019, s. 322). Není zde totiž nutné držet se striktně určeného pořadí témat či přímo konkrétních otázek, a tak tato flexibilita zajišťuje přirozenější průběh rozhovorů a jejich plynulejší průběh a v konečném důsledku tak zajišťuje i jejich jistou hloubku. I tak však průběh rozhovorů samozřejmě do velké míry závisí také na upřímnosti, aktivitě a otevřenosti konkrétních účastníků výzkumu. Důležitou roli zároveň hraje předem stanovená osnova, kterou se polostrukturované rozhovory liší od těch nestrukturovaných – díky ní by nemělo docházet k vynechání určité oblasti či nezodpovězení klíčových otázek a jednotlivé rozhovory jsou následně snadněji analyzovatelné a vyhodnocované.

V neposlední řadě je v této podkapitole také nutné představit a osvětlit zvolenou a částečně nekonvenční strukturu práce. Jak již bylo zmíněno, tato diplomová práce není striktně dělena na část teoretickou a empirickou (přestože tematicky do jisté míry dělení odpovídá, teoretické koncepty jsou představeny na začátku práce, zatímco větší část samotného výzkumu je analyzována až v poslední části práce), především se však poznatky nabyté během výzkumu prolínají i do částí představujících teoretický podklad. V části, která slouží jakožto teoretický rámec studie, pracuji především s primární literaturou na dané téma – jedná se o zpracování obecných okruhů jako například emigrace, identita a socializace. Tyto okruhy jsou následně v podkapitolách dále rozpracovány konkrétněji – rozebírána je litevská emigrace, identita z různých vědních perspektiv, druhy socializace apod. A právě tyto podkapitoly nabízí mnoho příležitostí zařadit také relevantní informace získané během výzkumu od členů první generace litevských migrantů.

Teoretický rámec práce musí samozřejmě již z povahy výzkumného projektu stavět na odborné literatuře, ať už na té primární, sekundární či terciární. Na prostudovanou odbornou literaturu můžeme následně navázat vlastním výzkumem, může nám pomoci uvažovat o daném tématu z více perspektiv, či se jí můžeme dále inspirovat. Zároveň díky shrnutí poznatků z odborné literatury získaných vytváříme základ práce, na kterém dále stavíme prostřednictvím vlastního výzkumu (Novotná a kol. 2019, s. 42). Během výzkumu zahrnutého v této práci bylo nasbíráno poměrně velké množství informací, které přímo odráží fakta obsažená v části teoretické, a proto pro ni byla zvolena právě tato struktura.

Primárním zaměřením cílů práce je analýza identity a vliv socializace mezi dvěma kulturami u druhé generace litevských migrantů ve Velké Británii, což je následně zkoumáno a analyzováno v poslední části práce. V průběhu výzkumu však vznikaly také rozhovory se členy generace první, ve kterých popisovali svůj odchod ze země a motivace k němu, příchod do nové země, aklimatizaci a následnou socializaci, budování nových vztahů a udržování vztahů s lidmi, kteří zůstali v zemi jejich původu atd. Velká část toho, co ovlivnilo a definovalo členy první generace, má vliv také na zkoumané členy generace druhé – to, jestli se na ně rodiče rozhodli nejdříve mluvit jazykem země původu nebo cílové země, jestli odešli, protože hledali lepší budoucnost, nebo proto, že jim nezbývalo nic jiného a podobně. Tyto informace však zároveň nemají vždy své místo ve výzkumné části, přestože ji do velké

míry ovlivňují. A právě proto se tedy prolínají do teorie, na které v práci stavím, neboť takovéto uspořádání považuji v případě této studie za nejpřístupnější, a nakonec vlastně i nejpřehlednější. Proto se o tom, jaký vliv měl například vstup Litvy do Evropské unie nebo rozpad Sovětského svazu na konkrétní členy první a potažmo druhé generace litevských migrantů, čtenář dozvídá již v části věnující se této problematice teoreticky, na základě informací zpracovaných z dostupných odborných zdrojů. Informace od účastníků výzkumu doplňující teoretickou část mají totiž za cíl dokreslovat data získaná studiem odborné literatury a ukazovat vliv historických událostí či platnost odborných teorií a konceptů již u konkrétních případů.

1.3 Účastníci výzkumu

Cílem práce je sledovat pojetí identity a vliv socializace dětí cizinců mezi dvěma kulturami: tou, ze které pochází rodina dětí, a kulturou země, ve které děti aktuálně žijí. Na základě tohoto vymezení sledovaného jevu byl proto zvolen případ, takzvaná jednotka analýzy, která bude v rámci případové studie sledována a která má následně vést ke zodpovězení výzkumné otázky (Novotná a kol. 2019, s. 300).

Pro případové studie je charakteristický cílený výběr vzorku: jedná se o specifický typ účelového výběru, v jehož případě je zvolena konkrétní jednotka analýzy, na které je možné sledovat předem vymezený jev. Kritéria definující podobu jednotky analýzy byla dána již stanovenými cíli výzkumu: touto jednotkou mají být členové druhé generace migrantů a pro hlubší porozumění otázky také jejich rodiče zastupující první generaci žijící v nové zemi, neboť právě u případových studií zabývajících se dětmi je mnohdy žádoucí zahrnovat také rozhovory s jejich rodiči (Hendl 2005, s. 114). Roli v případě výběru vzorku pro tuto práci hrálo sice také takzvané *kritérium dostupnosti*, které Novotná a kol. (2019, s. 302) označují pro potřeby vědeckého výzkumu jako méně vhodnou strategii, avšak přístup do komunity, ve které výzkum následně probíhal, by mohl být považován v tomto případě za výhodný. Vybraný případ můžeme považovat za do nějaké míry *reprezentativní*, neboť věřím, že se s výzkumnými zjištěními budou moci následně propojovat i další případy z podobného prostředí. Zároveň se jedná také o případ s *velkou vypovídací hodnotou* díky hloubkovým rozhovorům, pozorování a množství získaných dat.

Rozhovory sloužící k analýze pojetí identity u druhé generace litevských migrantů byly po zvážení výše uvedených kritérií vedeny celkem se šesti dětmi školního věku a čtyřmi dospělými, jejich rodiči. Všichni dotazovaní v současnosti žijí v anglickém městě Kettering nebo jeho okolí a jejich děti navštěvují základní či střední školu. Vzhledem k osobním vazbám na několik litevských imigrantů z Ketteringu jsem se soustředila také na další členy této komunity. Důležitou postavou, kterou by Hendl (2005, s. 152) nazval takzvaným *gatekeeperem* (dveřníkem, člověkem, který výzkumníkovi zajišťuje pobyt v terénu a kontakt se členy zkoumané skupiny), byla v případě tohoto výzkumu Severina. Severina je švagrová dvou účastníků studie, Dariuse a Aldony. Právě ona spolu s manželem zajistila práci Aldoně i Dariusovi, díky které se rozhodli odejít do Velké Británie. Dále mi zprostředkovala kontakt s její známou a bývalou kolegyní Audrè. V této fázi již byla aktivována takzvaná metoda sněhové koule (Hendl 2005, s. 152) – Audrè pak sloužila jako informátor, který mě spojil s Linou a obě mě následně propojily ještě s několika dalšími litevskými rodinami, které se mi však ve výsledku do výzkumu nepodařilo zařadit.

Zpočátku, ve chvíli, kdy již bylo jasné, že komunikace bude muset probíhat online, jsem zvažovala rozšíření oblasti, kterou by se výzkum mohl zabývat a za tímto účelem jsem oslovila členy několika skupin litevských imigrantů ve Velké Británii na Facebooku.¹ Od tohoto nápadu jsem však brzy upustila. Jako mírnou odbočku je zde zajímavé zmínit srovnání fungování těchto skupin s facebookovými skupinami jiných migrantů; zatímco příspěvky na zdi litevských skupin se většinou týkaly nabízení služeb a zboží, například v československé skupině migrantů v Edinburghu² se obvykle týkají návrhů na setkání, organizací sešlostí či diskutování kladených dotazů relevantních povaze skupiny. Příspěvky na litevských stránkách mají dosah minimální a ve většině případů zůstávají bez reakce, ale členové československé skupiny jsou velice aktivní a navzájem si k příspěvkům reagují. Na mé příspěvky ve skupině tudíž nikdo nezareagoval a po bližším zkoumání daných skupin jsem se rozhodla soustředit se pouze na komunitu v Ketteringu a jeho okolí.

¹ Jednalo se konkrétně o 3 facebookové skupiny, přičemž každá z nich má působivý počet členů. Nejpočetnější a nejaktivnější je skupina Anglijos Lietuvai má 31 225 členů a přibližně 150 nových příspěvků za den, Londono Lietuvai má 10 807 členů a přibližně 30 příspěvků denně a Pietryčių Anglijos Lietuviai, která má 947 členů a pouze pár příspěvků denně.

² Facebooková skupina Slováci a Češi v Edinburghu má nyní 5909 členů. Každý den se na ní objeví pouze několik příspěvků, ale žádný z nich nezůstane bez komentáře a pod většinou se rozpoutá diskuse.

Nakonec jsem tedy oslovila migranty, ke kterým jsem se dostala díky kontaktům Severiny. Jak již bylo zmíněno, celkem pro potřeby této práce vznikly rozhovory se čtyřmi dospělými a šesti dětmi, pro přehled jsou zde uvedeny vztahy mezi jednotlivci:

- Audrė – matka, Julie – dcera
- Lina – matka, Vadimas – starší syn, Elsa – mladší dcera
- Darius – otec, Jonas – starší syn, Petras – mladší syn
- Aldona – matka, Rytas – syn

Během výzkumu byly dodržovány základní požadavky na výzkumnou etiku (Novotná a kol. 2019, s. 60-89), a proto byla jména všech účastníků změněna – tato možnost byla nabídnuta všem rodičům a každý z nich ji ocenil. Tato anonymizace dat „slouží k ochraně jmen účastníků, během přepisu dat reálná jména nahrazují pseudonymy“ (Švaříček, Šedřová 2014, s. 183). Při změně jmen u dětí jsem postupovala podle vlastního klíče a snažila jsem se zachovat jejich původní vyznění, které také pravděpodobně do jisté míry může odrážet míru a způsob socializace v rámci rodiny. Tři z rodičů totiž svému prvorozenému dítěti dali typicky litevské jméno, u kterého by bylo složitější vytvořit jeho poangličtěnou verzi (jedná se o jména jako Vadimas, Rytas a Jonas) a druhorození již mají jména, která existují i v anglickém jazyce, popřípadě používají poangličtěnou verzi jména (Julie, Elsa a Petras, který se představuje jako Peter). Jiné skutečnosti nebylo během výzkumu pro potřeby práce nutné měnit: dotazovaní byli obeznámeni a souhlasili s informacemi, které o nich budou známy (věk, místo bydliště, současná i dřívější pracovní pozice apod.) a zachování všech těchto informací v jejich reálné formě má na povahu výzkumu důležitý vliv.

Přestože jsou primárním předmětem zájmu v této práci členové druhé generace litevských migrantů, jsou v následujících řádcích detailněji představeni také jejich rodiče, neboť i osudy a životní zkušenosti první generace přistěhovalců mají s největší pravděpodobností vliv na identitu a sebepojetí jejich potomků a v rámci této práce budou sloužit jako další z dílků skládačky.

Audrė (36 let)

Audrė se do Velké Británie přestěhovala původně za svou sestřenicí a kamarádkou. Dorazila 7. července 2005, v den, kdy došlo k bombovým útokům na Londýn. Před odjezdem do

Británie neuměla anglicky (do té doby se učila němčinu a ruštinu). Po dobu několika měsíců navštěvovala kurzy anglického jazyka zdarma, ale až díky práci ve fastfoodovém řetězci se vypracovala na dostatečnou komunikační úroveň jazyka. Otec Julie, dcery Audrè, je Albánc, pár se však rozdělil a nyní Audrè žije s novým partnerem, který pochází z Velké Británie.

Lina (41 let)

Lina odešla do Velké Británie roku 2006 – následovala svého snoubence, který by v Litvě musel nastoupit na povinnou vojenskou službu, a proto se rozhodl odejít za prací do zahraničí. Po příchodu nejdříve sdíleli byt s několika přáteli ve městě Peterborough, po půl roce se však již jen s manželem přesunuli do Ketteringu, kde si pořídili dům a kde zůstali. Původně měli v plánu zůstat v Anglii jen pár let, ale vzhledem k výhodným ekonomickým podmínkám a vyšší životní úrovni se rozhodli pro trvalé usídlení. Roku 2008 se jim narodil syn Vadimas a v roce 2012 přišla na svět dcera, Elsa. Před odchodem do Velké Británie Lina neuměla anglicky a jazyk se začala učit až na místě. Navštěvovala anglické lekce, ale velká většina každodenní komunikace probíhala i nadále v litevštině (kolegové i přátelé Liny také pocházeli z Litvy). Jazyk se začala učit nejvíce poté, co Vadimas nastoupil do britské školy. V současnosti žije s manželem a oběma dětmi v Ketteringu.

Darius (45 let)

Darius z Litvy odešel roku 2005, několik měsíců po narození prvního syna, Jonase, s vidinou lepšího výdělků a vyšší životní úrovně. Nejdříve se vydal do Severního Irska, kde již žila jeho matka a díky které získal práci na farmě – ta však byla nelegální a náročná, proto když se mu po dvou měsících ozval starší bratr s nabídkou lepší pracovní pozice v Anglii, se Darius rozhodl přesídlit již natrvalo do Ketteringu. Brzy na to za ním dorazila i jeho tehdejší přítelkyně se synem Jonase. Pár se rozešel roku 2009, brzy po narození druhého syna, Petera, a z Dariuse se tak stal svobodný otec. Oba chlapce vychovává sám za pomoci dalších členů rodiny, pracuje na pozici vedoucího skladu a, stejně jako zbytek rodiny, žije v Ketteringu.

Aldona (43 let)

Aldona Litvu opustila již roku 1999. Než se roku 2005 usadila v Ketteringu v Anglii, žila a pracovala v Německu, Švýcarsku a v Severním Irsku. Pro Anglii se rozhodla na základě lepších pracovních nabídek a nabídky pomoci ze strany členů rodiny, kteří již do země emigrovali. S otcem Rytase není v kontaktu, je svobodná matka a syna vychovává s pomocí své matky, Nijolė.

1.4 Průběh výzkumu

Na tomto místě je důležité zmínit, co tuto práci inspirovalo a umožnilo její vznik a zároveň tak osvětlit vlastní situovanost ve výzkumu, neboť v kvalitativních výzkumech nehrají významnou roli pouze subjekty výzkumu, ale také osoba výzkumníka samotného (Novotná a kol. 2019, s. 421).

Od roku 2017 jsem začala pravidelně cestovat do Ketteringu a navštěvovat členy komunity nejen litevských imigrantů, jejíž velikost mě nejdříve poměrně zarazila. Kettering se však nachází v industrializovaném anglickém regionu Midlands, přibližně hodinu cesty vlakem od Londýna a zároveň nedaleko dalších větších měst jako jsou Birmingham či Cambridge. Jedná se o průmyslovou oblast, ve které má velké množství mezinárodních firem své sklady³ a právě ty jsou často prvním pracovním místem migrantů vydávajících se do Velké Británie (a všichni účastníci rozhovorů z první generace právě v jednom z těchto skladů získali svou první práci). Sounáležitost, která v komunitě imigrantů v Ketteringu funguje, je pozoruhodná. Všichni, se kterými jsem byla v průběhu let v kontaktu, se navzájem znají, případně jsou schopni dopátrat se ke členovi komunity, se kterým je něco spojuje. Jedná se především o migranty z Polska, Litvy či Ruska, kteří se navzájem navštěvují, tráví spolu volný čas a funguje mezi nimi vzájemná výpomoc (například hlídání dětí, donáška nákupů, ale například i dovoz věcí do a ze země původu) a spolupráce. Dospělí spolu hovoří buď litevsky, nebo v případě národnostně smíšené skupiny především rusky. Množství litevských migrantů v Ketteringu se po odstěhování do Velké Británie překvapivě naučilo mluvit nejen anglicky, ale také například polsky či si zlepšili právě svou znalost ruštiny.

³ Například irský módní řetězec Primark má velké sklady přímo v Ketteringu, britský řetězec supermarketů Morrisons pak v nedalekém městě Peterborough a podobně.

V rámci této komunity mě však zaujaly především role jejich potomků, tedy druhé generace litevských imigrantů, na které se práce soustředí. Začala jsem si totiž všimnout, že rodiny, jejichž domácnosti jsem měla možnost navštívit, často žijí „litevským způsobem“ (minimálně do té míry, která je v rozsahu, jenž mi byl zpřístupněn, pozorovatelná). Členové domácností i jednotlivých rodin mezi sebou hovoří téměř výhradně litevsky, poslouchají litevské rádio nebo sledují litevskou televizi, jejich lednice a spižírny jsou plné potravin, které jsou typické především pro východ Evropy (kupříkladu zakysaná smetana, kysané zelí či knedlíky, které nejsou obvyklou součástí britského jídelníčku ani sortimentu běžného anglického supermarketu), místnosti jsou plné dekorací připomínající byty ve Vilniusu či Klaipėdė, dvojité umyvadlové baterie charakteristické pro anglické domácnosti byly vyměněny za jednoduché pákové a večer všichni společně zasedají k pokrmům jako jsou šaltibarščiai, cepelinai, koldūnai či kotletai⁴ a telefonují s přáteli či rodinou v Litvě. A to samé se zjevně očekává i od dětí, které však navštěvují britskou školu, jejich kamarádi, se kterými tráví volný čas, jsou také povětšinou z Británie a jejichž přízvuk je jako vystřižený ze zpráv na BBC. Jak svět kolem tedy vnímají oni samotní? Pociťují a reflektují tento život mezi dvěma světy? A který z těchto světů je „více jejich“ – ztotožňují se spíše s kulturou a stylem života cílové země, udržují kvůli svým rodičům či prarodičům litevskou identitu, nebo si vytvořili identitu „třetí kultury“? Takto vznikl podnět k tématu diplomové práce a s ním byla zároveň definována výzkumná otázka.

V letech 2020 a 2021, v období vznikání velké části této diplomové práce, došlo k rozvoji pandemie koronaviru SARS-CoV-2, která postihla téměř všechny státy světa. Tato pandemie se nevyhnula ani České republice a Velké Británii a mnohé okolnosti, a především restriktive spojené s cestováním, proto ovlivnily i samotný průběh výzkumu. Lety byly rušeny a celou situaci zároveň komplikovalo vystupování Velké Británie z Evropské unie. Zůstala jsem tak při větší části výzkumu odkázána na virtuální komunikaci, která byla po zrušení restrikcí s cestováním spojených doplněna o osobní setkání. Rozhovory tudíž probíhaly především prostřednictvím videohovorů. Jejich účastníkům byly nabídnuty různé platformy, nakonec

⁴ Jedná se o typické pokrmy litevské kuchyně. Šaltibarščiai je studená polévka z řepy, strouhaných okurek a kefiru. Cepelinai jsou bramborové šišky plněné mletým masem, zalité smetanovou omáčkou a posypané pečenou slaninou. Koldūnai jsou knedlíčky, které mohou být plněny například houbami, sýrem či masem. Kotletai jsou karbanátky, které jsou typicky podávány s bramborovou kaší.

byl ve všech případech využit Facebook Messenger, přičemž hovor probíhal vždy z profilu rodiče. Je však důležité zmínit, že dvě ze čtyř rodin, které se rozhovorů účastnily, osobně znám – konkrétně se jedná o rodinu Dariuse a Aldony. Jejich domácnosti jsem několikrát navštívila, mám do jisté míry přehled o jejich rodinných vztazích a vazbách i o jejich způsobu života. Tento fakt pokládám za výhodný; původním cílem bylo v podobné míře poznat všechny účastníky, aby mohly být do této práce začleněny i poznatky z pozorování. Protože však k častějším osobním setkáním nemohlo dojít, pokusila jsem se v otázkách těm, které jsem osobně neznala, zaměřit i na okruhy, které by mi pomohly si například jejich domácnost či každodenní život lépe vizualizovat (kde nakupují, jak jedí a podobně).

Na základě předem definované výzkumné otázky jsem postupně sestavila okruhy, které by měly pomoci ji zodpovědět a rozhodla jsem se vést rozhovor s oběma generacemi – s dětmi i jejich rodiči. Ke každému okruhu byl připraven seznam možných otázek, který jsem vždy přizpůsobovala danému člověku a situaci.

Při prvním kontaktu s rodiči jsem se představila a popsala jsem, čemu bych se během rozhovorů chtěla věnovat. Poté, co jsme se předběžně domluvili na termínu konání rozhovorů, jsem poskytla také seznam otázek – vzhledem k tomu, že výzkum zahrnuje komunikaci s nezletilými osobami a týká se témat, která pro někoho mohou být důvěrná a intimní, jsem se snažila postupovat co nejšetrněji. Proto jsem také rodiče požádala o souhlas s výzkumem i s formulací otázek. Zároveň jsem je však informovala, že se bude jednat o rozhovor polostrukturovaný, tudíž mohou na povrch vyplout otázky nové, doplňující, či některé z nich vůbec nemusí zaznít. Na úvod každého z rozhovorů jsem vždy každého z dotazovaných upozornila, aby neváhali případné otázky, které nechtějí zodpovídat, odmítnout. V žádném z rozhovorů však tato situace nenastala.

Všechny rozhovory byly se souhlasem účastníků nahrávány na mobilní telefon. Každý z nich byl posléze transkribován (plné znění k nahlédnutí v sekci Přílohy) a to doslovně, sledovat zde tedy lze jazykovou úroveň či způsob vyjadřování. Ve většině případů byly rozhovory vedeny v anglickém jazyce, pouze v jednom případě je část rozhovoru v litevštině (s překladem do angličtiny). Originální jazyk rozhovorů je v přepisu zachován, pro potřeby práce však budou parafráze i citace přímo v textu práce uváděny v překladu do českého jazyka. Pokud je však původní znění z nějakého důvodu důležité, bude uveden originální

výrok s jeho českým překladem. Jazyková úroveň se lišila u dětí i dospělých, ale ani v jednom případě nebyla překážkou v porozumění otázkám či v pozdější interpretaci odpovědí.

První ze série rozhovorů, s Audrè a její dcerou Julii, probíhal na podzim roku 2020. V této době se začala projevovat druhá vlna pandemie, země pomalu znovuzaváděly nové karanténní opatření, ve Velké Británii byla nastolena v pořadí již druhá celostátní uzávěra a má plánovaná návštěva tak byla zrušena. S Audrè a její dcerou jsme se proto domluvily na videohovorech prostřednictvím aplikace Messenger. Nejdříve jsem hovořila s Audrè a následně se k nám připojila i Julie. Audrè byla nadále přítomna po celou dobu hovoru. Ač se jednalo o rozhovor úplně první a z mé strany proto panovala mírná nejistota, je zrovna jedním z nejobsáhlejších a Audrè i Julie jej hodnotily velice kladně; nejenže jim údajně zpříjemnil období karantény, ale témata, kterými jsme se společně zabývaly, je inspirovala k dalšímu uvažování nad vlastním pojetím identity a nad procesem socializace ve Velké Británii.

Druhý rozhovor byl veden s Linou, Vadimasem a Elsou. Mluvili jsme spolu opět prostřednictvím videohovoru v první polovině prosince 2020, v době, kdy se i v České republice rychle rozvíjela další vlna koronavirového onemocnění a přicházely s ní spojené nové či přísnější restrikce. Nejdřív jsem opět hovořila s matkou dětí, která popisovala svůj dřívější život a dále odpovídala na otázky, které jsem pro ni měla připravené. Po příchodu Vadimase jsem poprvé vnímala možná úskalí, která mohou nastat při vedení rozhovoru s adolescenty. Vadimas nebyl moc sdílný, nejsem si však jistá, zda to připisovat jeho věku, únavě nebo jiným faktorům. I tak je však v rozhovoru s ním možné sledovat různé nuance, které vypovídají o jeho vnímání identity, především v jazyce a ve způsobu odpovědí. Jeho sestra Elsa byla naopak velice sdílná. Ta jediná je výjimkou ve věkové kategorii dotazovaných, neboť jí v době realizace rozhovoru bylo 8 let. Vzhledem ke sdílnosti, která se u Elsy projevila, je i tak možné a zajímavé nahlédnout vnímání identity z její perspektivy.

Po menší pauze byly na jaře roku 2021 uskutečněny další rozhovory – s Dariusem a jeho syny Jonasem a Petrasem. Nejdříve jsem mluvila s Dariusem, který následně přizval své syny, nejdříve staršího Jonase a následně mladšího Petrased. Všichni tři byli sdílní a na dotazy odpovídali velice promyšleně, v případě Dariuse a Petrased považují za důležité zmínit míru

reflexe otázek, které jim byly kladeny a také detailní a precizní způsob odpovědí, což mě velice příjemně překvapilo. Rozhovory byly plynulé a velice přátelské. I v případě obou synů jsem se setkala s trpělivostí a snahou reagovat důkladně a rozhovor „neodbývat“ (i přesto, že před nástupem k videohovoru v pozadí oba synové trochu protestovali).

Poslední rozhovor probíhal ke konci jara 2021 s Aldonou a jejím synem Rytasem. V tomto případě se jednalo o rozhovor nejnáročnější, především z důvodu úrovně anglického jazyka u obou dotazovaných. Aldona neměla problém s porozuměním otázkám ani s odpovídáním a z mé strany bylo v mluvené formě porozumění také v pořádku, avšak následný přepis rozhovoru komplikoval poměrně výrazný litevský přízvuk a množství gramatických nepřesností v mluvě. Rytas byl zpočátku velice nesmělý a jeho emoce se silně projevovaly v jazyce. V prvních chvílích měl problém s porozuměním otázkám, odbíhal od tématu a střídal anglický jazyk s litevským, nakonec se však vlastně relativně rychle osmělil, vžil se do role nepostradatelného účastníka výzkumu a rozhovor vedl naprosto profesionálně. Následný přepis byl i v tomto případě náročnější časově i technicky.

Všichni výše zmínění účastníci výzkumu jsou mezinárodními migranty – v určité fázi života se rozhodli opustit rodnou zemi a přesunout se do země jiné, ve které se nakonec usadili a založili rodiny. V následující kapitole bude proto nejdříve představena teorie migrace obecně, ale posléze také specifika emigrace litevské a teorie transnacionální migrace, která nejlépe reflektuje každodenní realitu současných mezinárodních migrantů.

2 Emigrace a teorie migrace

Mezinárodní migraci, tedy přesun lidí přesahující hranice státu, autoři Castels a Miller (1998) definují jako „revoluční proces, který přetváří společnosti a politiku po celém světě“ (Castels, Miller 1998, s. 5) a přestože migrace lidí se ve světě vyskytuje od nepaměti, propojování světa prostřednictvím mezinárodní migrace je nyní stále intenzivnější a významnější a je definováno ekonomickými, geografickými, demografickými a dalšími faktory, které určují podobu migračních vzorců v čase (IOM 2021).⁵

Od sedmdesátých let dvacátého století se počet lidí žijících v jiné zemi, než v zemi jejich původu, více než ztrojnásobil: z 84 milionů v roce 1970 na 281 milionů v roce 2020. Přestože se zdánlivě jedná o poměrně vysoká čísla, v roce 1970 představovala celkem 2,3 % světové populace a v roce 2020 představují pouze 3,6 % populace, což znamená, že 96,4 % lidí žije v zemi, ze které pocházejí. Novodobí migranti jakožto jednotná skupina také ve všech cílových zemích představují minority – nejvyšší podíl migrantů na celkový počet obyvatel má Oceánie: 22 % tamějších obyvatel se narodilo v jiné zemi (IOM 2021, s. 23).

Na základě sledování migračních toků Castels a Miller (1998) ve své práci z roku 1998 predikovali migrační tendence – v knize hovoří o průběhu následujících dvaceti let, a nyní proto můžeme také porovnat jejich předpovědi s realitou současnosti za použití Zprávy o světové migraci pro rok 2022 (dále jen jako WMR) vydanou roku 2021 Mezinárodní organizací pro migraci (IOM 2021).

Na prvním místě autoři zmiňují *globalizaci migrace* – rozšíření migračních toků do a rovněž ze stále více zemí po celém světě. Přestože i v současnosti jsou nejrozšířenější migrační koridory z rozvojových zemí do zemí s vyspělejšími ekonomikami, bude patrně docházet především ve stínu pandemie COVID-19 k novým migračním tendencím, a to z důvodu digitalizace či větší automatizace práce, které přesun mezi státy i kontinenty značně usnadní. Stejně jako posledních 50 let i dnes jsou hlavní destinací migrantů Spojené státy americké, na druhém místě se objevuje Německo a Velká Británie je na místě pátém; nejvíce emigrantů pochází z Indie.

⁵ V této části jsou (pokud není uvedeno jinak) ve všech případech pro srovnání použita data pocházející ze Zprávy o světové migraci pro rok 2022 (IOM 2021), v textu uváděna zkratkou původního anglického názvu World Migration Report (WMR).

Dále autoři předpokládají *zrychlení migrace*, což současná data potvrzují – v roce 2000 bylo ve světě 173 230 585 mezinárodních migrantů (což činilo 2,8 % světové populace), roku 2020 to je již 280 598 105 migrantů (což je celkem 3,6 % světové populace). WMR také zmiňuje dopad pandemie, která celosvětovou migraci značně ztížila a v některých případech i dočasně naprosto znemožnila. Bez ní by číslo migrantů bylo podle odhadů ještě přibližně o 3 miliony vyšší, zároveň však dost možná z dlouhodobého hlediska její výskyt v budoucnosti povede k ještě vyššímu nárůstu počtu migrantů (z důvodu již výše zmíněné digitalizace).

Diferenciace migrace je další z předpokládaných tendencí, která znamená, že se má zvětšit množství typů migrace v rámci států. WMR odhaduje, že 62 % současných migrantů jsou pracovními migranty (a jejich počet neustále roste); dalšími důvody k migraci jsou přesun za členy rodiny, za studiem, ale také útěk před přírodními či společenskými katastrofami.

Tendence *feminizace migrace* se objevuje podle autorů již od 60. let 20. století, kdy se ženy stávají stále aktivnějšími účastnicemi procesu pracovní migrace. Data WMR ukazují, že v současnosti je počet migrantek stále nižší, než počet migrantů (146 milionů mužů v porovnání se 135 miliony žen v roce 2020), přičemž v posledních 20 letech podíl migrujících žen v porovnání s muži pomalu klesal. Například mezi lety 2019 a 2020 však počet migrantek vzrostl o 5 milionů. Největší rozdíl mezi podílem migrantek a migrantů je v zemích jižní Asie a v arabských zemích (v obou případech je v zemích přibližně čtyřikrát více migrantů).

Jako poslední tendence je zmíněna *politizace migrace*, což je předpoklad, že mezinárodní migrace bude mít stále větší vliv na národní politiku a mezinárodní vztahy států po celém světě. A na politizaci migrace upozorňuje i WMR, která zároveň varuje před rostoucím množstvím dezinformací a před nebezpečím negativní politizace migrace, která by mohla vést k opatřením, která by měla veškerou migraci nepřiměřeně omezovat.

Autoři WMR jako hlavní faktory ovlivňující a formující podobu současné mezinárodní migrace uvádí technologické, geopolitické a environmentální proměny. Neustálý rozvoj technologií umožňuje přístup k většímu množství informací a mimo jiné také dochází k rozvoji aplikací napomáhajících migrantům s adaptací k životu v nové zemi, ale také s propojením se zeměmi původu, přičemž tento rozvoj byl ještě umocněn pandemií.

Z geopolitického hlediska mají na migrační toky vliv proměny v rozložení ekonomické, politické a vojenské moci mezi jednotlivými státy světa a válečné konflikty, a v neposlední řadě z environmentálního hlediska mají na migraci a její podobu vliv například negativní dopady lidské činnosti na životní prostředí a probíhající klimatické změny.

2.1 Litevská emigrace

V této části budou představena specifika litevské emigrace: tedy emigrace ze země, ze které pochází účastníci této případové studie. Litevská republika je pobaltská země na severovýchodě Evropy sdílející severní hranici s Lotyšskem, východní s Běloruskem, jižní s Polskem a jihozápadní s Kaliningradem a jedním z hlavních současných problémů této země je depopulace, stárnutí obyvatelstva a vylidňování venkova. Od roku 1990 se počet obyvatel snížil o téměř 900 000, o celých 24 % z celkové populace, a hlavním důvodem takto velkého úbytku obyvatelstva byla právě migrace - 710 000 obyvatel Litvy odešlo do zahraničí.⁶ Důvodům odchodu a průběhu postupné depopulace Litvy se věnuje následující podkapitola.

Historie litevské emigrace

Během posledních desetiletí dvacátého století a v průběhu 21. století dochází v Litvě k intenzivní depopulaci a emigraci do zahraničí. Posledními 30 lety litevské emigrace se zabývají Sipavičienė a Stankūnienė ve své práci *Společenský a ekonomický dopad emigrace na Litvu* jež je součástí statistické publikace Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj pojednávající o emigraci v pobaltských a východoevropských zemích (OECD 2013). Na základě faktorů, které mají jednotlivé časové úseky společné, definují Sipavičienė a Stankūnienė několik jejích fází. První fáze, mezi lety 1990-1993, přichází po nabytí litevské nezávislosti na Sovětském svazu a vzniku samostatného státu v březnu roku 1990 a projevuje se především dobrovolným odchodem občanů zanikajícího svazu zpět do rodných zemí. V této fázi je proto emigrace definována jako povětšinou dlouhodobá či trvalá a legální, začínají se však objevovat také počátky účelové emigrace do zemí západu, bez původních

⁶ Veškeré statistické údaje (pokud není uvedeno jinak) jsou zde čerpány z Oficiálního statistického portálu Litvy a Univerzální litevské encyklopedie a dostupné na jejich stránkách (Oficialiosios statistikos portalas 2020, Visuotinė lietuvių enciklopedija 2020).

vazeb emigrantů k zemím, které k novému životu volí. Ke skokovému nárůstu emigrace došlo již v roce 1992 – celková populace Litvy byla v této době 3 706 300, přičemž během roku celkem emigrovalo 31 972 lidí, což bylo o téměř 10 000 více než v předchozích dvou letech.

Mezi lety 1993-2003 již litevští občané zemi opouštějí především z ekonomických důvodů a stěhují se dále od domova. Nejčastější destinací jsou vzdálenější místa západu, která nabízí možnosti vyššího výdělku či lepší přístup ke vzdělávání. Počet obyvatel se i nadále snižoval, roku 2003 měla Litva 3 431 500 obyvatel a v průběhu těchto deseti let každoročně emigrovalo v průměru 24 602 lidí. Koncem devadesátých let se pak v cílových zemích již začínají díky stále narůstající emigraci slučovat rodiny původně rozdělené odchodem a vytváří tak pevnější základy pro trvalé přesídlení (Sipavičienė, Stankūnienė in OECD 2013).

Roku 2004 Litva vstoupila do Evropské unie a díky otevření pracovních trhů v rámci unie se proces migrace usnadnil – mnohým nově příchozím pomáhali v aklimatizaci a nalezení pracovních pozic členové rodiny, kteří emigrovali dříve. Právě tomuto fenoménu migračních sítí se věnovaly studie Mezinárodní organizace pro migraci ve Vilniusu, které ukázaly, že 80 % nově příchozích emigrantů získalo po příchodu do cizí země práci právě díky podpoře a pomoci členů sítě (Sipavičienė 2018). V této době se však právě díky stále se rozvíjejícím sítím také začal rozmáhat obchod s prací a potažmo s lidmi – již usazení migranti se stavěli do pozice pomocníků či „agentů“ a za poplatky pomáhali zajišťovat nově příchozím potřebné dokumenty či přímo pracovní místa. Emigrace v tomto období byla v mnoha případech stále neregistrovaná – především kvůli poptávce po levné pracovní síle. Hlavní důvody k emigraci sice stále zůstávají ekonomické – lidé se vydávají za výhodnějšími či přinejmenším lépe placenými pozicemi především do zemí západu – ale stále častěji Litvu občané opouštějí také kvůli studiu na prestižnějších evropských univerzitách či se vydávají za rodinnými příslušníky, kteří jsou v cílové zemi již trvale usazení. Nejoblíbenějšími cílovými zeměmi v tomto období byly Velká Británie a Irsko, které jako první uvolnily pravidla pro příjezd zahraničních pracovníků (Sipavičienė, Stankūnienė in OECD 2013).

Další silná litevská emigrační vlna se (stejně jako v jiných zemích světa) objevuje po propuknutí světové ekonomické krize z roku 2008 a rok 2010 přináší vůbec nejvyšší roční množství registrovaných emigrantů, celkem 83 157. Takto extrémní nárůst však zapříčila

kromě celosvětové ekonomické krize s nejvyšší pravděpodobností také nově nastolená povinnost pro všechny občany s trvalým pobytem v Litvě platit sociální a zdravotní pojištění – a to i v případě, že v Litvě ve skutečnosti nežijí. Proto se do statistiky může kromě v tomto roce odchodivších migrantů započítávat patrně také poměrně velké množství těch, kteří odešli již v minulosti, ale registraci a změnu trvalého pobytu provedli až na základě zavedených změn. I přes to, že tento rekord zatím nebyl překonán, se i následující roky čísla držela výše než před krizí – mezi lety 2011-2019 odcházelo každoročně v průměru 41 630 lidí; od roku 2009 poklesl počet obyvatel Litvy o 10 % (IOM 2021).

Litevská emigrace v současnosti

Důvody k emigraci i nyní zůstávají především ekonomické – Litva má vysoký podíl především mladého nezaměstnaného obyvatelstva (například v roce 2010 překonala nezaměstnanost mezi mladými 30 %, současná míra přesahuje 12 %) a nižší mzdy (průměrný roční výdělek ve Velké Británii je dvakrát vyšší než v Litvě, zajímavé je také zmínit paritu kupní síly - dále označena jako PPP - kterou OECD definuje jako „počet jednotek národní měny mající nákupní sílu rovnou 1 americkému dolaru“ – PPP byla v roce 2020 v Litvě 0.450, zatímco ve Velké Británii 0.7160)⁷. 85 % emigrantů bylo rok a více před svým odchodem do zahraničí nezaměstnaných, proto se pro ně v tomto případě emigrace stává strategií přežití. Avšak kromě touhy po vyšší životní úrovni, vyšším platu či sociálním zabezpečení je významným důvodem k emigraci sloučení migrací rozdělených rodin. Výzkum Mezinárodní organizace pro migraci⁸ uvádí, že 80 % obyvatel Litvy má ve svém blízkém okolí někoho, kdo emigroval a u 30 % obyvatel se jedná přímo o emigrujícího člena rodiny či domácnosti, což značí velice dobře rozvinuté litevské migrační síť.

Výše zmíněné trendy se potvrdily také během každého z rozhovorů se členy první generace litevských imigrantů vznikajících pro účely empirické části této práce. *Audrė*, matka dvanáctileté Julie, odešla do Velké Británie roku 2005, stejně jako toho roku dalších 57 884 Litevců. Původně se vydala za svou sestřenicí do Londýna a následně za kamarádkou, která jí pomohla sehnat práci v Ketteringu. Za nějakou dobu za *Audrė* přicestovala i její matka,

⁷ Tyto údaje jsou čerpány ze statistických dat organizace OECD a jsou dostupné na jejich webových stránkách (OECD 2020).

⁸ Výzkum pro oblast Litvy, dostupný online (Europos migracijos tinklas 2019).

kteřá nebyla spokojená se svou stávající prací a chyběla jí rodina. V roce 2015 se pokusila do Litvy vrátit, ale kvůli problémům se sháněním práce, potřebnou dokumentací a se znovuadaptováním se v zemi se po šesti měsících vydala zpět do Ketteringu, v současnosti žije jen o pár ulic dál od Audrè a její rodiny.

Lina, matka Vadimase a Elsy, se do Velké Británie odstěhovala roku 2006, ke stejnému kroku se v tomto roce rozhodlo dalších 32 389 Litevců. Lina následovala svého přítele (nyní již manžela), který odešel o rok dříve, aby se vyhnul vojenské službě – ta je v Litvě i v dnešní době povinná – pro muže starší 18 let, na dobu 9 měsíců. Původně se do Litvy chtěli společně po třech letech vrátit (po dosažení 27 let již muži do armády nastoupit nemusí), ale z ekonomických důvodů se rozhodli zůstat a z Peterborough se přestěhovat do nedalekého Ketteringu. Za Linou a jejím manželem později během letních měsíců dojíždělo za prací několik neterí a na trvalo se za nimi přestěhovala také její tchyně – s ní nějakou dobu sdíleli domácnost, ale kvůli nefunkčním vztahům v rodině se nakonec rozdělili; tchyně však ve Velké Británii zůstala také.

Darius, otec Jonase a Petera, přišel do Velké Británie také v roce 2005. Doufal v lepší výdělek a budoucnost pro jeho právě narozeného syna Jonase. Nejdříve se vydal do Severního Irsku, kde již pracovala jeho matka. Ta mu sehnala práci na farmě, která však byla fyzicky velice náročná a zároveň ilegální. Po dvou měsících mu bratr v Ketteringu našel pozici ve společnosti Morrisons, v jednom z největších řetězců supermarketů ve Spojeném Království. Darius se tedy přestěhoval za bratrem a poté, co ušetřil první peníze, za ním dorazil syn Jonas s matkou. Právě v Ketteringu se jim narodil druhý syn, ale již krátce po jeho příchodu na svět se pár rozdělil. Darius proto Jonase a Petera vychovává sám.

Aldona, matka Rytase, odešla z Litvy již v roce 1999, ale do Velké Británie se vydala až v roce 2005. Odešla za lepšími příležitostmi a vidinou lepších výdělků. Nejdříve studovala v Německu a následně pracovala ve Švýcarsku jako au-pair, poté se přesunula do Severního Irsku. V Severním Irsku se jí však delší dobu nedařilo usadit, a tak jí bratr, který již žil v Ketteringu, sehnal práci a pomohl jí s přesídlením. Aldona má nyní velkou většinu členů rodiny usazenou právě v Anglii, narodil se zde i její syn Rytas, ale sama doufá, že se jednou vrátí do Litvy, která jí chybí.

Sipavičienė a Stankūnienė (2013) v kontextu litevské emigrace zmiňují ještě jeden problém, se kterým se země v současnosti vypořádává – poměrně velké množství rodičů odchází bez svých potomků: ty nechávají například u příbuzných, ale také třeba v pěstounské péči (jedná se o nezanedbatelné číslo, které se mezi lety 2007 a 2011 zdvojnásobilo, z 916 dětí na 2 134) s vidinou pouze dočasné migrace. Tento fenomén se účastníků případové studie netýká – děti se jim narodily až po příchodu do nové země, pouze Darius z Litvy odjel bez syna; ten však po nějaké době spolu s matkou, která se o něj v době nepřítomnosti Dariuse starala, odcestoval za ním.

2.2 Imigrační země

Castels a Miller (1998) jako typické cílové země imigrace uvádí Spojené státy, Kanadu, Austrálii, Nový Zéland a Argentinu – a to nejen z historického hlediska; obyvatelstvo těchto zemí se skládá především z potomků migrantů a původní obyvatelé zde představují (dost často znevýhodňovanou) minoritu, ale i v současnosti jsou často cílem nově příchozích migrantů. Sipavičienė a Stankūnienė se ve své práci o společenském a ekonomickém dopadu migrace na Litvu (2013) také zabývají geografii migrace. Litevská emigrace se podle autorek vyznačuje tzv. intrakontinentalitou, kdy více než 94 % migrantů se v roce 2011 vydávalo do zemí v rámci Evropy a téměř 82 % mířilo přímo do zemí Evropské unie. Cílové země jsou většinou voleny na základě stávající situace v nich. Přestože hlavními destinacemi migrantů z Litvy zůstávají Velká Británie a Irsko, zvyšuje se také emigrace do zemí Skandinávie, které nabízejí lepší situaci na pracovním trhu, sociální zabezpečení a podporu nezaměstnaným.

Emigrace do Velké Británie je již v současné době silně ovlivněna vystoupením Velké Británie z Evropské unie, tzv. Brexitem, neboť nově příchozí migranti se musí vypořádat s podstatně větším množstvím byrokracie a splňovat množství požadavků na zahraniční pracovníky, než tomu bylo před Brexitem. Velká Británie sice i nadále zůstává hlavní destinací litevských migrantů, můžeme však sledovat pokles její popularity: zatímco roku 2019 zvolilo Británii 36 % litevských migrantů, roku 2021 to bylo už jen 24 % (Europos Migracijos Tinklas 2022). Dalšími destinacemi litevské migrace jsou Německo, Norsko, Irsko a před rokem 2022 (tj. před začátkem války) byla na pátém místě Ukrajina (Sipavičienė 2018).

2.3 Transnacionální migrace

Zvyšující se migrace překračující hranice států, tedy pohyb jednotlivců, skupin či rodin majících za cíl se trvale či dočasně usadit v nové zemi, se pojí také se stále zrychlujícím se procesem globalizace. Koncem 20.století se právě díky potřebě nových interpretačních strategií a rekonfiguraci či redefinici migračních teorií na základě aktuálního dění dostává do popředí teorie transnacionalismu. V tomto kontextu může být transnacionalismus definován jakožto současný společenský fenomén odrážející proces migrace, ve kterém migranti zároveň působí ve dvou a více sociálních světech, nevzdávají se svých původních identit, ale začleňují je do dalších přijatých definic identity spojených s novou, cílovou zemí. Baršová a Barša (2005, s. 276) tyto migranty nazývají přímo *transmigranty*, tedy migranty, kteří jsou plně usazeni v nové zemi a zároveň aktivně udržují vazby se zemí původu. Jejich životy tak nejsou striktně svázány s hranicemi národních států, ale odehrávají se v jakémsi *třetím prostoru*, který je kombinací realit jejich původního domova a toho nového.

Csaba Szaló ve své práci zabývající se transnacionální migrací a jejím vlivem na proměny identit, hranic a vědění o nich (2007) definuje transmigranty na základě jejich aktivní participace na dění v zemi původu a v cílové zemi. Souběžně se začleňují do přijímací společnosti a zároveň udržují přeshraniční sociální vazby, jejich *žitým světem* je proto místo spojující dva domovy, takzvané transnacionální sociální pole, které „...propojuje místa jejich nového a původního domova“ (Szaló 2007, s. 8).

Teorie týkající se transnacionální migrace se začaly rychle rozvíjet během devadesátých let minulého století. Studie zabývající se problematikou migrace a přistěhovalectví do té doby vnímaly a zkoumaly migranty především jakožto cizí osoby vstupující do nového světa a přijímané novou společností a často se zaměřovaly hlavně na negativní dopady migrace a problémy s ní spojené. S příchodem nové teorie transnacionální migrace se však zájem obrátil ke zkoumání samotného procesu migrace, migračních toků a ke zkoumání ekonomických, kulturních a politických vazeb mezi starým a novým domovem migrantů (Szaló 2007), přičemž v současnosti je tato teorie běžnou součástí migračních studií.

Transnacionální migrace vede k utváření transnacionálních sociálních polí, která migrantům umožňují zprostředkování směny, zajištění komunikace s příbuznými a blízkými a také transnacionální spoluúčast na kulturním a politickém životě (Szaló 2007, s. 105). V rámci

těchto transnacionálních polí jsou utvářeny také transnacionálních identity; těm se bude dále detailněji věnovat následující kapitola rozebírající teorie identit z různých společenskovedních perspektiv.

3 Identita

Pojem identita je zkoumán a rozebírán v rámci mnoha společenskovedních disciplín – teorie týkající se identity, jejího utváření, formování, udržování či jejích přeměn proto můžeme nalézt například ve více disciplínách psychologie,⁹ v sociologii, ale také v politologii, antropologii a dalších. Na úvod můžeme identitu definovat slovy sociologa Richarda Jenkinse: identita je „...naším porozuměním tomu, kdo jsme my a kdo jsou druzí.“ (Jenkins 2008, s. 18). Naše identity tedy znamenají vymezení se vůči identitám druhých, ale i uchopení sebe samých v rámci celé společnosti právě díky ostatním, se kterými přicházíme do styku.

Identita člověka je složitým konstruktem skládajícím se z mnoha vrstev a ovlivněným především průběhem primární a sekundární socializace. Právě na základě těchto dvou fází socializace se pak vytváří identity primární a sekundární, kterým se však bude dále detailněji věnovat kapitola zabývající se samotným procesem socializace.

Následující podkapitoly se soustředí především na transnacionální, národní a sociální identitu a také na formování identity v různých věkových kategoriích – od kojeneckého věku po období adolescence – z pohledu vývojové psychologie. Pozornost je věnována také teorii dětí třetí kultury a interkulturních dětí, která je dále zmiňována i v analytické části práce. Právě tyto disciplíny a jejich perspektiva pohledu na problematiku identity jsou totiž stěžejní pro část diplomové práce, ve které je již konkrétně analyzována a rozebírána identita druhé generace litevských přistěhovalců ve Velké Británii. Práci se zároveň prolíná interpretace vlastní identity členů generace první.

3.1 Národ a národní identita

Národní identita je jedním z témat, která se v rozhovorech s litevskými migranty první i druhé generace objevovala. Jednou ze stěžejních otázek v tomto kontextu byl vlastní pocit příslušnosti k národu – tj. otázka, se kterým národem se migranti, kteří ve Velké Británii žijí po větší část svého dospělého života, identifikují a považují se za jeho příslušníky? A jak

⁹ Pojmem identity a příbuzných konceptů se zabývá například psychologie osobnosti, vývojová či sociální psychologie, přičemž každá z disciplín nahlíží problematiku z jiné perspektivy.

svou národní identitu vnímají děti těchto migrantů, které se ve Velké Británii již narodily, ale státní občanství mají i přesto litevské? V této kapitole bude proto definován pojem národa a příslušnosti k němu. V návaznosti na teorii národní identity budou analyzovány zrealizované rozhovory.

Abychom mohli hovořit o národní identitě, je důležité definovat a rozebrat samotný pojem *národ*. Na pomoc si zde nejdříve můžeme vzít dílo sociologa Ernesta Gellnera, knihu *Národy a nacionalismus* (1993), kde přichází s tvrzením, že národy nejsou přirozenými úkazy, nýbrž jsou spíše produktem moderní doby. Gellner používá dvě definice národa – národem je skupina lidí sdílejících stejnou kulturu (tedy myšlenky, představy, způsoby chování a dorozumívání), ale také skupina lidí, která přímo uznává společnou náležitost ke stejnému národu. Aby mohly národy vznikat, je tedy nutná nejen kultura, ale také lidská vůle navzájem se jako členy jednotlivých národů uznávat. Na jedné straně tak musí stát identifikace se skupinou a zároveň na straně druhé jakési vymezení se vůči ostatním, vůči příslušníkům jiných skupin, respektive jiných národů.

Vznik národů (a s tímto spojeného nacionalismu) Gellner sleduje od období agrární společnosti. Moderní stát ke své funkčnosti potřebuje jeden druh kultury, se kterým se ztotožňuje; je zároveň závislý na funkci vzdělávání, které kulturu udržuje v čase. V agrární společnosti, která vyráběla potravu, byly vztahy silně ohraničené a stratifikované – existovala malá skupina těch, kteří nevyrábí a zbytek se věnoval nucené produkci a na vnitřní sounáležitosti státu neměla ani jedna ze skupin žádný zájem. To se však s nástupem průmyslové společnosti změnilo a přišla nová dělba práce; lidé jsou často nuceni práci měnit a rekvalifikovat se, a proto musí být schopni komunikace s ostatními. Agrární vysoké kultury byly řízeny menšinou a vedla je pouze jistá privilegovaná skupina, která se odlišovala od kultur lidových a byla také úzce spjata s církví. Průmyslová vysoká kultura už s církví spojená není a na jejím udržování pracuje stát, který je zajedno se společností (Gellner 1993).

Pro průmyslovou, tj. industriální společnost je typická neustálá snaha o růst, ekonomický rozvoj, neustálý pokrok a pohyb dopředu. Vše se neustále mění a vzhledem k rozvoji kapitalismu se mění i druh dělby práce a role člověka ve výrobním procesu: objevuje se větší množství specializovaných pozic, ale tyto pozice se zároveň navzájem blíže proplétají a skupiny jednotlivců na sobě navzájem silně závislé. Typická je tedy proměnlivost a potřeba

rekvalifikace (lidé za život vystřídají několik profesí, za prací se stěhují a nejsou tak vázáni k jednomu území) a také proměna obsahu a předmětu práce.

Vzhledem k závislosti lidí na sobě navzájem se stává schopnost správné komunikace stále důležitější. Je potřeba všeobecné gramotnosti, takže i výchova je zajišťována odborníky a školou, a ne pouze lidmi z vlastní a blízké referenční skupiny. Rodové a místní jednotky už pro výchovu, uživení a rozvoj jedinců nejsou dostačující. Všechny výše zmíněné znaky jsou znaky kulturními, které lidi spojují – lidé tedy nejsou propojeni jen skrze rodovou skupinu, ale právě také skrze sdílenou kulturu. A kultura se nemůže rozvíjet a fungovat sama a odděleně bez státu, který ji výše zmíněnými prostředky udržuje. Došlo by k tříštění přístupů a konci jednotnosti. Proto existuje jednotka, která společnou kulturu sjednocuje; touto jednotkou je právě národ – a na základě příslušnosti k určitému národu se formují, budují a v čase vytvářejí naše národní identity.

Zkoumání národní identity se věnují například Alena Nedomová a Tomáš Kostelecký ve své stejnojmenné publikaci z roku 1996 a pracují především s tezemi rakousko-italského sociologa Maxe Hallera (Kostelecký, Nedomová 1996). Národní identita je podle těchto autorů založena územně a odvíjí se nejen právě od sdíleného území, ale také od společného jazyka, společenských a hospodářských institucí, formy vlády, víry, původu, hodnot a událostí z minulosti. Jejím důležitým rysem je vymezení se vůči ostatním národům. Tento druh identity zajišťuje kontinuitu tradic a existenci jakéhosi obecného charakteru daného národa. Takováto identifikace s národem může mít na jednotlivce pozitivní i negativní dopad. Jako pozitivní uvádí například pocit národní hrdosti, který pomáhá do dané společnosti začleňovat osoby nebo také sounáležitost, která je důležitá ve chvílích vnějšího ohrožení státu, negativním faktorem je však nacionalismus. Ten se v tomto případě projevuje především nesnášenlivostí k ostatním národům.

Otázka národní identity, příslušnosti k zemi a identifikace se zemí původu či potažmo cílovou zemí emigrace, se prolíná empirickou rovinou této práce a v současném rychle se rozvíjejícím, měnícím se světě v procesu globalizace je jedním z předních témat veškerého společenského dění. Občas se totiž může zdát, že hranice národních států se pomalu stírají a postupně spějeme ke společnosti globální, ve které již národní identita a příslušnost k národu nebude hrát roli, případně bude muset být poměrně radikálně redefinována. I Darius, jeden

z účastníků rozhovoru, definoval své pocity ze současnosti tak, že „...*žijeme ve světě, ve kterém ztrácíme hranice i pojmy jako stát či národ – fyzické hranice i mapy sice stále máme, ale svět se stává otevřeným místem a brzy nebudeme na otázku ‚odkud pocházíte‘ odpovídat ‚z Německa‘, ale pouze kontinenty.*“ Přesto, anebo právě proto, je koncept národní identity tématem aktuálním a jeho překonání či redefinice možná spíše otázkou budoucnosti, což se do jisté míry projevuje také v diskusi a analýze sebepojetí a identifikace u zkoumané skupiny členů první generace litevských migrantů ve Velké Británii. Spíše, než národní identitu však definují a reflektují příslušnost k národu. Ta je u všech dotazovaných jasná – cítí se jako Litevci; Litva je místo, kde se narodili, se kterou je pojí rodinné vazby, jazyk a sdílená kultura a vůči Velké Británii a jejím občanům se i po desítkách let života v ní částečně vymezují. Tato zmíněná reflektovaná příslušnost k národu má na sebepojetí a definici vlastní identity migrantů samozřejmě vliv, přesto ji však nelze s národní identitou úplně ztotožnit; pojem národní identity jako by přestával v této situaci stačit.

Tvrzení, že teorie národních identit přímo nereflektuje zkušenost migrantů a pohled na současný svět, který je shrnut výše ve výpovědi Dariuse, představují také například Wimmer a Glick Schiller ve své práci z roku 2009 týkající se metodologického nacionalismu. Autoři zmiňují, že je potřeba budovat novou sociální teorii a s ní celistvější pohled na souvislosti mezi národními státy, migrací a globalizací. Předpoklad, že „...národ/stát/společnost je přirozenou sociální a politickou formou moderního světa...“ (Glick Schiller, Wimmer 2009, s. 12) mající velký vliv na společenskovední výzkumy by měl být překonán, neboť v současnosti již není dělení problémů a otázek na vnitřní národní a mezinárodní relevantní. Současné výzkumy by se tak neměly zaměřovat jen na studium národů a jejich přistěhovalců, ale soustředit se na studium takzvaných transnacionálních komunit. Proto následuje kapitola představující fenomén transnacionálních identit, který je úzce spojený s realitou každodenního života účastníků této případové studie, neboť z mnoha konkrétních výroků migrantů bylo patrné, že teorie národní identity již není pro jejich realitu zcela dostačující.

3.2 Transnacionální identita

Dalším z teoretických východisek klíčových pro tuto práci je tak teorie transnacionalismu a transnacionálních identit; ta bude v následujících řádcích představena. Vzhledem k tomu, že

teorie národních států byly v posledních desetiletích nuceny vyrovnávat se s celosvětovým procesem globalizace a se stále rostoucím propojováním světa, neboť geografické hranice jsou neustálým a intenzivním rozvojem technologií postupně stírány (Henig 2009, s. 176), objevuje se zde pojem *transnacionální*, tedy přesahující hranice samotných národních států. Transnacionální migrace, která je jedním z projevů transnacionalismu, je tedy proces, ve kterém se migranti nevzdávají původních identit a zvyků, ale působí ve více sociálních světech najednou.

Během procesu migrace dochází ke vzniku transnacionálních migračních sítí: jedná se o vazby „...propojující současné migranty, dřívější migranty a nemigranty ve vysílajících a přijímajících zemích prostřednictvím příbuzenství, přátelství či společného původu.“ (Massey et al. 1997 in Baršová, Barša 2005, s. 275). Tyto vazby pak novým migrantům ulehčují příchod a aklimatizaci v nové zemi a zároveň jim umožňují komunikaci s dřívějším domovem; prostřednictvím nich také dochází k budování i udržování ekonomických, kulturních i politických vazeb mezi zemí původu a cílovou zemí. Existence migračních sítí ulehčila příchod a aklimatizaci také všem účastníkům výzkumu z první generace migrantů:

Audré přišla do Velké Británie na pozvání své sestřenice, u které po příchodu do Londýna nějakou dobu bydlela. Poté jí kamarádka, která v zemi žila již delší dobu, sehnala práci v Ketteringu, kde už zůstala a kde si našla další přátele původem z Litvy. Iniciovala příchod své matky, která v současnosti žije ve stejném městě jako *Audré*. Do Litvy se pravidelně vrací, Velkou Británii považuje za domov, ale své kořeny má v Litvě.

Lina po příchodu do Anglie trávila čas především se členy litevské komunity, které po příjezdu do země potkala. V současnosti za ní na prázdniny, dovolené a za prací jezdí neteře. *Lina* s rodinou se pak do Litvy vydávají především za účelem návštěv rodinných příslušníků – dovolené tráví raději ve Velké Británii, neboť cesty do Litvy jsou vždy spojeny s mnohým vyřizováním.

Darius měl příchod do zahraničí – nejdříve do Severního Irska a následně do Velké Británie – také zprostředkovaný a usnadněný díky příbuzným, kteří již emigrovali. Nyní žije většina členů jeho rodiny v blízkosti *Dariuse*, pravidelně se vídají a navzájem podporují.

Aldona rovněž dorazila do Anglie za pomoci dalších členů rodiny, kteří odešli dříve a následně byla tou, která pomáhala roku 2008 při příchodu do země svému bratrovi. V Litvě udržuje intenzivní kontakt se sestrou a svou nejlepší přítelkyní.

Migrační sítě proces migrace usnadňují a podporují, proto na základě nich migrace může také dále narůstat (Szaló 2007). Díky této zprostředkované možnosti účastnit se života v obou zemích vznikají transnacionální pole, která následně představují prostředí pro formování transnacionálních identit. Jako jeden z hlavních znaků definujících podobu těchto transnacionálních identit uvádí Szaló (2007) decentrovanost a deterritorializaci – na rozdíl od konvenční představy zakotvenosti člověka v jednom územně daném, národním domově, představuje teorie transnacionálních identit jakousi souběžnost více domovů a národních identit. Žitá realita transmigrantů pak není ukotvena ani v jednom z domovů – ani v původním, ani v novém – ale v prostoru mezi oběma domovy, v transnacionálním sociálním poli. Tato transnacionální sociální pole jsou tvořena vztahy sociálními, rodinnými, hospodářskými, ekonomickými, politickými i kulturními, které přesahují jasně vytyčené hranice národních států a jsou prostředím, ve kterém jsou formovány identity transmigrantů.

Baršová a Barša (2005) tvrdí, že koncept transnacionálních identit nemá nahrazovat pojetí identity národní – od něj nelze náhle upustit a nahradit je světoobčanstvím, ale v transnacionálních identitách vidí spíše potenciál k redefinici vnímání národní identity i národního státu. Szaló také uvádí, že většina mezinárodních migrantů současnosti si „...neuvědomuje svou transnacionální jinakost a nepřemýšlí o sobě v pojmosloví teorie transnacionální migrace..., jejich vztahy příslušnosti se krystalizují kolem loajality k národnímu státu a imaginární komunitě národa“ (Szaló 2007, s. 116), které však již nemají možnost dostatečně reflektovat jejich životy a zkušenosti. Dochází tak k falešné interpretaci žité zkušenosti; realita tak neodpovídá jejímu zobrazení.

3.3 Sociální identita

Teorii identity v kontextu sociálního prostředí, ve kterém se jedinec nachází, se zabývá vícero autorů,¹⁰ pro účely této práce však bude dále představena teorie amerického sociologa Petera Bergera, představitele teorie sociální konstrukce reality, která se promítá do celé této práce. Výzkum ve skupině litevských imigrantů se totiž zaměřuje právě na jejich život ve společnosti cílové země, a tudíž na vliv tohoto okolí na formování jejich identity, ale zároveň na vliv členů rodiny či blízkých ze země původu.

Berger se ve své knize *Pozvání do sociologie* (1991) věnuje společnosti a jejímu vlivu na vytváření osobní identity. Společnost Berger vnímá jako vnější realitu, která na jedince vytváří tlak směřující jej k určitému chování. Naše působení je spojeno s neustálým očekáváním – předpokládá se, že se budeme v jistých situacích chovat určitým způsobem a na očekávání tím pádem jistým způsobem reagovat. Tyto sociální situace se tedy stávají realitou, kterou všichni, kteří se v ní nacházejí, určují a definují.

Důležité je zde zmínit také teorii rolí – jejími zakladateli jsou Charles Cooley a George Herbert Mead. A právě Mead ve své knize *Mysl, já a společnost* (2017) ztotožňuje proces vzniku „já“ s procesem objevování společnosti. Již malé dítě se učí, co to společnost vlastně je. Hraje role a zároveň kromě již internalizovaných rolí přejímá role od ostatních, a tak zjišťuje význam chování a jednání, které tyto role určují a zahrnují. Co se aktérů tohoto procesu sociálního učení týče, zmiňuje Mead stěžejní postavy, které nazývá „významní druhí“. „Významným druhým“ je člověk, který dítě vychovává, pojí jej s ním důvěrný vztah a sdílí s ním své postoje, které tímto způsobem nabízí jako model k napodobování. Díky tomuto prvotnímu a základnímu vztahu s „významným druhým“ si je dítě po určité době schopno vytvořit také koncept „zobecnělých druhých“. Zjišťuje, že role, které přejímá a hraje, nejsou důležité a směrodatné pouze ve vztahu k významným druhým, ale především v rámci celé společnosti. Takto objevujeme právě obecný pojem společnosti (Mead 2017).

Role lidem „...poskytuje vzor, podle něhož má individuum jednat ve zvláštních jednotlivých situacích.“ (Berger 1991, s. 86). Role je tedy jakousi odpovědí na společenská očekávání, která s sebou však přináší nejen určité jednání, ale také s tímto jednáním spojené emoce a

¹⁰ Jmenovat můžeme například amerického sociologa Ervinga Goffmana či sociální psychology, Poláka Henriho Tajfela či Brita Johna Turnera.

postoje. Tyto emoce a postoje pak posilují naše role a pomáhají nám se s nimi nevědomky ztotožňovat. A ke každé z rolí ve společnosti se zároveň poji i identita, ať už povrchní a dočasná, tak i hluboká a trvalá. Identita je tedy něčím, co osobně považujeme jen za své, ale Berger zde klade důraz na fakt, že nám byla připsána právě díky sociálním interakcím a našemu působení v rámci společnosti.

Z Bergerova pohledu však identita „...není něco daného, ale skládá se z aktů sociálního uznání, stáváme se někým podle toho, jak jsme oslovováni.“ (Berger 1991, s. 89). Utváření naší identity má sice také zatím ne přesně definovaný rozsah genetických a biologických omezení, ale právě sociální utváření naší osobnosti je zcela nepochybné a jasně prokazatelné. Identita však musí být nejen utvářena, ale současně také neustále udržována – pokud k tomuto nedochází, vlastní totožnost není možno dlouhodobě zachovávat (Berger 1991). Pokud tuto teorii aplikujeme právě na členy první generace litevských emigrantů ve Velké Británii, je pro ně možná právě proto důležité udržovat kontakt s původním domovem, přáteli a rodinou a zároveň si hledat známé v rámci východoevropských komunit, což právě většina z dotazovaných zmiňuje¹¹ - aby nepřišli o svou původní totožnost a identitu spojenou se zemí původu, aby jim nebyla kvůli absenci aktů sociálního uznání náhle a plně odepřena. Díky udržování kontaktů a pomalému začleňování se do nové společnosti může k případné redefinici vlastní identity totiž docházet pozvolna a postupně.

Vztah mezi společností a totožností Berger ukazuje také na situaci, kdy se z nějakého důvodu identita a totožnost jedince radikálně promění a dojde k přechodu od původního sebevnímání k novému. K tomu, aby k takovému procesu mohlo dojít hladce, slouží instituce iniciace. Ta funguje jako proces zasvěcování jedince do kultury a pomáhá jej uvést do nové společenské skutečnosti – je to „obřad, jehož prostřednictvím jedinec získává nový sociální status a je uváděn do nové role“ (Soukup 2011, s. 692) a v případě, že k němu nedojde, jedinec se může v budoucnosti při definování vlastní identity a toho, kam patří, potýkat s množstvím komplikací.

¹¹ Například v rozhovoru č.1 zmiňuje Audrė přátelství téměř výhradně s dalšími Litevci, v rozhovoru č.3 Darius představuje své nejbližší přátele jako Litevce či členy dalších skupin emigrantů a v rozhovoru č.4 Aldona popisuje důležitost vztahů v rámci rodiny, jejíž členové již všichni žijí ve Velké Británii a zároveň zmiňuje svou nejbližší přítelkyni, která žije v Litvě (pro přesné znění výpovědí viz sekce Přílohy).

Iniciace je proces, který s největší pravděpodobností postrádal při nástupu na britskou základní školu jedenáctiletý Rytas (jehož příběh bude detailněji rozebírán spolu s příběhy dalších členů druhé generace migrantů později). Od narození až do sedmi let byl vychováván sice ve Velké Británii, ale *litevským způsobem*: doma se hovořilo pouze litevsky a nejvíce času trávil s matkou, babičkou a dalšími členy rodiny z Litvy. Nástup na základní školu pro něj byl komplikovaný, neboť neprošel právě *iniciační fází*, která by mu pomohla vyrovnat se s novou společenskou realitou a požadavky, které na něj mají být kladeny. Rytas měl problémy s oběma jazyky a s mluvením obecně, déle mu trvalo zapadnout do kolektivu, a i v současnosti je u něj znát nejistota, která je spojena s převzetím nové role *britského školáka*.

Pro migranty, a především jejich děti však cílové země v současnosti nabízejí mnohé instituce a organizace, které mohou posloužit jako zprostředkovatelé iniciační fáze. I v okolí Ketteringu, ze kterého pochází většina dotazovaných litevských emigrantů, existovala například litevská sobotní školka, kterou v rozhovoru zmínila Lina. V případě Rytase by tak mohla být iniciační fáze zastoupena například absolvováním předškolní docházky v anglickém jazyce, návštěvami dvojjazyčných herních skupinek či větší – nejen jazykovou – přípravou na nástup do nového a odlišného prostředí v rámci rodiny. I pro tyto účely jsou pak vhodné v zahraničí vznikající víkendové či každodenní školky vedené v rodném jazyce, v jazyce cílové země či v obou jazycích. Například v Londýně mohou litevské děti navštěvovat jesle Mokšliukas založené litevskou křesťanskou církví, v Surrey pak sobotní divadelní školu Lituanistinės etnokultūros ir dramos mokyklos *Bite* (Mokšliukas 2021, Mokykla Bite 2021). Ani v jednom z těchto případů sice nejsou školky či jesle přímo zaměřeny na přípravu dětí na školní docházku v nové zemi, mohou však i tak posloužit právě jako pomocníci při iniciační fázi.

3.4 Identita z perspektivy psychologie

Pohled psychologie – především té vývojové – na identitu je pro tuto práci také podstatný. Účastníci rozhovorů, členové druhé generace litevských imigrantů, jsou někteří z účastníků ve vývojovém stádiu adolescence, a právě tohle stadium je pro rozvoj identity zpravidla nejdůležitější: mladí lidé se osamostatňují, objevují nové složky své osobnosti a stávají se členy nových sociálních skupin, přičemž vliv jejich primární skupiny, rodiny, se pomalu

zmenšuje. Lidská identita se však utváří již od kojeneckého období a lze se setkat dokonce s tvrzením, že stopy formování identity jsou patrné již v prenatálním období (Vágnerová 1999). Z těchto důvodů je důležité shrnout vývojové fáze v životě člověka z pohledu vývojové psychologie a sledovat jejich dopad na formování identity.

Velká řada autorů zařazuje vrchol procesu hledání vlastní identity do období adolescence, přičemž jedním z nich je německý psycholog Erik Erikson. Jeho periodizace lidského vývoje bude shrnuta v druhé části této podkapitoly. První část této podkapitoly je věnována interpretaci všeobecnější periodizace Marie Vágnerové (1999, 2012). V období adolescence mladí lidé kromě mnohých fyzických změn prožívají také vztahové proměny, postupně se osamostatňují a hledají své místo ve světě. Rozlišujeme mezi dvěma aspekty identity – osobním a sociálním. Osobní aspekt identity se soustředí na otázku *kdo jsem*, sociální aspekt pak na to *kam patřím, odkud pocházím, kam směřuji* (Macek 2003).

V každé z etap vývoje jedince, kterými se zabývá právě vývojová psychologie, můžeme nalézt určité milníky a události, které mají na formování osobní identity vliv. Přehlednou periodizaci vývoje jedince a jeho identity nabízí například Marie Vágnerová v knize *Vývojová psychologie* (Vágnerová 1999). Určit, kdy přesně začíná docházet k formování identity, je pro každou z disciplín komplikované, avšak obecně se (co se sledování počátku tohoto vývoje týče) lze bavit o kojeneckém období. Již během třetího a šestého měsíce si dítě uvědomuje samo sebe jako fyzickou bytost a jako původce určitých aktivit. Zároveň je schopno odlišit činnost svou a činnost ostatních. V kojeneckém období je identita sice silně vztažena na tělesnost, ale už v této fázi si dítě uvědomuje své emoční prožitky a kontinuitu své existence (Stern in Vágnerová 1999). Už nyní je důležitá interakce s ostatními lidmi. Primární roli hraje samozřejmě rodič, potažmo matka, která by dítěti měla poskytovat potřebnou stimulaci a zajišťovat potřeby dítěte. Hodnotu svého já pomáhá dítěti uchopovat, mimo jiné, ocenění cizími lidmi.

V batolecím věku si je již dítě plně vědomo sebe sama a své samostatnosti, ale také toho, že okolní svět a jeho dění nezávisí pouze na jeho aktivitě – i přesto je však jeho uvažování stále egocentrické. Svou identitu chápe především v souvislosti s vlastní aktivitou – příkládá svým činnostem význam a vidí jejich účinek na okolní svět. V této fázi se již projevuje také

sociální rozsah identity a důležitost rolí, které dítě postupně získává, prozatím především v rámci rodiny: pozitivní hodnocení ostatními tak zůstává i nadále důležitou složkou.

Pro vývoj identity v předškolním věku jsou podstatné normy. Díky nim je dítě schopno porozumět okolnímu prozatím druhými osobami zprostředkovanému světu. Ten je však často přejímán nekriticky a „černobíle“, přesně tak, jak je mu interpretován jeho nejbližšími. V rámci okolního světa si však dítě začíná vyjednávat svůj vlastní prostor. I ten následně jeho identitu naplňuje.

Identitu dítěte školního věku do velké míry definuje právě jeho vlastní představa o ní a také názory a hodnocení lidmi z jeho nejbližšího okolí. S nástupem do školy už však důležití nejsou pouze rodiče či další členové nukleární rodiny, ale roste význam hodnocení vrstevnickou skupinou a dalšími sociálními skupinami, ve kterých dítě zaujímá určitou roli (Krejčířová, Langmeier 2006). Identita dítěte ve školním věku se tedy skládá ze složky osobní, která staví na zkušenostech a postojích k sobě samému, a ze složky sociální, která je formována okolím.

Zlomová fáze přichází v období puberty a adolescence. Jedinec se začíná odpoutávat od představ ostatních, začíná se vymezovat vůči okolí a svou identitu aktivně formovat sám. Ostatní lidé jsou však v procesu utváření identity stále důležití: jedinec se s nimi srovnává a hledá nové vzory, se kterými by se mohl identifikovat, stejně tak hledá inspiraci v rámci sekundární skupiny. Sebepojetí je v tomto období již komplexnější a vlastní identita získává jasnější a stabilnější podobu (Krejčířová, Langmeier 2006).

Na tomto místě můžeme ještě zmínit koncept mající vliv na utváření identity specifický pro vývoj dětí z interkulturního prostředí, který autoři David Pollock a Ruth Van Reken nazývají *nerovnoměrnou vyzrálostí* (Pollock, Van Reken 2009, s. 143). Nerovnoměrná vyzrálost (projevující se u dětí vyrůstajících mezi více kulturami jak předčasnou vyspělostí ve vztahu k dospělým, tak naopak zdánlivě opožděnou vyspělostí ve vztahu k vrstevníkům) je podle autorů způsobena přerušováním či urychlováním stěžejních vývojových fází – jako například utváření vztahů, rozvoje rozhodovacích schopností či procesu dosahování nezávislosti – v rámci interkulturního prostředí. Předčasnou vyspělost autoři připisují širokému přehledu, znalostem a zkušenostem, většímu množství času stráveného s dospělými v rámci komunit emigrantů, komunikačním schopnostem posíleným znalostí

dvou a více jazyků již v útlém věku a samostatnosti, které tyto děti nabývají obecně dříve než jejich vrstevníci v zemi původu jejich rodičů nebo jich samotných. Opožděná vyspělost, nebo spíše opožděné stádium dospívání, které autoři vymezují obdobím 10. až 19. roku života, může být u interkulturních dětí způsobena například rozdílnými vzdělávacími systémy (a tudíž odlišným zařazením do školních tříd podle věku), odlišnostmi ve společenském životě nebo zmatením mezi zvyklostmi a způsobem života v cílové zemi a zemi původu.

Otázka, jak velké jsou a budou vývojové rozdíly mezi dětmi vyrůstajícími v prostředí mezi dvěma a více kulturami a těmi vyrůstajícími v monokulturním prostředí představuje výzvu pro budoucí výzkum, neboť v dnešním globalizovaném světě počet dětí s interkulturními zkušenostmi neustále roste. Jak bylo zmíněno v úvodu podkapitoly, na periodizaci vývoje lidské identity pojatou Marií Vágnerovou navážeme věhlasnou devítidílnou typologizací vytvořenou Erikem Eriksonem.

Devět věků člověka Erika Eriksona

Erik Erikson se ve svých dílech *Životní cyklus rozšířený a dokončený* a *Dětství a společnost* (Erikson 2015 a Erikson 2002) popisuje devět důležitých vývojových stádií v životě jedince, které mají vliv na jeho sebepojetí a vytvoření osobní identity. Důraz je zde kladen na interakci mezi jedincem a sociálním prostředím, které jej obklopuje. Tyto stádia označujeme jako 9 věků člověka. V každém stadiu, které je vždy přibližně věkově ohraničeno, je podle Eriksona jedinec vystaven určitému konfliktu, kterému musí čelit a v rámci tohoto konfliktu rozvíjet konkrétní ctnost. Cílem je tedy vyřešit daný rozpor a pokračovat k další fázi vývoje osobnosti s již nabytými a internalizovanými ctnostmi předchozího stádia.

V **prvním období**, kojeneckém (zhruba do prvního roku života dítěte), proti sobě stojí *základní nedůvěra* proti *důvěře*, přičemž rozvíjenou ctností je *naděje*. Hlavní roli v této fázi sehrává matka, pouto s ní je nezbytné pro úspěšný vstup do dalších vývojových fází. Právě ona dítěti zprostředkovává svět a díky ní může dítě ve svět získat důvěru.

V **druhém období**, v raném dětství, tudíž přibližně do třetího roku, stojí *autonomie* proti *studu a pochybám*, rozvíjenou ctností je v tomto případě *vůle*. V tomto období se dítě osamostatňuje, rozvíjí své schopnosti, vše chce zkoušet a vykonávat samo a aby bylo období zvládnuto úspěšně, je důležité uvědomění si mezí možností.

Ve **třetím období**, které trvá přibližně mezi třetím a šestým rokem, proti sobě stojí *iniciativa* a *vina*, rozvíjenou ctností je *cíl*. V tomto období se rozvíjí schopnost soustředění se na cíl a dítě si postupně začíná uvědomovat zodpovědnost.

Ve **čtvrtém období**, mezi šestým a dvanáctým rokem, stojí *zručnost* proti *pocitu méněcennosti*, požadovanou ctností je *schopnost*. V tomto období se dítě soustředí na dobrý výkon. Cílem je uvědomit si své přednosti a schopnosti.

Právě **páté období** je pro tuto práci nejdůležitější. Jedná se o období adolescence, přibližně mezi dvanáctým a devatenáctým rokem života a členové druhé generace litevských imigrantů, kteří se účastnili rozhovorů k praktické části práce, jsou především adolescenti. V tomto období proti sobě stojí *identita* a *zmatení rolí*. Požadovanou ctností je *věrnost*. Tato fáze značí přechod od dětství k mládí, a právě v tomto období dochází k rozvoji identity. Mladí lidé zjišťují, kým jsou, redefinují dosavadní životní role a utvářejí si vlastní osobnost, ale zároveň jsou konfrontováni s představami okolí o nich samotných. Úspěšné zvládnutí této fáze znamená nalézání vlastní identity (ačkoliv proces utvoření identity samozřejmě není automaticky dokončen s nástupem devatenácti let), uchopení své existence ve světě a svého směřování v dalším životě. Pokud je proces nalezení identity neúspěšný, mladý člověk se stává zmateným a nejistým, a i v dospělosti a stáří si nemusí být jistý svými hodnotami, postavením či rolemi, které během života zaujímal.

Šesté období, které člověk obvykle nastupuje mezi 20-25 lety, se vyznačuje konfliktem *intimity* s *izolací*, přičemž požadovanou výslednou ctností je *láska*. Erikson zmiňuje, že člověk, který ještě úspěšně neprošel procesem hledání své vlastní identity, může mít v tomto období komplikace s navazováním intimních vztahů. Úspěšný jedinec je otevřený, je připraven identitu sdílet s ostatními, vytvářet si intimní vztahy a blízká přátelství.

V dospělosti se objevuje **sedmé stadium**; proti sobě stojí *generativita* a *stagnace* a ctností tohoto stádia je podle Eriksona *péče*. Sedmé stadium ve vývoji člověka je nejdelší. Jedná se o nejproduktivnější věk, trvá třicet i více let, během kterých člověk buduje nové vztahy, zakládá rodinu a rozvíjí se profesně.

Osmé stadium je vývojovou fází, ve které stojí *integrita* proti *zoufalství*, požadovanou ctností je zde *moudrost*. Jedná se o pozdní dospělost, s jejímž nástupem by člověk měl být

spokojen se životem, který prožil. Musí se sice vyrovnávat se ztrátami blízkých a dalšími překážkami vysokého věku, je ale zároveň smířen s konečností života.

Koncept **devátého stadia** byl do Eriksonovy teorie vývoje osobnosti přidán později a rozpracován jeho manželkou Joan. Toto finální stadium života je fází, kdy je jedinec nucen vyrovnávat se se stářím a problémy s ním spojenými.

3.5 Etnická identita

Výzkum zahrnutý v této práci se zabývá skupinou litevských imigrantů ve Velké Británii. Na tomto místě je tudíž potřeba zmínit také pojem etnická skupina – ta je skupinou sjednocující jedince se společnými charakteristikami – mající „...společné předky, geografický původ, společný jazyk a svébytné kulturní tradice.“ (Mareš 2013, s. 44). Samotná etnicita je pak složkou naší sociální identity, přičemž Filip Tesař (2007) klade důraz na její souvislost se „...zvyklostmi, jazykem, původem, kolektivními zkušenostmi a skupinovou solidaritou, jednotlivec zároveň může pociťovat více úrovní etnicity, které se navzájem nevylučují.“ (Tesař 2007, s. 55).

V odborné literatuře se můžeme setkat také s pojmem *etnické identity* a různými definicemi tohoto konceptu. Například Bačová (2003) tvrdí, že „...etnická identita označuje prožívání členství a loajality ke skupině, ke které – podle svého úsudku a úsudku jiných – osoba patří svým původem.“ (Bačová in Čermáková, Hřebíčková, Macek 2003, s. 234). Bernal etnickou identitu definuje jako „...soubor ideálů, hodnot, způsobů chování a postojů, jimiž se vyznačuje identita jedince jako člena odlišitelné skupiny“ (Bernal 1990 in Mareš 2013, s. 45), zatímco Průcha (2010) chápe etnickou identitu jako „...pocit sounáležitosti s určitým etnikem, který může být zdůrazněn společným jazykem, historií, společnými hodnotami či ideály.“ (Průcha 2010, s. 120). Castels a Miller (1998) tvrdí, že pro etnické minority hraje klíčovou roli při tvoření vlastní identity kultura – vztahování se ke kultuře země původu totiž pomáhá migrantům udržovat sebevědomí.

Skupina imigrantů z Litvy, se kterou byly vedeny rozhovory pro účely této diplomové práce, tvoří spolu s dalšími na území Velké Británie jednu z etnických skupin, ale jejich etnická identita se může u jedinců lišit, přičemž u druhé generace migrantů může docházet k

vyjednávání etnické identity ještě intenzivněji. Vymezením pojmu etnikum se zabývá Jiří Mareš (2013), který zmiňuje 3 druhy ukazatelů, které při jeho vymezení můžeme sledovat:

1. *Objektivní ukazatelé* – v tomto případě jde o zkoumání údajů jako je místo narození dítěte či jeho rodičů, čas strávený v cílové zemi migrace či informací, které má jedinec uvedeny v dokladech. Přístup je tudíž veskrze formální.
2. *Sociokulturní ukazatelé* – například jazyk, kterým se mluví v domácnosti, jedná se o vnější přístup.
3. *Subjektivní ukazatelé* – převážně jde o otázku kterého etnika se daná osoba cítí být členem.

Důležitou autorkou věnující se koncepci etnické identity je také Jean Phinney (1993), která přišla s třífázovým modelem vývoje etnické identity. V *první fázi* se jedinec nad vlastní etnickou identitou nezamýšlí, neprojevuje o ni zájem a plně přejímá hodnoty i názory většinové společnosti, ve které se nachází. Může dokonce dojít i do stadia odmítání vlastní kultury. Během *druhé fáze*, která je provázena silnými emočními pochody, jedinec svou etnickou identitu začíná objevovat; spouští ji však často nějaký silný osobní zážitek – jedinci je „představena jeho odlišnost“, může se jednat například o zkušenost s rasismem a podobně. V této fázi dochází ke zkoumání a porozumění vlastní kultuře a tomu, co zahrnuje. V poslední, *třetí fázi*, by mělo docházet k vytvoření vlastní etnické identity, s jejímiž klady i zápory se jedinec plně ztotožní.

Výše zmíněné druhy identit – transnacionální, národní, sociální, identita z pohledu psychologie i identita etnická – slouží jako teoretický a referenční rámec u analýzy rozhovorů s druhou generací litevských migrantů.

3.6 Děti třetí kultury a interkulturní děti

Před tím, než se přesuneme k tématu socializace a dostaneme se k analýze rozhovorů druhé generace litevských migrantů ve Velké Británii, je důležité zmínit také knihu *Děti třetí kultury* Davida C. Pollocka a Ruth Van Reken (2009) a v ní analyzovanou teorii *děti třetí*

kultury a následně teorii *interkulturních dětí*,¹² která je pro tuto práci stěžejní a podle mého soudu značně reflektuje realitu účastníků výzkumu.

S termínem dětí třetí kultury přichází již v 50. letech 20. století autoři Ruth a John Useemovi (Hill Useem 1993). Třetí kultura je v tomto významu kombinací kultury první, té, ze které pocházejí rodiče dětí a kultury druhé, kultury země, kde rodina žije. V začátcích druhé poloviny dvacátého století, kdy výzkum Useemových probíhal, však byly podmínky života migrantů velmi odlišné od podmínek současných. Jednalo se o výzkum v jasně ohraničených komunitách (byly prováděny například mezi dětmi misionářů nebo rodin žijících na vojenských základnách), které byly uzavřené dokonce i místně, což se však nedá říci o množství zkušeností současných migrantů. A právě proto, že termín dětí třetí kultury se stal omezujícím a nedostatečným při reflektování nových skutečností v životě dětí migrantů, přichází Pollock a Van Reken s termínem *interkulturní děti*, který by měl zaštitovat větší množství podobných případů. Interkulturní děti jsou „...takoví jedinci, kteří delší čas během dětství a dospívání (do 18 let) žijí, žili nebo smysluplně interagovali se dvěma či více kulturními prostředími.“ (Pollock, Van Reken 2009, s. 31) a spojuje je především dospívání v do jisté míry interkulturním prostředí a interkulturním životním stylem.

Ze způsobu života interkulturních dětí vyplývá poměrně velké množství výhod a výzev (Pollock, Van Reken 2009, s. 87-98). S vyrůstáním a dospíváním v prostředí s více kulturami se pojí například předpoklady jedince k většímu rozhledu a k vnímání možností, které svět nabízí, či větší adaptabilita, avšak může to přinášet i jistou zmatenost ve vztahu k vlastnímu přináležení ke kulturám daných zemí apod.

V neposlední řadě se Pollock a Van Reken věnují i procesu utváření identity u dětí vyrůstajících mezi dvěma kulturami, který je výrazně ovlivněn nerovnoměrnou vyzrálostí, jež už byla zmíněna v kapitole věnující se identitě z perspektivy psychologie. Výzkum Pollock a Van Reken však zaměřili přímo na skupinu definovanou jako děti třetí kultury: tedy na koncept vysvětlený výše, který již není schopen odrážet současné zkušenosti dětí vyrůstajících mezi více kulturami. Vývoj utváření identity u této skupiny autoři totiž vztahují přímo k prostředí, ve kterém žije – jednalo se o poměrně jasně definované komunity a

¹² Jedná se o vlastní překlad termínů Third Culture Kids a Cross-Cultural Kids, se kterými autoři Pollock a Van Reken pracují (Pollock, Van Reken 2009).

skupiny migrantů (děti diplomatů, misionářů či členů armády), a tyto skupiny se ve výsledku podobaly spíše strukturovanému a organizovanému komunitnímu systému. Právě způsob identifikace se s tímto systémem podle autorů určuje způsob utváření vlastní identity, a proto vymezují čtyři způsoby této identifikace:

1. Dítě může být systému intuitivně přizpůsobeno, což znamená, že jeho osobnost a zájmy jsou ve shodě s hodnotami a fungováním systému, ve kterém žije; v tomto případě je na daném systému závislý i vývoj jeho identity.
2. Dítě a jeho osobnost se systémem sice plně nesouzní, ale snaží se mu přizpůsobit. Vývoj jeho identity je stejně jako v prvním případě závislý na systému, se kterým se však vnitřně neidentifikuje; vývoj jeho identity je proto ohrožen zmatením v pojetí vlastní identity.
3. Identita dítěte přesahuje systém a je plně utvářena a budována vnitřně, bez velkého vlivu systému, ve kterém žije. Tuto formu budování vlastního sebepojetí autoři nazývají naivní identitou, neboť dítě se v tomto případě nevyčleňuje ze systému cíleně či z důvodu rebelie, ale pouze z vlastního přesvědčení a kvůli svým preferencím.
4. V tomto případě se dítě cíleně bouří proti systému, ve kterém vyrůstá a vytváří si systémovou anti-identitu.

Děti migrantů, se kterými vznikaly rozhovory pro potřeby této práce, již do skupiny dětí třetí kultury tak, jak ji Pollock a Van Reken definují, nemůžeme zařadit, neboť neodpovídá realitě jejich životů. Jejich zkušenost reflektuje již spíše aktuálnější termín interkulturní děti. I přesto je však v kapitole věnující se analýze rozhovorů možné sledovat určitou podobnost s několika z výše zmíněných typů identifikace se se systémem typických pro zkušenosti dětí třetí kultury. Následující kapitola se bude věnovat procesu socializace, představí hlavní socializační faktory, koncepci socializace podle Bergera a Luckmanna a také specifika socializace v různých věkových obdobích – tedy tématům, která se značně promítala do tvorby otázek k rozhovorům se členy první i druhé generace litevských migrantů tak, aby napomohly ke sledování dalších faktorů ovlivňující způsob vnímání identity dětí migrantů.

4 Socializace

Proces socializace, nebo také stávání se osobou uvědomující si sebe sama, začleňování se do společnosti a přebírání jejího poznání a kulturních návyků (Giddens 2013, s. 265), může být pro členy druhé generace migrantů něčím do jisté míry ambivalentním. U mnohých rodin se výrazně různí výchova v rámci primární referenční skupiny a té sekundární. Odlišný je nejen jazyk, který výchovu a potažmo socializaci řídí, ale také kulturní vzorce, návyky a zvyklosti, se kterými se potomci migrantů setkávají. Proces socializace mezi dvěma kulturami – socializace na úrovni rodiny a společnosti cílové země – bude podrobněji popsán a analyzován na základě uskutečněných rozhovorů v následující kapitole. Je však nutné definovat teoretické pozadí, na kterém bude průběh socializace sledován, proto bude tohle téma představeno v následujících řádcích.

4.1 Socializační faktory

Vzhledem k tomu, že proces socializace je závislý na interakci jedince s jeho okolím (Berger, Luckmann 1999), je možné vytyčit stěžejní faktory, které mají na socializaci jedince největší vliv. Proces socializace je proces, kdy dochází k „...humanizaci člověka, jde o vytvoření lidské identity, nikoliv jen o zařazení člověka do společnosti a cílem je utvoření lidské subjektivity jako autonomní součásti společnosti...“ (Kubátová 2008, s. 119-120) a podle Heleny Kubátové jde o proces mířící od sociálního k individuálnímu a nikoliv naopak. Proces socializace probíhá díky interakci jedince s jeho okolím a je možné určit 4 stěžejní kategorie mající na socializaci jedince největší vliv – jedná se o rodinu, školu, vrstevnickou skupinu a masmédiá, přičemž tyto skupiny budou nyní detailněji představeny.

Rodina

Na prvním místě stojí **rodina**, která již od narození dítěte slouží jako hlavní zprostředkovatel primární socializace. A záleží na kultuře dané společnosti, zda se bude jednat pouze o rodinu nukleární, nebo budou do bezprostředního působení zahrnuti i členové rodiny širší. V současnosti již nemá rodinný původ tak kritický vliv na sociální postavení jedince a na jeho budoucnost, i nyní jej však ovlivňuje například místo narození či společenská třída (Giddens 2013). V rámci rodiny člověk získává osobní prostor a pocit bezpečí. Díky

jistotám, které by mu fungující rodinné zázemí mělo poskytovat, je tudíž dítě schopno vztahovat se k okolnímu světu a být otevřeno novým zkušenostem v něm.

Rodina jakožto instituce byla dlouhou dobu ve společnosti statická a vždy fungovala jako její stabilizující prvek, můžeme však sledovat její vývoj v čase. Tradiční rodina se vyznačovala velkým počtem členů, zajišťovala především ekonomický kapitál (fungovala tudíž jako ekonomická jednotka), existovala zde silná nerovnost pohlaví, nejdůležitější byla autorita otce a neexistence antikoncepce vedla k vysoké porodnosti (Giddens 2000). Moderní rodina je již především nukleární, zajišťuje ekonomický, sociální a kulturní kapitál a mezigenerační přenos a role členů v rámci rodiny jsou už v této podobě výrazně demokratizovány. V současnosti se už však můžeme setkávat i s postmoderní definicí rodiny. Její struktura je variabilní, role v rámci rodiny jsou silně individualizovány a její funkce je především citová. Změny, kterými instituce rodiny prošla, jsou zásadní. Mateřství se stalo osobní volbou, není samozřejmostí, že jeden z rodičů odejde ze zaměstnání a bude se věnovat výchově dítěte, roste rozvodovost a v návaznosti na ni počet opakovaných manželství a větší důležitost získávají také různorodější typy domácností: nesezdané soužití, manželství a soužití homosexuálních párů a podobně (Možný 2008).

Pro dítě jsou nejvýznamnější autoritou rodiče. Ti zároveň bývají jeho vzorem a cílem identifikace až do středního školního věku. Pro dítě je tedy důležité vytváření rodinného příběhu, rituálů a sdílených zážitků, které rodinné soužití utužují. K proměně ve vnímání členů rodiny a jejich rolí dochází ve stadiu adolescence. Jedinec se totiž postupně emancipuje a stává se nezávislým, tento proces není složitý pouze pro adolescenta, ale i pro jeho rodiče, neboť obě strany musí přijmout své nové role, které budou v budoucnosti a ve vztahu k sobě navzájem zaujímat (Vágnerová 2012).

Škola

Prostředí školy je dalším důležitým faktorem v průběhu socializace. Již při nástupu k předškolní docházce se dítě poprvé stává součástí instituce a zaujímá v rámci ní vlastní pozici a roli. Vyžadují se od něj nové kompetence a vzorce chování – setkává se s novými druhy autorit, s pravidly a omezeními, která musí respektovat, ale také přichází do kontaktu s vrstevníky, se kterými se srovnává a mezi kterými se učí fungovat. Cílem školy je „vést jedince ke spolupráci s ostatními, předat jim znalosti a dovednosti předchozích generací, vést

je k porozumění a osvojení hodnot i norem dané společnosti, vyrovnávat vzdělávací šance dětí z různých sociálních prostředí, z různých etnik a kultur, učit děti interkulturní komunikaci a soužití s odlišnými dětmi“ (Mareš 2013, s.41-42). S narůstajícím věkem se samozřejmě proměňuje vztah dítěte ke škole, učitelům, pravidlům i obsahu vyučování, ale na významu při procesu socializace škola neztrácí. V období adolescence je podle Vágnerové jednou z hlavních socializačních rolí školy implicitně rozvíjet u dospívajících uvažování v podobných kategoriích, což zajišťuje předvídatelnost chování (Vágnerová 2012).

Vrstevnická skupina

Skupiny vrstevníků představují pro jedince již od útlého věku referenční rámec. S jejími členy se srovnává, touží být akceptován a prosadit se, v rámci ní spolupracuje s ostatními a buduje si v jejím prostředí kamarádké, přátelské a intimní vztahy. Vztahy v rámci této skupiny jsou na rozdíl od těch rodinných symetrické a typická je pro ni neinstitucionalizovanost, díky které je socializační rozvoj variabilnější. Každá takováto skupina má vlastní hodnoty, ideály, ale také pravidla či způsoby řešení problému. Jedinci se tudíž učí kooperaci, sebeovládání a rozvíjejí komunikační schopnosti. Její význam roste s přibývajícím věkem a pro člověka se postupně stává hlavním zdrojem emoční a sociální opory. Pro adolescenty skupina zajišťuje oporu pro vytváření vlastní identity – dává jedinci možnost přijmout skupinovou identitu, která slouží jako pomocný pilíř při individuaci. S narůstajícím věkem začíná být podstatnější budování konkrétnějších vztahů přátelství či partnerství, dochází k individuálnímu sebevymezení a skupinové vztahy jako takové se ubírají do pozadí (Vágnerová 2012).

Masmédia

Tak radikální vliv médií na proces socializace, se kterým se setkáváme v současnosti, je relativně novým fenoménem. Prostřednictvím nich se nyní k lidem dostává velké množství často ambivalentních vzorců chování, které je složité hodnotit a porozumět jim. Jako masová média označujeme tisk, rozhlasové a televizní vysílání a v současnosti nejvíce populární veřejně dostupná sdělení na internetu. Především díky internetu je v dnešní době možné produkovat a přijímat množství informací v rámci milisekund; tyto informace pak spoluformují sociální realitu každého z nás. Karl Erik Rosengren shrnuje důvody

výjimečného postavení masových médiích v procesu socializace – média nás obklopují neustále a na každém kroku, poskytují zábavu i informace, a především pomáhají upevňovat již existující struktury moci a nabízejí jednotlivcům množství vzorů a informací (Rosengren 2000 in Jiráček 2009).

I v této práci je sledován vliv médií na proces socializace, konkrétně u dětí migrantů. První generace přistěhovalců často sleduje stejná média, která sledovali během života v rodné zemi, jejich děti však vyrůstají v jiné době a v jiné společnosti. Proto se mimo jiné v části analyzující rozhovory objevuje otázka, jaký vliv měly a mají média rodné a cílové země na život potomků litevských migrantů.

Všechny výše zmíněné faktory – rodina, škola, vrstevnická skupina a masmédia – pomáhají člověku začlenit se do života ve společnosti, definovat svou vlastní identitu a zprostředkovávají mu proces primární a sekundární socializace. Následující podkapitola se bude věnovat procesu socializace z pohledu dvou slavných amerických sociologů, Petera Bergera a Thomase Luckmanna z období konce 20.století.

4.2 Socializace podle Bergera a Luckmanna

Významnou koncepci socializace vytvořili američtí sociologové Peter Berger a Thomas Luckmann. Tento tandem se společně věnuje socializaci a utváření identity v jejím kontextu ve společném díle *Sociální konstrukce reality* z roku 1966. Identitu definují jako koncept, který se utváří v průběhu sociálních procesů vzájemným působením subjektivní reality a společnosti. Ke zkonstruování osobní identity tedy dochází ve vztahu mezi jedincem a společností – „člověk utváří realitu a tím vytváří i sám sebe“ (Berger, Luckmann 1999, s. 180).

Proces socializace dělí Luckmann s Bergerem na socializaci primární, která probíhá v dětství a během níž se jedinec stává členem společnosti a socializaci sekundární, která na primární navazuje, musí se jí podobat a v rámci které je již socializovaná osoba doprovázena do nových oblastí života ve společnosti. Za výchozí bod socializace označují autoři internalizaci. Internalizací připisujeme událostem smysl a význam, chápeme okolní svět a

přijímáme ho jako vlastní. Díky tomuto procesu se tudíž stáváme plnohodnotnými členy společnosti, stáváme se plně součástí společnosti, kterou zároveň vytváříme.

Jak již bylo krátce zmíněno v kapitole zabývající se sociální identitou, Berger s Luckmannem kladou důraz na fakt, že socializace je emocionálně vázána – k internalizaci totiž může dojít jen díky takzvaným *významným druhým*. *Významný druhý* je osoba, která jedinci v procesu socializace (v tomto případě dítěti) zprostředkovává okolní svět; veškeré dění ve světě je vnímáno jejíma očima. Aby byla internalizace úspěšná, musí se dítě s *významným druhým* identifikovat a vidět i samo sebe tak, jak jej vnímá *významný druhý* – tímto způsobem získává své postavení ve světě. V kapitole věnující se analýze literatury týkající se sociální identity bylo zmíněno, že dobrým a kvalitním vztahem s „významným druhým“ je poté dítě schopno dojít k abstrakci a vytvořit si *zobecnělého druhého*, jehož důležitost zdůrazňuje například Mead (2017), neboť právě prostřednictvím něj se následně společnost stává určujícím faktorem myšlení jedince. Role, postoje, pravidla i vlastní identita se totiž u dítěte nejdříve vážou pouze ke konkrétní osobě, k *významnému druhému*, ale procesem primární socializace jsou abstrahovány a postupně zobecňovány. Důležité je také zmínit, že *významného druhého* si dítě nevybírá; je mu automaticky předložen, a právě proto je identifikace s ním, a tudíž i internalizace reality s nimi spojené, nevyhnutelná.

Právě vytvořením *zobecnělého druhého*, kterým je „organizované společenství nebo sociální skupina, která dává jednotu jedincovu já a jehož postoj je postojem celého společenství“ (Mead 2017, s. 84) do jisté míry končí fáze primární socializace a úkolem socializace sekundární je udržovat realitu internalizovanou během primární socializace a zároveň pomáhat vytvářet internalizace nové. Nutnost sekundární socializace je ve společnosti zároveň spojena s dělbou práce; pokud by totiž existovala pouze socializace primární, společnost by disponovala jen velice jednoduchou zásobou vědění, které by bylo významným pro všechny a jedinou odlišností mezi jednotlivci by byl jejich názor na toto vědění. V rámci sekundární socializace dochází k oslabení pozice rodiny: je možná i bez emocionální identifikace a postačuje k ní jen schopnost komunikace s okolím. Jedinec si v této fázi plně uvědomuje institucionální prostředí spolu s jeho omezeními. Pro jisté formy sekundární socializace také existují speciální instituce, které by jí měly napomáhat.

Vzhledem k tomu, že proces socializace není nikdy finální, je důležité již internalizovanou realitu neustále udržovat a zároveň také v rámci společnosti disponovat prostředky k tomu ji eventuálně i transformovat. K tomuto udržování slouží i nadále vztahy s „významnými i méně významnými druhými“, prostřednictvím kterých stvrzujeme realitu i vlastní identitu. Berger s Luckmannem zmiňují také proces totálního transformování reality, alternaci, která je pro jedince velice radikální. V tomto případě je nutná resocializace (reinterpretace minulosti tak, aby odpovídala současné realitě), která se podobá primární socializaci. Nová realita totiž v tomto případě nahrazuje minulý svět a jedinec je nucen starou realitu nově interpretovat (Berger, Luckmann 1999).

4.3 Specifika socializace: od kojeneckého období po adolescenci

Jak již bylo uvedeno, tato diplomová práce si klade za cíl sledovat vyjednávání identity dětí cizinců mezi dvěma kulturami, porovnávat socializaci v rámci litevské rodiny a britské většinové společnosti a mapovat dopady této dvojí socializace na jejich sebepojetí. Všichni účastníci rozhovorů z druhé generace Litevců, které se pro účely práce uskutečnily, se ve Velké Británii buď narodili, nebo v ní prožili většinu svého života, a proto jejich socializace probíhala mezi dvěma světy již od samotného počátku. Tato část se proto zaměřuje na specifika průběhu socializace od narození až po období adolescence, která definuje Marie Vágnerová v knize *Vývojová psychologie – dětství a dospívání* z roku 2012. Cílem je shrnout teoretický rámec vývoje jedince a v krátkosti tak představit specifika věkového období členů druhé generace litevských migrantů.

Již **kojenci** jsou schopni odlišit živé objekty od neživých. K lidem, kteří jim poskytují potřebnou sociální stimulaci a uspokojují jejich základní potřeby, si jsou schopni vytvořit vztah. Prvními lidmi, se kterými si dítě vztah vytvoří, jsou pečující osoby, které dítěti poskytují vzorce fungování lidské společnosti, které přebírá a se kterými se identifikuje. V tomto období se objevuje důležitý nástroj socializace, což je učení nápodobou, které je zároveň formou prvotní komunikace s okolním světem.

V **batolecím věku** probíhá hlavní část socializace i nadále v rámci rodiny. Dítě je však již schopno rozvíjet vztahy se širším okruhem lidí, proto se kromě členů nukleární rodiny

přidávají i další rodinní příslušníci, kteří dítěti zajišťují zkušenosti z více perspektiv. Nejdůležitější vztahy jsou s matkou, otcem a sourozenci. V tomto období dítě nabývá vědomí rodinné identity, nebojí se však kontaktu s cizími lidmi a prostřednictvím hry začínají být postupně schopni začleňování se do vrstevnických skupin. Již v batolecím věku děti chápou koncept norem a omezení, které si postupně osvojují a v pozdějším věku také zobecňují.

Předškoláci se nacházejí ve fázi přechodného období mezi rodinou a školou, a tudíž mezi různými socializačními vlivy. V předškolním věku se rozrůstají vztahové sítě, ve kterých dítě nějakým způsobem působí a díky interakci s širším okruhem lidí dochází k rychlejšímu rozvoji individuality a učení se novým sociálním dovednostem (Vágnerová 2012). Důležitou vztahovou skupinou jsou nyní *vrstevníci* a potažmo také *mateřská škola*, kterou dítě navštěvuje. V této fázi se dítě poprvé stává oficiálním členem instituce, získává nové role a učí se fungovat samostatně. Je v kontaktu s množstvím vrstevníků a vytváří si nové vztahy. Tato fáze je stěžejní pro rozvoj prosociálních vlastností a chování (Matějček in Vágnerová 2012).

Ve **školním věku** se objevuje další důležitý socializační faktor – škola. Dítě se začleňuje do nových kolektivů, buduje nové vztahy mimo rodinu, a především postupně získává nové a nové role, které ovlivní jeho budoucí život. I nadále jsou pro jeho rozvoj nejdůležitější oblasti rodiny, školy a vrstevnické skupiny. Rodina pro něj představuje bezpečné zázemí. Škola je novým a neprobádaným teritoriem, v rámci kterého se dítě začíná postupně orientovat. Vztahy s vrstevnickou skupinou jsou v tomto období budovány nejen v prostředí školy, ale diferencují se také podle aktivit, do kterých je dítě zapojeno.

Adolescence je klíčovým obdobím pro převzetí důležitých společenských rolí, jedinec se postupně připravuje na vstup do dospělosti. Během docházky na střední školu se z vrstevnické skupiny, které je jedinec členem (a která je také často genderově dělená), postupně stává referenční skupina primární. Právě v závislosti na ní se rozvíjí jedincova identifikace ve společnosti. Vrstevníci tak nahrazují důležitost rodiny (Jenkins 2008).

5 Analýza rozhovorů

V této kapitole přistupujeme k analýze rozhovorů se členy první a druhé generace litevských migrantů žijících ve Velké Británii, kterou využíváme ke zodpovězení hlavní výzkumné otázky této diplomové práce: jak děti migrantů reflektují život mezi dvěma kulturami a jak vnímají svou identitu. Detailní informace k jednotlivým účastníkům již byly rozebírány v kapitole Metodologie, a proto je v úvodu této kapitoly potřeba pasportizaci rozhovorů¹³ doplnit jen o pár posledních detailů. Každý z rozhovorů trval přibližně hodinu a půl a probíhal v období mezi podzimem 2020 a koncem jara 2021 prostřednictvím videohovoru na některé ze sociálních sítí (Facebook Messenger, WhatsApp či Google Meet). Rozhovory byly za souhlasu účastníků nahrávány a následně přepisovány (doslovná transkripce veškerých rozhovorů k nahlédnutí v sekci Přílohy). Rozhovory probíhaly v anglickém jazyce, v následujících podkapitolách budou však jednotlivé výroky účastníků výzkumu překládány do českého jazyka, se snahou efektivně převést a zachovat tak například hovorové či nespisovné prvky jazyka a podobně.

Analýza rozhovorů je rozdělena na několik podkapitol: rozebírána je výchova v rámci rodiny a rodinný život, vlivy kultury země původu i cílové země, způsob trávení volného času, času s přáteli a školní docházka a také jazyky a jejich vzájemný vztah a vliv na utváření identity druhé generace migrantů. Tyto podkapitoly odrážejí témata rozhovorů a napomáhají při rozboru výzkumné otázky a hledání odpovědi – zda se potomci první generace migrantů z Litvy do Velké Británie ztotožňují spíše s kulturou a stylem života cílové země, udržují a reprodukují kvůli rodičům litevskou identitu, nebo u nich dochází k vytvoření jakési třetí kultury.

5.1 Výchova v rámci rodiny a rodinný život

Prvním sledovaným tématem je výchova a rodinný život. Nejen děti migrantů si totiž v průběhu života pokládají otázku, *kdo jsem a kam patřím*, která postupně formuje jejich vlastní identitu a je to právě rodina, která „...zrcadlí odpovědi na tyto otázky a v níž dítě vidí

¹³ Pasportizace, tedy „...zachycení základních údajů o rozhovoru a jeho průběhu, včetně informací o osobě, s níž jsme rozhovor vedli.“ (Novotná a kol. 2019, s. 345), představuje základní identifikaci účastníků výzkumu a popisuje proces vznikání jednotlivých rozhovorů.

vlastní odraz.“ (Pollock, Van Reken 2009, s. 41). Proto se během rozhovorů otázky zaměřovaly například na způsob společně tráveného času, stravování, na vztahy se členy nukleární i širší rodiny či na prvky kultury země původu či cílové země, které by se ve výchově projevovaly. Přestože právě otázkám vlivu kultury země původu a vlivu kultury cílové země jsou zde věnovány vlastní podkapitoly, jsou zároveň tématy, která se prolínají téměř do všech dalších podkapitol této části a vytváří tak pomyslnou metakategorii propojující jednotlivé pasáže.

Výchova v rámci rodiny je v této podkapitole sledována nejen očima členů druhé generace litevských migrantů, ale také jejich rodičů. Pollock a Van Reken například zmiňují, že ve výchově interkulturních dětí se většinou zrcadlí kulturní praktiky a hodnoty země původu rodičů (Pollock, Van Reken 2009, s. 48), což však jejich dětmi může být vnímáno a reflektováno jinak, nebo také vůbec.

Julii bylo v době vznikání rozhovorů 12 let, narodila se tři roky po příjezdu její matky Audrė do Velké Británie a v současné době má pouze britské občanství. Audrė ve Velké Británii žije již přes 15 let a považuje ji za svůj domov: „*Tady jsem doma, po týdnu v Litvě mi to vždycky stačí, těším se – ale ne jenom na svoji postel a svoje věci, to je normální, ale i na tu kulturu, na lidi, atmosféru. Žiju tady už dlouho, právě tady jsem se realitě postavila čelem.*“ Jako Britka se však necítí a na otázku kde vnímá své kořeny odpovídá, že stále v Litvě: „*No, přestože bych se tam těžko adaptovala, moje srdce je pořád tam. Dětství, vzpomínky, rodina, teda hodně z nich, jsou tam. Ale domov mám tady. Jsem zvyklá na život tady.*“ Tohle nastavení se – na základě informací získaných z rozhovorů – projevuje také v přístupu k výchově Julie. Audrė se sice v Julii snaží vypěstovat určitý vztah k její rodné zemi, avšak naznačuje, že Litva je a bude pouze dovolenkovou destinací a místem, kde se vrací na prázdniny; neobklopuje se předměty, které by jí zemi připomínaly a nelpí na dodržování tradic s ní spojených: „*...někdy mám ale pocit, že bych se měla víc snažit, být v tom trošku striktnější, chci, ať má k Litvě nějaký vztah.*“ Sama Julie pak vliv země původu její matky na výchovu také během rozhovorů nikterak nevyzdvihuje, avšak jako důležitou osobu, která do výchovy prvky litevské kultury začleňuje, jmenuje svou babičku: „*...nemluví moc dobře anglicky, takže se bavíme litevsky, je na ní hned poznat, že není z Anglie. Chodíme spolu nakupovat, posloucháme rádio, aspoň jednou týdně za ní chodím.*“ Důležitým spojením

s Litvou byla pro Julii také její prababička, která však rok před uskutečněním rozhovorů zemřela: *„Kdyby byla prababi pořád naživu, tak bych do Litvy i chtěla, na prázdniny; žila na farmě – to já teda zase nějak moc nemusím, ale měla dům a kolem něj nikdo nebydlel, měla jsem tam i kamarády, bývala tam sranda.“* Na dotazy, jak tráví společný čas doma a jak jejich rodinný život probíhá, odpovídá Julie stejně, jako by s největší pravděpodobností odpovídalo dítě nemigrantů: *„Chodíme na bowling, plavat, díváme se na Netflix, chodíme na procházky, nakupujeme a tak.“*

Dvanáctiletý Vadimas i osmiletá Elsa se oba narodili ve Velké Británii, Vadimas dva roky po příjezdu jejich matky Liny a Elsa o čtyři roky později. Lina původně plánovala do Anglie cestovat na tři roky, ale narození Vadimase a rozmach ekonomické krize ji i jejího manžela přesvědčili, že pro ně bude snazší již zůstat. Přestože návrat do Litvy v budoucnosti rodina neplánuje a život v Anglii Lina popisuje jako pohodlný a plný lepších příležitostí, snaží se s domovem udržovat pevné vazby a Británii i po mnoha letech vnímá jako částečně „cizí“ zemi: *„Ne, nikdy nebudu Britka, pořád je to divný národ. Když jsme přijeli, přišlo mi to tu jako dobrá země na návštěvu, ale ne na život – řídí na opačné straně, zástrčky jsou divné, dva kohoutky, na teplou a studenou vodu, proč! Ale po té ekonomické krizi je mi jasné, že tady to máme pohodlnější. Kořeny mám ale asi i tady i v Litvě – tam už zůstali jenom naši, zbytek z nás se rozutekl do světa, tak jezdíme často za nimi.“* V obou dětech se snaží pěstovat k její rodné zemi určitý vztah, ale sama naznačila, že je to poměrně složité. Vadimas rodinný život popisuje opět bez náznaků vlivu země původu svých rodičů. Přestože se Lina snažila s Vadimasem hovořit pouze litevsky a číst mu litevské pohádky a příběhy, poměrně rychle přešli do angličtiny, ve které nyní probíhá většina jejich konverzací. Na dotazy týkající se jeho vztahu k Litvě odpovídal většinou poměrně záporně: *„...když jsme v Litvě, rád tam rybařím, to mi jde. Ale nechtěl bych tam být dýl, ne, asi fakt ne. Nemám nic oblíbeného litevského, žádnou hudbu, filmy, nic.“* Elsa jakýkoliv hlubší vztah k Litvě naznačuje pouze u přímé otázky na to, zda by se do ní někdy chtěla vypravit na delší dobu: *„nee, nevím vůbec, co bych tam teda dělala. Víš co, moc toho o ní teda nevím, tak fakt nevím, co bych dělala.“*

Petras a Jonas jsou oba vychovávaní jejich otcem Dariusem. Šestnáctiletý Jonas, starší z bratrů, se narodil ještě v Litvě, ale přibližně měsíc po narození se spolu s matkou vydali za Dariusem do Velké Británie. Stejně jako Darius se i většina jeho příbuzných přesunula

z Litvy do Anglie, a dokonce všichni nejbližší členové rodiny žijí víceméně v sousedství: „...půlka rodiny pracovala ve stejný továrně. A kromě Adomase a Eglė jsou už všichni tady, žijem ve stejným městě. Teda, my s klukama teď žijem trošku dál od Ketteringu, ale stejně tam jezdíme každé den.“ Podpora rodiny a čas strávený s jejími členy je při výchově i Jonase zásadní: „Narozky, Vánoce – nepotřebuju nějakou speciální příležitost, abych se s něma vídal, jezdíme za nimi každé den, vozím kluky každý ráno před školou k mamce. Brácha tam taky chodí často; všichni mi dost pomáhaj.“ Kontakty s rodinou – i když jsou nyní udržovány především v cílové zemi – jsou podle Dariuse hlavním propojením obou chlapců s Litvou. On sám je však přesvědčený o tom, že jejich život se již naplno odehrává a bude odehrávat ve Velké Británii, proto ve výchově dbá především na to, aby se soustředili právě na život tam: „Říkám klukům, že jejich život je a bude tu, takže se musej soustředit na věci tady. Ví, kde se narodili, znaj jazyk – dost na to, aby se domluvili, kdyby chtěli vědět víc, můžou se zeptat, ale moc je to nezajímá. Naposled tam byli v roce 2008. Všechny vzpomínky maj tu, budoucnost maj tady.“ Jonas návštěvy rodinných příslušníků a čas strávený s nimi také definuje jako důležitou součást života: „...všechny jsem je navštěvoval častěj, ale jasně, že kvůli Covidu, jsme museli přestat, ale teď zas jo. Jezdil bych i častěj, kdybych teda zrovna vyšel z domu a nehrál na počítači.“ Přestože Darius naznačil, že díky členům rodiny chlapci alespoň částečně udržují kontakt s Litvou, z odpovědí Jonase tato informace není nikterak patrná: „Jenom tak chillujem. Taťka nás u babičky vyhodí před školou, dáme si snídani, koukáme na telku, normální. Stejný je to se strejdama, hraju si s bratránkem, jim, chilluju, koukám na telku.“

Přestože jeho babička a strejdové, se kterými tráví nejvíce času, se s největší pravděpodobností snaží o zahrnování litevské kultury do výchovy, Jonas tyto snahy spíše staví do pozadí: „...používám mix, pro mě je teda lepší mluvit anglicky, ale oni většinou tlačí na litevštinu, hlavně teda strejda, ten je na to vysazenej. Když tam jsem, tak prostě pustim Netflix nebo Disney no. Jinak jídlo, to jsou hranolky, kuřecí nugetky, tak různě. Nebo co uvaří babi, vaří hodně, zbožňuju její burgery s omáčkou.“ Zmíněnými burgery s omáčkou však podle rozhořčené reakce Dariuse myslel Jonas jedno z typicky litevských jídel – kotletai.

Kettering, místo, kde Jonas vyrůstal, považuje za bezpečné prostředí, kde se cítí doma a kde může být sám sebou; v závěru rozhovoru naznačil, že si sice nedokáže představit život v Litvě, ale chtěl by o místě, ze kterého pochází, časem vědět víc: „...*byl jsem tam naposled jako mimino, a pak už jsem byl zbytek života tady. Jako asi bych tam nežil, ale osobně tam chci jet, abych věděl, odkud jsem, vidět to okolí. Ale jako zas na dovolenou bych tam úplně nemusel, to bych teda raději jel třeba do New Yorku.*“

Petras, kterému je v době vzniku rozhovorů 13 let, se narodil již ve Velké Británii. Jeho příslušnost k jednomu z národů se zdá být ze všech rozhovorů, které za účely této práce vznikaly, ta nejvíce ambivalentní. Je nositelem litevského pasu, ale britského rodného listu. V pasu má uvedenu litevskou verzi jména (Petras), v rodném listě však jeho poangličtěnou formu, Peter – tu také používá v běžném životě, pouze nejbližší členové jeho rodiny ho oslovují jako Petras. Jeho vlastní zhodnocení příslušnosti k oběma národům tyto skutečnosti do značné míry reflektuje: „*jo, říkám o sobě, že jsem Litevec, ne jako hned první věc, ale když se bavíme o tom, kdo odkud je, tak to zmíním, že jsem z Litvy. Většinou si lidi myslí, když řeknu, že jsem cizinec, že jsem Polák.*“ Přestože zmínil, že je Litevcem, na přímý dotaz, který padl na konci rozhovoru, zda se cítí být Litevcem, či Britem, odpověděl opačně: „*Brit. Jo. Necítím se litevsky. Asi proto, že vždycky, když jsem někde s Litevci, cítím se nepříjemně, no. Jako, když to jsou 2 lidi, tak v pohodě, ale jenom kámoši. Když je víc lidí a mluvím anglicky a oni mi nerozumí a musím to zopakovat litevsky, pak ještě potřebuju pomoc tatky.*“ Stejně jako bratr tráví Petras s rodinnými příslušníky žijícími v sousedním městě hodně času, nejvíce především s babičkou, která se o chlapce stará, než každé ráno vyrazí do školy. Ani Petras však nezmiňuje žádné nutně litevské prvky výchovy: „...*žije tu docela dost lidí z rodiny, vidáme se často, ale záleží na čase – práce, škola a tak, ale babi vidám pořád, protože jsme tam před školou. Když jsme společně, hraju si s bratránkama, někdy s bráchou. Když se vzbudím, jdu se podívat, jestli už je vzhůru tatka a někdy si třeba pustíme film. Nejvíc jsem ale s tou babičkou, ta je tam vždycky.*“ Na místě, kde žije, má nejraději klid, a také svou televizi. Stejně jako jeho bratr by se do Litvy chtěl jednou vypravit, ne však na delší dobu: „*Chtěl bych tam, vidět, jak to tam vypadá, hlavně teda tu moji oblast, ale na dovolenou? To ne, to bych jel na nějaké hezké místo, třeba do Španělska. Nevím, jaké to tam je, podíval bych se, ale kdyby se mi tam nelíbilo, nechtěl bych tam být dlouho.*“

Rytas, kterému je v době vznikání rozhovorů 11 let, se narodil v Anglii svobodné matce Aldoně, 4 roky po jejím příjezdu do země. Aldona v současnosti pracuje pro distribuční centrum jednoho z obchodních řetězců a o Rytase se stará spolu se svou matkou, se kterou také sdílí domácnost. Aldonina matka hrála ve výchově Rytase velmi důležitou roli již od jeho narození: „...no, jo, mamka hodně pomáhala, teď je to lepší trochu, Rytas starší, ale když byl mladší, musela ho vodit do školy a vyzvedávat. Bývali spolu celé dny.“ Celá Rytasova rodina se schází poměrně často, plánují společné aktivity a navzájem si vypomáhají s hlídáním dětí. V rámci rodiny členové hovoří litevsky a snaží se dětem – Rytasovi a jeho bratrancům – litevskou kulturu zprostředkovávat: „...snažím se být součástí té komunity Litevců tady. Mluvíme doma litevsky, ale Rytas do toho mixuje angličtinu. Já rozumím, ale mamka ne, ta anglicky neumí tak dobře. Když se díváme na něco, tak litevského nebo v litevštině, ne anglicky – tu má ve škole.“ Na základě výpovědí Aldony během rozhovoru se zdá, že její pouto s Litvou a přesah litevské kultury do jejího britského života jsou asi nejsilnější ze všech účastníků rozhovoru. Přestože netrvá na tom, aby si stejné či podobné pouto do budoucna vytvořil i Rytas a nikterak vědomě nepracuje na zprostředkovávání jejího vztahu k rodné zemi i jemu, mnohé aspekty jejího života bude jeho vztah k Litvě s největší pravděpodobností ovlivňovat, což můžeme pozorovat v několika tvrzeních, která zazněla: „...Doma vařím vždycky litevsky, většinou mi pomáhá mamka, ta vaří dobře a jenom litevsky, to je totiž pořádné jídlo...Nakupuju ve východoevropských obchodech, hodně v polských, tam jsou stejné suroviny jako naše, ale levnější...Doma máme pověšené litevské pohlednice, nákupy různé mi posílají, tak je asi poznat, že to jsou litevské věci, i suvenýry tam máme vystavené...Chci se vrátit do Litvy, třeba na důchod, tady je jiná mentalita, kultura, jídlo, všechno.“ Rytas si sice v průběh rozhovoru nemohl vzpomenout na všechny členy rodiny a to, jak společně čas tráví, ale za pomoci matky nakonec zvládl shrnout, co s rodinou dělá nejraději a jak důležitou osobou pro něj je jeho babička: „No nejvíc jsem s mámou a babičkou. A se strejdou a s bratránkem pak. A se psem Betou, ta je strejdova. S babičkou jsem nejraději, tulíme se, vaří mi čaj, jsme spolu prostě šťastní. Babičku zbožňuju nejvíc ze všech, máma je přísnější a někdy našťvaná, ale většinou protože nemá cigarety. Ale mám je rád obě, ne jako rád jako kámoše, jakože je obě miluju.“ Na doplňující otázky zabývající se výchovou v rodině, které by mohly potvrdit či vyvrátit Aldonin popis

rodinného života, již Rytas odpovídal pouze jednoslovně a slova matky o stravování či trávení volného času potvrzoval.

5.2 Vliv kultury země původu

Jak již bylo zmíněno, vliv kultury země původu tvoří spolu s vlivem kultury cílové země metakategorii prolínající se všemi podkapitolami této části. Přesto je však vhodné vyčlenit některé konkrétní aspekty a pokusit se je reflektovat detailněji – jedná se především o vnější kulturní podněty, jak je nazývají Pollock a Van Reken (2009, s. 44), jako jsou například stravování, oblékání či sledování konkrétních médií.

Julie má litevskou kulturu do velké míry spojenou se svou babičkou, jejíž vazby se zemí původu jsou silnější než u Audrė. Právě díky babičce se Julie dostává do kontaktu s litevskými médii, s typicky litevskou kuchyní či tradicemi: „...*chodíme často nakupovat, ale chodíme do těch evropských obchodů, tam ona ráda nakupuje...Babička poslouchá rádio v litevštině, když přijdu, vždycky se dívá na televizi, Emigrantas nebo tak nějak se jmenuje.*“ Nejvíce se střet s litevskými tradicemi v rodině Julie projevuje především na Vánoce, je však zajímavé, že tento fakt v průběhu rozhovoru zmiňuje pouze Audrė: „...*nevím, jestli to zvládne vysvětlit, protože Štědrý den děláme litevsky, ne nutně úplně tak, jak bychom to dělali v Litvě, ale nejíme žádné jiné maso než rybu, nakoupíme všechno v evropských obchodech, nebo nám něco pošle teta, třeba ty oplatky, co se dávají v kostele, máme 12 chodů...*“ Julie však rodinné oslavy Vánoc popisuje jako *typicky anglické*. Přestože se na vliv kultury země původu soustředilo během rozhovoru větší množství otázek,¹⁴ v případě Julie nebyly žádné další prvky zmíněny.

Vadimas si k litevské kultuře podle informací z rozhovoru doposud nevytvořil téměř žádný vztah: „...*ne, nikdy mě litevský příběhy nebavily. A nekoukám na filmy, ne na litevský, ty mě nebaví. Ani nevím, jaký mě baví, ale spíš něco o Legu.*“ Lina (jeho matka) se však snažila o opak a do určitého věku dětí se některé prvky kultury a tradice země jejího původu snažila do výchovy začleňovat: „*Dodržujeme litevské tradice, hlavně o Vánocích a na Velikonoce,*

¹⁴ Například otázky týkající se dalších tradic, které by byly v rodině dodržovány, litevskou hudbu či filmy, které by účastníci rozhovorů znali či měli rádi nebo také s jakými pohádkami a příběhy vyrůstali.

12 chodů, dárky rozbalujeme na Štědrý večer.“ V rozhovoru také zmínila, že i v současnosti s celou rodinou pravidelně vždy v pátek sledují litevský televizní kanál Emigrantas, který vysílá zahraniční filmy s litevským dabingem: „...v pátky vždycky dávají dobré filmy, třeba *Auta* nebo *Frozen*, různé druhy, tak se díváme celá rodina a v litevštině, uděláme si popcorn.“ Ani jedno z dětí však tuto tradici nezmínilo.

V případě Vadimase měla Lina snahu o větší začlenění do litevské komunity – než nastoupil do školy, ona sama neuměla moc dobře anglicky a v jejich sousedství se zrovna zformovala litevská předškolní skupina. Potenciál, který v zapsání Vadimase do této skupiny viděla, se však nenaplnil: „...chodil tam asi 2 nebo 3 roky, ale z celé té doby mluvili a četli jen minimálně, bylo to hlavně o malování. Byla to sobotní škola, na 3 až 4 hodiny, děti si tam daly oběd, smíšené rodiny tam dávaly svoje děti. Jenže ta učitelka, aby se děti cítily dobře, tak na ně mluvila anglicky. Sice si to užíval, ale nemělo to moc smysl.“

Vliv litevské kultury lze u rodiny Vadimase a Elsy pozorovat také ve stravování a dekorování domova, avšak opět je reflektován spíše matkou a obě děti odlišnosti ve stravování či dekorování buď neregistrují, anebo se jim – v případě stravování – vyhýbají. Po přestěhování do nově pořízeného domu Lina nechala vyměnit oddělené kohoutky na teplou a studenou vodu za jeden pákový, změnila způsob rozsvícení a zhasínání světel a podle svých slov se snaží v dekorování v litevském stylu i nadále pokračovat; Vadimas s Elsou však na dotaz, zda se jejich domov nějak odlišuje od domovů jejich kamarádů ze školy, odpovídají záporně: „*Ne, je stejný, nebo jako, jasněže nemůže být stejný, ale nenapadá mě nic velkého, co by bylo jen u nás doma.*“ Co se stravování týče, Lina se snaží vařit zdravě a ze surovin dostupných v běžných britských supermarketech, ale během svátků či rodinných oslav většinou vaří typicky litevské pokrmy: „...*polívky, polívky a brambory a maso. Většinou to je docela národnostní mix, polívky jsou hlavně litevské, ale dělám i kuřecí nugetky, palačinky a tak. Chodím nakupovat do ruských a polských obchodů, ale většinou teda nakupuju normálně v supermarketu. Ale vlastně jo, asi jíme hodně litevských surovin – řepu, brambory, zakysanou smetanu... ale děti to moc nemusí, teda kromě brambor, ty jo.*“ A Vadimas i Elsa v rozhovorech tvrzení jejich matky potvrzují. Vadimas litevské jídlo obecně nemá rád: „...*nejradši mám Pot Noodles a z toho, co vaří mamka, tak kuřecí nugetky. Nemám rád litevský jídla, nějak mi nechutnají, ale máma je má ráda.*“ Elsa sice také preferuje

jídla ze surovin ne typicky litevských, ale zmiňuje i svůj oblíbený litevský pokrm, který její matka připravuje: „...nemám žádný oblíbený litevský jídlo, ale vim, co je moje oblíbený jídlo v Anglii! Yorkshirský pudink! Ne vlastně jo, v Litvě to jsou cepelinaí. Někdy pomáhám je mamce vařit, ale ne vždycky. Dělá je často, ale ne vždycky je jim; jenom, když na ně mám náladu.“ Do Litvy se rodina pravidelně vydává minimálně dvakrát ročně a čas tam strávený vnímají odlišně obě děti a Lina. Pro Linu jsou cesty do země původu spojené spíše s organizačními záležitostmi: „...když chceme na dovolenou, jedeme někde po Anglii, protože v Litvě to je vždycky o tom se všemi se potkat, zařídit co musíme a pak už se těšíme domů. Většinou vyrážíme během prázdnin, nebo na svatby, křty, výročí a oslavy.“ Vadimas výlety do Litvy vnímá jako dovolenou a na cesty se těší: „...jo, většinu času trávíme s bratránkama a sestřenkama, je to docela zábava, jezdit tam na dovolenou, aspoň se vidíme.“ A Elsa výlety do Lity vnímá podobně: „...mám tam kmotřičku a ona má malýho kluka a toho můžu lechtat, proto do Litvy ráda jezdim. Jo a taky hrozně ráda plavu, máme tam totiž rybník, kde se můžu potápět a skákat, někdy se teda bojím, jednou jsem totiž spadla na zem, ale teď už skáču jak bomba!“

V rodině Jonase a Petrase je vliv litevské kultury předáván především skrze jejich babičku a strýce, kteří se na výchově obou chlapců podílejí již od jejich narození, avšak stejně jako v předchozích případech jsou i zde jejich snahy reflektovány spíše otcem chlapců – Jonas a Petras jim podle jejich odpovědí během rozhovorů přikládají jen poměrně nízkou váhu. Jak již bylo rozebíráno v podkapitole věnující se výchově v rámci rodiny a rodinnému životu, Darius ve výchově kladl důraz na fakt, že život chlapců se bude odehrávat ve Velké Británii, proto země jeho původu nehrála při výchově nijak významnou roli: „Abych pravdu řekl, ani já tam nechci. Jestli tam někdy znovu pojedu, tak jen kvůli jedné věci – abych tam vzal kluky podívat se, aby viděli, odkud pochází, to je všechno. Jinak tam už pro mě nic není – nikdo a nic tam nezůstalo. I doma to máme všechno anglický. Nemám litevskou televizi, nic litevskýho, všechno je v angličtině. Nepotřebuju chodit nakupovat do polských obchodů, leda cigára a alkohol občas, nebo někdy litevský knedlíky, ale to minimálně.“

Jonas se s litevskou kulturou setkává především prostřednictvím své babičky, ale nevěnuje jí velkou pozornost – podle jeho slov ji vnímá především jako součást života babičky a strejdů, ale ne jako něco, co by jej formovalo či jakkoliv definovalo: „Um, žádný litevský

tradice nedodržujem, leda jídlo, to litevský jíme. Znáám nějakou litevskou hudbu, slyšel jsem ji, ale zná je spíš taťka, ten to poslouchá. Zní v pohodě, ale nevim, jak se jmenuje. Filmy neznám žádný.“ Kromě matky a nevlastních sourozenců, se kterými však rodina není v kontaktu, žijí téměř všichni nejbližší příbuzní v Británii, proto je kontakt chlapců s Litvou omezený a je vnímán spíše jako něco ojedinělého: „...jo jednu tetu tam ještě máme, občas, když jsem u strejdy, tak s ní chvíli FaceTimuju, to je asi všechno. A myslim, že tu byla minulé Vánoce, jezdí na ně a na některé narožky, tak ji vídám málo.“

Stejně reflektuje vliv litevské kultury i Petras. Podle jeho slov by se mohlo zdát, že se členy rodiny tráví méně času než Jonas, ale zároveň jejich snahy o předávání prvků litevské kultury během výchovy vnímá a reflektuje o něco více: „...s tou tetou v Litvě se nevidáme, jen jí vždycky pozdravim, když volá s babičkou...Na litevskou televizi se nevidám, asi nikdy jsem se nekoukal, ale když jsme u babičky, tak ta má různý litevský kanály, který sleduje, ale já si toho moc nevšímám, jenom vím, že je má ráda ona. Ale ne, nikdy jsme na nic litevského nekoukali, ani nečtu, nesleduju zprávy nebo tak.“ Jako oblíbenou litevskou věc (film, hudbu, jídlo nebo tradici) Petras volí film, který však podle Dariuse litevský vlastně není a pouze ho společně viděli v litevském dabingu, jako oblíbenou tradici uvádí rozbalování dárků, ale nebyl si jistý, s jakou příležitostí se tradice pojí: „Jo, na narozeniny, nebo nevim, vlastně nevim, jestli to jsou narozeniny nebo Vánoce, to si nemůžu vzpomenout, ale prostě dostaneš jeden dárek den dopředu a pak, když se to stane, si je můžeš rozbalit všechny, ten druhý den. To je něco, co se mi líbí.“

V rodině Rytase je vliv litevské kultury na základě výpovědí v rozhovoru poměrně značný a zprostředkováván je především jeho matkou a babičkou. Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, Aldona jejich domácnost zdobí dekoracemi připomínajícími Litvu, nakupuje ve východoevropských obchodech a s její matkou obě preferují litevskou kuchyni. Aldonini nejbližší přátelé a lidé, se kterými tráví volný čas a kteří ji navštěvují i doma většinou pocházejí z Litvy, její nejlepší přítelkyně v Litvě také i nadále žije. Doma Aldona s matkou a Rytasem sleduje litevskou televizi, případně poslouchá litevské rádio: „...Máme televizi, Emigrant, možná je i jinde než v Anglii, tam se můžu dívat na všechno litevské. Máme i anglickou televizi, ale tu nemám moc ráda, raději litevskou. Litevskou mám nejraději.“ Rytas však naznačil, že čas strávený sledováním litevské televize s babičkou většinou vyplňuje i

jinými aktivitami, a proto pro něj není natolik důležitý: „...dívám se s babičkou, ale, vlastně se většinou moc nedívám, hraju na telefonu, nebo se na něm dívám na něco jiného. Nevím, vím, že se dívá na litevské věci, ale mě to moc nezajímá.“ Pro Rytase jsou s největší pravděpodobností symbolem a představitelem litevské kultury především jeho rodinní příslušníci, kteří se prvky kultury země jejich původu snaží zahrnovat při výchově i trávení volného času. V závěru rozhovoru Rytas také zmínil, že by se o Litvě rád dozvěděl víc, ale až bude starší: „Pamatuju si, jak jsme byli v Litvě, myslím, že zrovna sněžilo. V Anglii nikdy nesněží...Jo, chtěl bych tam ještě asi, protože Kettering už je trošku nudný. Můj dům je nudný. Ale asi až budu starý, ted' ne, ať to tam můžu víc poznat. Asi tam ted' zrovna sněží, ne?“

5.3 Vliv kultury cílové země

V této podkapitole jsou opět sledovány vnější kulturní podněty. Na rozdíl od kulturních vlivů země původu je zde však složitější určit, zda prvky, které byly v rozhovorech zmíněny a u kterých se může zdát, že spadají do této kategorie, opravdu vliv kultury cílové země představují. Je totiž možné (a i pravděpodobné), že v mnohých případech se jedná spíše o prvky kultury globální a nadnárodní, ne specifické jen pro konkrétní zemi (v tomto případě Anglii), ale například pro anglicky mluvící země a podobně. V některých případech však vliv přímo kultury anglické, potažmo britské, definovatelný je.

U Julie vliv kultury cílové země převažuje nad vlivem kultury litevské, což je s největší pravděpodobností dáno již dříve zmíněným způsobem výchovy v rodině. Julie se ve Velké Británii narodila, její matka ji sama vnímá jako svůj domov a takto také přistupuje k výchově Julie, které se litevskou kulturu nesnaží nikterak intenzivně předávat. Juliino oblíbené jídlo jsou těstoviny s červenou omáčkou, její oblíbený seriál jsou Přátelé, oblíbený film Titanic a v době vzniku rozhovorů je jejím idolem Leonardo DiCaprio; jako malá poslouchala příběhy Dory průzkumnice a pohádky o Popelce či Sněhurce, které jí matka čítávala v anglickém jazyce. Hlavním prostředím, kde se s kulturou setkávala a setkává, je pro Julii především britská škola, kterou navštěvuje: „*Moje nejoblíbenější knížka je Dopisy*

*z majáku!*¹⁵ *Je to o druhý světový, stejně jako dost dalších věcí v dějáku, ten já miluju. Sice to asi do budoucího života moc nepotřebuješ, ale je to strašně zajímavý poslouchat. Úplně nejvíc o králích a královnách Anglie, protože ti jsou fakt něco. Zrovna dokončujem Tudorovce a začínáme Alžbětu I., a ta je ta poslední z Tudorovců, takže to je pro mě fakt zajímavý.“*

Podle Julie v rodině přejali především anglické tradice, které nad těmi litevskými převažují – jak již bylo zmíněno v podkapitole o vlivu kultury země původu, například oslavy Vánoc popisuje jako typicky anglické: *„...normálně je slavíme tak jak je slaví Anglie. Máme stromek, dárky, přijde Santa, je s námi babička, na Štědrý večer si otevřem jeden dárek a na druhý den si otevřeme zbytek, to je jasné. A taky děláme Secret Santu s kamarádama.“* O litevských tradicích, které se během svátků ještě snaží dodržovat, hovoří pouze Juliina matka.

I u Vadimase a Elsy můžeme z rozhovorů vyvodit převažující vliv kultury cílově země nad vlivem země původu jejich rodičů. Přestože se Lina snaží dětem některé prvky litevské kultury předávat a aktivně s nimi během výchovy i rodinného života pracuje, ani jedno z dětí tyto snahy nikterak silně nereflektuje, přestože se odráží například ve způsobu stravování, vzhledu domácnosti i v dodržování tradic. Lina během rozhovoru zmínila, že z britských tradic v rodině přejali pouze oslavy Halloweenu: *„...Halloween slavíme jako Angličani, protože v Litvě je Halloween dost smutný. Tam máme Dušičky, to moc děti nezajímá, ty znají koledování.“* A Vadimas právě Halloween zmiňuje jako svůj nejoblíbenější svátek: *„...Halloween, protože chodíme koledovat a tak, vypadá to tu vždycky hezky. To mám docela rád.“* Opět stejně jako Julie i zájmy Vadimase a Elsy se pojí spíše s kulturou britskou (či americkou) a ani jeden z nich nezmněl žádné litevské oblíbenice. Vadimas zbožňuje Lego, X-box, Minecraft a Fortnite, litevské pohádky a příběhy ho nikdy nebavily a stejně tak ani filmy nebo hudba. Elsa je nadšená gymnastka, její oblíbený film je americký fantasy film Obr Dobr a v dětství jí Lina předčítala pohádky a příběhy v angličtině.

V rodině Jonase a Petrasy vliv britské kultury taktéž převažuje. Sám Darius naznačil, že se již od svého přesunu do Anglie rozhodl do svého života nezahrnovat jakékoliv sentimentální

¹⁵ Kniha anglické autorky Emmy Carroll popisující příběh dětí, které jsou po bombardování Londýna v roce 1941 přesunuty do Devonu.

prvky spojené se zemí jeho původu a soustředí se spíše na zemi, ve které aktuálně žije: „*U nás doma není nic, co by mělo něco společného s Litvou, vůbec nic. Je úplně...je prostě britský, stejný, jako každý obyčejný dům v Anglii. Litva je v pohodě, je to země, kde jsem se narodil, ale teď je můj život tady. Pro mě je ten koncept lásky ke vzdálené zemi prostě divnej. Patrioti se nestěhují do jiný země, ti zůstávají.*“ A Jonas s Dariusem souhlasí, také tvrdí, že jejich domov se nijak neliší od průměrných anglických domovů z okolí. Na základě rozhovorů s Jonase a Petrasem lze vysledovat pouze vlivy právě země, ve které nyní žijí, ať už se jedná o stravování, dodržování tradic, či každodenních zájmů a kulturních vlivů.

Jonas se zajímá o počítačové hry a jejich designování, které se chystá i studovat. Jeho oblíbený seriál je Ztraceni, oblíbený film Avatar a s otcem a bratrem se dívají na podobný typ filmů. Typickým obědem a večeří je pro něj pizza, případně různé druhy jídel z fastfoodů – ideálně jeho oblíbené hamburgery. Rodina oslavuje typické mezinárodní svátky jako jsou Vánoce či Velikonoce, ale v anglickém stylu a s dodržováním anglických tradic. Sám Jonas tvrdí, že litevskou kulturu vlastně nijak blíže nezná, kdežto kultura spojená s Velkou Británií je mu blízká: „*Ne, vlastně o ní skoro nic nevím. Jako znám nějaké tradice a tak, ale to je tak všechno, nikdy jsem se s tím vlastně moc nesešel. Tím, jak jsem vyrůstal tu, tak tady tomu rozumím, mám prostě pocit, že nějak chápu, jak to tu funguje a je, ale s Litvou to tak nemám, to vůbec ne.*“

Petras se zajímá o historii, rád sportuje a v budoucnosti se chce přidat do armády. Spolu se svým otcem má zálibu v akčních filmech a seriálech a jejich sledováním nejčastěji tráví společný čas. Jeho oblíbeným jídlem jsou kuřecí nugetky a pizza. Na dotaz, zda má pocit jakéhosi povědomí o litevské kultuře a zda je to něco pro něj relevantního odpovídá velmi podobně jako Jonas: „*Vlastně o ní moc nevím, i když někdy mám pocit, že bych chtěl vědět víc, hlavně když jsem s babi nebo se strejdama, ale že bych jí nějak rozuměl, ne, to ne. Asi jak žiju tady, tak rozumím asi té britské bych řekl, nebo prostě, je to pro mě něco přirozenýho. Ale litevská, to ne.*“

Z informací v rozhovorech s Rytasem a jeho matkou vyplývá, že hlavním zprostředkovatelem kultury cílové země je především škola. Aldona od počátku spoléhala na to, že právě ta Rytasovi zajistí plynulé a přirozené začlenění do anglické společnosti: „*Angličtinu má ve škole, tam může mluvit s ostatníma dětma. Jo, pro to tam ta škola je,*

doufám, mu pomůže být víc anglický. Tak proto to doma vedeme víc litevsky.“ Rytas také zmiňuje, že právě angličtina byla dlouhou dobu jeho oblíbený předmět, ale nyní je to matematika. Přestože o Litvě se ve škole zatím neučili, se spolužáky i učiteli občas diskutují její sportovní úspěchy – Rokas v tomto případě hovoří o Litvě jako o *své zemi*: *„Jo, bavíme se o fotbale, protože oni nás nemaj rádi. My jsme teda špatní ve fotbale, ale jsme dobří v basketbalu. Ale to neřešíme v hodinách. Někdy se učíme o vlajkách, ale zatím jsem tam neviděl litevskou. Nikdo o Litvě moc neví, jenom ode mě. Do školy chodím rád, mám rád angličtinu a rád se učim.*“ I když v rodině převažují vlivy litevské kultury (například ve stravování či dodržování tradic), Rytas na několika místech v rozhovoru zmiňuje spíše vlivy kultury cílové země, popřípadě artefakty spíše nadnárodní a globální, a ne specifické pouze pro jednu ze zemí – čas nejraději tráví sportem nebo hraním na X-boxu, jeho nejoblíbenější jídlo je pizza a frankfurtské párečky s kečupem a nejoblíbenější film Spiderman.

5.4 Škola, volný čas a přátelé

Pollock a Van Reken tvrdí, že děti třetí kultury a interkulturní děti často čelí komplikacím „...při hledání kulturní rovnováhy a identity, ale ne proto, že by se kultuře učili jinak, ale právě proto, že se jí učí stejně, jako všichni ostatní – tím, že je na ně ‚přenesena‘ jejich okolím...“ (Pollock Van Reken 2009, s. 46). Těchto takzvaných nositelů kultury, které zároveň pomáhají při utváření identity všech jedinců, je mnoho, a právě na ně se soustředily otázky spadající do této podkapitoly – především na vliv školy, přátel a způsobu trávení volného času.

Julie podle svých slov moc volného času (času, který by trávila mimo školu, kroužky či doučování a mimoškolní aktivity) nemá, což potvrdila i její matka. Společný čas tráví především sledováním filmů, přípravami na další školní dny, případně návštěvami babičky a dalších rodinných známých. Juliina matka má nejvíce přátel mezi členy litevské komunity: *„...ti nejbližší kamarádi jsou Litevci, s ostatními národnostmi se mi nikdy nepodařilo udržet přátelství, které by nevyprchalo. S Angličany se přátelí těžko.*“ To také do jisté míry ovlivňuje způsob formování přátelství u Julie; ta můžeme rozdělit do dvou kategorií. Na prvním místě stojí přátelství formované v kontextu školy a mimoškolního života a na základě informací získaných během rozhovoru s Julií je možné vyvodit, že národnost či země

původu v tomto kruhu nehraje velkou roli: „*Kámoše si vybírám podle toho, jak se ke mně chovaj, jestli jsou v pohodě s tím, jaká jsem, jak se chovaj i k ostatním... Máme taky myslim ve škole nějaké děti, co mají mamku nebo tatku Poláky nebo Litevce.*“ Na druhém místě jsou pak přátelé, které si Julie našla díky své matce – v případě těchto přátelství již národnost jistou roli hraje, tato přátelství však Julie vnímá jako méně silná: „*Jo, mámy nejlepší kámoška má dvě děti, ale s těmi se tak nekamarádím, moc nevím, co si s nimi říct. Ale pak další kámošky mají syny, Lukase a Kaiuse, Lukas má britskýho tatku a mámu z Litvy a Kaiusovi rodiče jsou oba Litevci, s těmi jsme kámoši. Ale my děti jsme se už narodily tady v Anglii.*“ Zajímavou pozici někde na pomezí těchto dvou kategorií zaujímá Juliina nejlepší kamarádka Emilliana. Přátelství mezi těmito dívkami funguje podle slov Julie především na základě sdílené zkušenosti: „*Moje nejlepší kámoška je Emilliana, potkali jsme se na začátku základky. Její tatka je taky Albánc a mamka Litevka, ale její tatka je ještě horší než můj, protože je pořád ve vězení. No, takže si fakt rozumíme, proto jsme nejlepší kámošky.*“

Vadimas v době vznikání rozhovorů navštěvuje sedmou třídu základní školy a nejvíce kamarádů si našel na prvním stupni. Ve svém volném čase jezdí na kole, běhá, plave a hraje počítačové hry, nejraději právě se svými přáteli, kteří ve většině případů pochází z Velké Británie, „...*litevští známí jsou hlavně kamarádi rodičů, moji kamarádi jsou Angličani. Ve škole nemám žádného kamaráda z Litvy, asi všichni jsou z Británie.*“ V návaznosti na otázky týkající se přátel a trávení volného času Vadimas také hovořil o škole a o tom, zda se někdy o Litvě učí: „*Ne, to se nestává. Lidi ví, že jsem Litevec, ale nemluvíme o tom. Neříkám to o sobě moc rád, nevím, tak to prostě je.*“ V tomto kontextu je jeho tvrzení o „bytí Litevcem“ poměrně zajímavé a mohlo by možná značit jakési vykořenění ve vnímání vlastní identity, jak by tento koncept nazvali Pollock a Van Reken (Pollock, Van Reken 2009, s. 123). Vadimas se sice nazývá Litevcem, avšak jeho národnost je britská a na otázku na konci rozhovoru, zda se cítí být spíše Britelem nebo Litevcem, odpovídá opačně: „*Britsky se cítím, určitě, no. Nevím no, narodil jsem se tu.*“

Elsa chodí do třetí třídy, je nadšená gymnastka, ve škole má nejraději výtvarnou výchovu a ve volném čase také ráda plave a chodí na balet. V době, kdy se Elsa narodila, mluvila už Lina anglicky, čímž byla ovlivněna i Elsiná výchova: „...*jo máma mi četla v angličtině, a nenaučila mě číst v litevštině. Ani psát. A já to chci umět, mamka mojí kámošky a kámoši*

píšou litevsky a já tomu pak nerozumím, rozumím tomu jenom, když to říkají.“ Většinu kamarádů má ze školy a stejně jako u Vadimase, téměř všichni pocházejí z Velké Británie: „Jo máme ve škole nějaké jiné národnosti, ale nepamatuju si jaké. Ale nejsou tam žádní jiní Litevci. Mám teda litevské kámoše, Gabu, Lucase, Logana, ti taky umí mluvit litevsky, ale stejně se bavíme anglicky.“

Jonas je ve druhém ročníku střední školy a hlavní náplní jeho volného času je hraní a tvoření počítačových her. V příštím roce bude pokračovat na střední škole, ale bude se specializovat právě na design her – na to se velmi těší a změnu bere jako příležitost efektivně nakládat se svým časem. Zbytek svého času tráví většinou s rodinou či přáteli a k tématu formování přátelství se vyjadřuje velmi podobně, jako Vadimas: „...většina kámošů jsou Britové, nemám vlastně žádný litevský kámoše. Teda měl jsem jednoho nebo dva, ale to jenom proto, že je znal taťka. Lidi ze školy, se kterými se kamarádím, jsou buď Britové, nebo třeba nějaký jiný národnosti. Ale myslím, že všichni se narodili tady.“

Třináctiletý Petras navštěvuje osmou třídu základní školy a za rok ho čeká rozhodování jakým směrem se bude v dalším studiu ubírat. Nejvíce volného času tráví sportováním a sledováním filmů a seriálů a také s rodinou, především s babičkou. Jeho nejbližší přátelé pochází z Velké Británie, ale zmiňuje také pár kamarádů, jejichž rodiče jsou Litevci. Stejně jako Jonas však tato kamarádství spojuje s otcem, díky kterému k jejich seznámení došlo: „Jo, v mém ročníku jsou dva kámoši, narodili se sice tady, ale jejich rodiče jsou Litevci, takže jsou oni Litevci taky. Ty jsem poznal přes taťku. Moji nejlepší kámoši jsou z Británie.“ Přestože otec obou chlapců na začátku rozhovorů zmínil, že v současnosti většina jeho přátel pochází z Litvy či východní Evropy, není tomu tak podle jeho slov cíleně a tyto vztahy neudrží kvůli na základě sdílené národnosti: „Ne, nemám to tak, jak to tu má docela dost dalších Litevců, že bych se přátelil jenom se stejnou národností, se stejnými lidmi, já jsem dost otevřený. Je mi jedno, odkud kdo je, to pro mě vůbec nehraje roli, důležitá je osobnost, ne národnost.“

Jedenáctiletý Rytas je v době vzniku rozhovorů v šesté třídě základní školy v Ketteringu. Kvůli opožděnému vývoji řeči, který byl u Rytase způsoben sluchovou vadou, a kvůli problémům s řečí má ve škole k ruce asistenta. I přes problémy v jazyce byla jeho nejoblíbenějším předmětem angličtina, nyní však preferuje matematiku. Většinu kamarádů

potkal právě ve škole nebo na fotbalových tréninzích, kde s nimi také tráví nejvíce času. Jeho nejlepší kamarád pochází z Velké Británie, ale na rozdíl od dalších účastníků rozhovorů má Rytas i litevské kamarády, které poznal bez pomoci matky: „...*jo, čtyři litevské kamarády mám, ale už ne, teď šli na vyšší stupeň, teď mám jednoho, a jeho bráchu. Ale bavíme se anglicky.*“ Volný čas tráví také se svými třemi bratřenci, kteří žijí ve stejném městě: „*Hlavně s Jonasem jsem, ale někdy i s Peterem. Někdy jdeme do parku, hrajeme si. A někdy se pereme. Ne naschvál. To pak uděláme v pokoji dost nepořádek.*“ Přestože Rytas v první části rozhovoru uvádí, že se svými přáteli vždy sdílí informaci, že je Litevec, na konci rozhovoru opět odpovídá na otázku, zda se cítí být Litevcem, či Britek, opačně: „*Anglicky, cítím se jako Angličan, já neznám Litvu. Je dobrá, líbilo se mi tam, ale neznám to tam. Já to znám tady!*“

Přátelství a kamarádství mezi potomky migrantů, která jsou zprostředkována jejich rodiči a která zmiňují také účastníci tohoto výzkumu, zmiňují jako typický fenomén mezi migranty také Pollock a Van Reken (2009, s. 146). Migranti totiž na daném území často tvoří poměrně uzavřené komunity a k jejich setkávání – ať už cílenému, nebo náhodnému – dochází velmi často a díky tomu mohou podobné mezigenerační vztahy vznikat.

5.5 Jazyk

Na utváření identity nejen v případě migrantů se lze dívat také z pohledu lingvistiky, neboť jazyk má na proces formování identit nepochybně také podíl: představuje totiž jeden z nástrojů při utváření sociálních identit (Fuller 2007). Přestože se v rámci této práce nebudeme pouštět do obsáhlejší jazykové analýzy, je na místě zmínit alespoň některé z momentů, které během výzkumu nastaly a ve kterých se vliv jazyka na podobu osobní identity dětí migrantů zřetelně ukazuje a je jasně definovatelný. Jedná se o momenty, které potvrzují tezi, že „...jazyky nechápeme jako konstruuující identity, ani identity jako určující jazyk, ale spíše uznáváme, že se oba koncepty vzájemně utvářejí...“ (Valentine, Sporton, Nielsen 2008, s. 377).

Rozhovory s Julií byly vedeny pouze v anglickém jazyce – i v případech, kdy hovořila s matkou, používaly anglický jazyk. Julie má britský přízvuk a struktura vět i způsob

vyjadřování se nijak nelišil od teenagerů pocházejících z pouze anglicky hovořících rodin. Jako příklad můžeme uvést používání neformálního slova *nan* (babička) typického pro britskou angličtinu, namísto například obecnějšího i když stále neformálního *grandma* nebo slov a frází v současnosti velmi populárních mezi teenagery v anglicky mluvících zemích, jako například *obviously, toxic friend, I am literally obsessed, dunno* apod. Na dotaz, zda se cítí být více Britkou, nebo Litevkou, odpovídá, že Britkou a volbu zdůvodňuje právě jazykem, který preferuje: „*Víc Britka! Jasně, protože kdykoliv mluvím litevsky, říkám to i anglicky, protože neznám to slovo. Třeba mlíko, tomu říkám úplně jinak v litevštině, a pořád. Vymyslela jsem si svoje slovo, protože v litevštině je mlíko „pienas“, ale já mu říkám ‚kalada‘. Mamka a babička tomu rozumí a taky tomu tak začaly říkat, ale vlastně to nic neznamená, je to jen vymyšlený slovo.*“ Angličtina se také v rodině Julie stala hlavním jazykem, kterým mezi sebou její členové hovoří. Přestože zpočátku Audré mluvila na Julii litevsky, postupem času přešli do angličtiny, kterou Julie přirozeně pochytila mezi vrstevníky a ve školce. Litevština ale zůstává hlavním jazykem při komunikaci Julie s její babičkou, ale i tak ji Julie považuje za svůj druhý jazyk: „*Od babičky jsem se naučila litevsky, protože na mě litevsky mluvila víc, tak díky ní mám ten druhý jazyk. V angličtině se cejtím líp, ale babička, ta je víc litevská, když mluví anglicky, hned poznáš, že není Angličanka.*“ Zajímavá je také preference používání jednoho z jazyků v konkrétních situacích či v komunikaci s konkrétním člověkem. U Julie litevština převládá ve vypjatých situacích v kontaktu s maminkou, ale také náhodně ve škole: „*Jo, litevsky mluvíme, když na mě mamka řve. A ještě když jsem třeba ve škole, tak někdy něco řeknu litevsky, ani nevím proč, prostě to řeknu a pak to musím překládat.*“

V rodině Vadimase a Elsy se stala hlavním jazykem komunikace dětí také angličtina, ve které rozhovory s nimi probíhaly. Po příchodu do Anglie, a i v době, kdy se narodil Vadimas, Lina ještě nehovořila anglicky: „*Nemluvila jsem vůbec, začala jsem chodit na kurzy, naučila jsem se trochu číst a psát anglicky, ale neuměla jsem mluvit. Ale pak začal syn chodit do školy a já jsem se rozmluvila. Když mu byly 4, nebyla jsem si jistá, jestli na něho teda mám mluvit litevsky, nebo anglicky. Tak to byla taková směsice, úkoly jsme dělali anglicky a povídali jsme si litevsky. Ted' se snažím mluvit hlavně litevsky, oni na mě ale mluví anglicky. Ale ty konverzace jsou rutinní, o domácnosti, nic o zeměpise nebo dějepise.*“ Vadimas má litevštinu spojenou pouze s rodiči a jejich přáteli a podle svých slov nikdy kamarády, kteří

by litevsky hovořili, sám nevyhledával: „...někdy mluvím litevsky, ale asi jenom s těmi kamarády našich. Nemám žádný kámoše, se kterým bych se ve škole bavil litevsky, nikdy jsem neměl. Všichni jsou z Británie, bavíme se anglicky.“ Příležitosti hovořit litevsky jsou tedy většinou spojené s návštěvami rodinných příslušníků, které se konají přibližně dvakrát ročně – v Ketteringu sice žije i babička Vadimase a Elsy (tchyně Liny), ale nevidají se, proto na rozdíl od Julie nemají kromě rodičů poblíž jiné příbuzné, se kterými by jazyk mohli procvičovat. Vadimas se cítí komfortněji v jazyce anglickém, přestože i v jeho znalostech občas vidí nedostatky. V těchto situacích si proto pomáhá litevštinou: „Víc mluvím anglicky. Je to pro mě lehčí, líbí se mi to víc a mnohem raději tak mluvím. Občas teda přepnu do litevštiny, když třeba nevím, co některé slovo znamená, tak se musím zeptat mamky nebo tatky. To se mi občas děje i v angličtině. Ale radši bych vždycky mluvil jen anglicky.“ Když se narodila Elsa, Lina už měla za sebou kurzy angličtiny a první Vadimasovy roky ve školce a škole, proto zapojila anglický jazyk do výchovy mnohem dříve. Elsa v rozhovoru uvedla, že by se chtěla naučit litevsky psát a číst, aby rozuměla známým, neboť litevsky hovoří pouze s babičkou a občas s matkou. Jedná se tedy o její druhý jazyk, který většinou nevyužívá ani při komunikaci s kamarády, kteří litevsky hovoří: „Radši mluvím anglicky, angličtina je mnohem lehčí. Když se bavím s babičkou a neznám to slovo, tak ho prostě řeknu anglicky. Když jedeme za babičkou a dědou do Litvy, je to docela těžké, bavit se s nimi. A když jdu na návštěvu za Lucasem, tak si jenom řeknem ‚labas‘, protože to je jediný slovo, co litevsky zná jeho taťka, tak aby ho nezapomněl.“

Sourozenci Jonas a Petras v současnosti jako svůj hlavní jazyk také oba uvádí angličtinu, jejich otec však zmiňuje rozdílnou cestu, která k jejich současným jazykovým schopnostem vedla: „Jonas to měl s angličtinou trochu těžší, ze začátku mluvil litevsky mnohem víc, víc než Petras, byli jsme s ním totiž hodně doma, nebo byl s mamkou a bráchama, ale jak šel do školky, strašně rychle angličtinu pochytil. Peter, ten angličtinu pochytil rychleji, asi protože na něho už tak mluvil Jonas, možná i já jsem začal víc přepínat do ní. No a teď raději mluví anglicky.“ Jeho slova potvrzuje také Jonas, který vidí rozdíl mezi svými a bratrovými znalostmi litevského jazyka: „Angličtina je pro mě lepší a lehčí, ale ani litevština pro mě není nějak těžká. Vím ale jistě, že brácha mluví mnohem víc a líp anglicky, než litevsky. Mě sice taťka vychovával tak, abych mluvil litevsky, ale ve škole se to změnilo, takže angličtina, tu můžu používat všude, ale litevština, to je jenom doma.“ Jonas se narodil v Litvě, ale do

Anglie se za otcem přestěhoval brzy po narození a dodnes zde žije. Během rozhovoru se však vyskytl zajímavý moment, kdy na otázku, co má rád na svém domově (*home*) zareagoval překvapivě: „*Doma v Anglii rád potkávám nové lidi, chodím do školy a tak, prostě nové zážitky. Ale na můj vlastní domov si vlastně moc nepamatuju, vlastně jsem tam skoro nebyl, myslím, že jsem odtamtud odlítal, ale to bylo, když jsem byl mimino, takže o něm vlastně nic moc nevím.*“ Jako „domov“ tedy Jonas vnímá zemi svého původu, přestože čas, který v ní strávil, byl velice krátký, a především v období nejranějšího dětství, nemá s ním proto spojeny žádné vzpomínky, pouze ty zprostředkované. Koncept domova v místě původu, který se v jeho slovech odráží, zmiňuje i Szaló při popisu transnacionálních migrantů a jejich identit – podle jeho slov sice „...ve vlastním diskurzu transmigranti používají slovo ‚domov‘ pouze pro označení místa svého původu, z hlediska pozorovatele se zdá být jasné, že tito přistěhovalci ve skutečnosti disponují také dalším domovem, že si vytvořili domov také v přijímací zemi.“ (Szaló 2007, s. 118). Přestože s litevským jazykem nemá Jonas podle svých slov kromě občas chybějící slovní zásoby problém, preferuje jazyk anglický: „...*když mluvím s rodinou, tak litevsky, jen občas musím použít anglický slovíčka. Oni to maj raději, když mluvíme litevsky. Ale když se naštvu, vždycky mluvím anglicky, i doma – třeba když hraju hry, nebo když mě brácha naštvě.*“

Petras se narodil již ve Velké Británii a od dětství byla angličtina jazykem, kterému byl vystavován více, a to i v rámci rodiny. Anglicky mluví i doma, přestože otec na něj i jeho bratra pravidelně hovoří litevsky – občas se během jedné konverzace oba jazyky mísí. Se svým bratrem, Jonase, mluví litevsky pouze v situacích, kdy vtipkují. Petras je také schopen velmi detailně reflektovat problémy s jazykem a pocity provázející situace, ve kterých je jazyky potřeba střídat: „*Angličtina je pro mě mnohem snazší. Hlavně proto, že nemusím přemýšlet, co řeknu, i když líbí se mi víc litevština, zní mnohem líp, ne jak angličtina, ta je, jak kdyby umírala, je strašně nudná. Jediný, kdy nerad mluvím anglicky, je u kamaráda doma, protože tam všichni mluví litevsky a já se cítím blbě, protože tak dobře litevsky neumím a musím na ně mluvit anglicky. Takže to je pěkně trapný. Necítím se dobře, když je kolem mě moc lidí, co očekávají, že budu mluvit litevsky.*“ Zmiňuje i situace, pro které má automaticky vyhrazen pouze jeden z jazyků: „*Myslím, že litevsky mluvím docela plynule, ale někdy mluvím a prostě si neuvědomím, že najednou mluvím anglicky. Prostě mluvím, najednou si všimnu, že už nemluvim litevsky a pokračuju. Když se hádám s taťkou, tak*

litevsky, jenže pak to trvá dýl.“ Otázku týkající se domova na rozdíl od Jonase Petras již interpretuje tak, jak byla původně zamýšlena a hovoří o místě, kde žije: „...*nesnáším to počasí! Ale jinak, je tu klid. A na našem domě, na tom nejvíc miluju tuhle telku!*“

Z jazykového hlediska bylo vedení rozhovoru s Rytasem nejnáročnější ze všech účastníků výzkumu. Kvůli vrozené sluchové vadě Rytas dlouho nemluvil, ale v době, kdy rozhovory vznikaly, se jeho problémy za pomoci řečových terapeutů a logopedů již postupně zlepšovaly. Hlavním jazykem v domácnosti Rytase, jeho matky a babičky je ze strany dospělých členů litevština – podle Aldony byl Rytas dlouhou dobu v litevském projevu sebevědomější než v anglickém, ale po několika letech školní docházky se jeho preference mění a angličtina se pomalu stává jeho hlavním jazykem. Během rozhovoru Rytas občas přeskakoval mezi oběma jazyky a potřeboval pomoc s překladem (například ve chvíli, kdy hovořil o svých rodinných příslušnících, nemohl si vzpomenout na význam slova *uncle*, znejistěl a několik otázek poté zodpovídal v litevštině), i přesto jsou však jeho gramatická struktura vět, přízvuk i plynulost projevu na vyšší úrovni v jazyce anglickém. I sám Rytas anglický jazyk volí jako pro něj snazší a přirozenější: „*Nejlehčí je anglicky. Litevština je těžká, mluvit jí, je to nejtěžší jazyk. Já nemluvim litevsky. Když jsme v Litvě, máma říká, že mluvíme litevsky, ale já tomu nerozumím.*“ Pouze litevštinu – bez přidávání anglických slov a frází, pokud je to možné – používá pouze v komunikaci s babičkou: „*No, babička nemluví anglicky. Moc toho neumí, ale zlepšuje se. S mamkou někdy mluvim litevsky, ale můžu i anglicky. Někdy i babičku učím anglicky, ale má moc práce.*“ Zmínil taky, že přestože angličtinu vnímá jako svůj hlavní jazyk, v situacích, kdy se zlobí nebo je rozčilený občas použije litevská slovíčka: „*Někdy mluvim litevsky ve škole, když se naštvu. Promiňte, omlouvám se, ale někdy i říkám sprosté slovo.*“

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala vyjednáváním identity u druhé generace litevských imigrantů ve Velké Británii, konkrétně v oblasti průmyslového města Kettering.

Teoretický rámec práce představují kapitoly věnující se migraci, konceptu identity a socializaci. Prostřednictvím případové studie, jejíž předmětem byli čtyři členové první generace litevských migrantů žijících ve Velké Británii a šest členů generace druhé, jejich potomků, byla hledána odpověď na otázku *jak děti migrantů reflektují život mezi dvěma kulturami a jak vnímají svou identitu*. Tyto děti migrantů představující druhou generaci žijící v dané zemi se totiž pohybují mezi dvěma či více symbolickými světy a kulturami, které jejich životy nevyhnutelně ovlivňují. Oscilují mezi světem jejich rodičů (který je mnohdy silně ovlivněn kulturou země, ze které tato předcházející generace pochází a která je přenášena i do běžného života v zemi, do které se rozhodli odejít) a mezi světem země cílové – země, ve které vyrůstají, navštěvují školy a školky, ve které budují nové vztahy a jejíž kultura je nutně obklopuje a formuje. Cílem práce bylo proto zjistit, jak svět kolem vnímají oni samotní – zda se ztotožňují spíše s kulturou a stylem života cílové země, udržují kvůli členům rodiny litevskou identitu, nebo u nich dochází k vytvoření identity třetí kultury.

To, jakým způsobem děti migrantů svou identitu vnímají a jak reflektují život mezi dvěma kulturami, je možné sledovat v několika rovinách. Primárně je důležité upozornit na rozpor mezi národností a národní identitou. I přesto, že všichni účastníci výzkumu litevskou národnost vnímají jako něco, co je definuje, mají svou národní identitu již ukotvenou v zemi, ve které žijí, a právě oni sami si v průběhu života určují, od které kultury budou vlastní identitu odvozovat. Proto bez výjimky všichni účastníci výzkumu sice konstatují, že jsou Litevci, avšak cítí se být Brity; v tomto případě si sami vyjednávají identitu britskou.

Na utváření identity těchto dětí mají vliv také výchova v rámci rodiny a rodinný život, a nejdůležitější pozici zde zastávají jejich rodiče. Přestože ve všech případech žijí ve Velké Británii již dlouhou dobu a návrat do Litvy nikdo z nich nezvažuje, litevská kultura hraje v mnohých aspektech jejich životů neopomenutelnou roli a je přenášena také do výchovy jejich potomků. Samotné děti tento fakt však téměř vůbec nereflektují. I když vnímají vlivy litevské kultury na své rodiče, nedávají ho do spojitosti se sebou samými; oni sami se plně

identifikují se životem v zemi, ve které v současnosti jsou. Nelze však opomenout věk účastníků výzkumu, který v tomto případě může být důležitým faktorem; pokud by výzkum vznikl mezi dětmi mladšího věku (s těmi, které ještě nenastoupily školní docházku, jež hraje v socializaci jedinců od určitého věku podobně důležitou roli, jako výchova v rodině) byla by možná snaha rodičů předávat prvky litevské kultury reflektována více.

Čas strávený ve škole, mezilidské vztahy a způsob trávení volného času také do jisté míry odrážejí proces vyjednávání identity členů druhé generace migrantů a mají na něj také velký vliv. Ani v tomto ohledu nehraje nikterak důležitou roli národnost účastníků výzkumu; žádný z nich nemá tendence vyhledávat další členy migrantské komunity tak, jak to dělají jejich rodiče, a právě s nimi mají vztahy utvářené na základě národnosti spojené. Ve výchově a v rodinném životě jsme mohli poměrně jasně sledovat vliv kultury země původu rodičů; ve způsobu trávení volného času je do jisté míry možné sledovat zase vlivy kultury cílové země, ale již ne tak jednoznačně. Nejenže kultury obou zemí – pokud nejsou cíleně stavěny do kontrastu – jsou si v mnohých ohledech stále poměrně podobné, ale sledovatelné prvky kultury jsou také v mnohých případech nadnárodní a globální, ne specifické pouze pro jednu konkrétní zemi. Proto není možné tvrdit, že na účastníky a jejich vnímání vlastní identity má větší vliv kultura cílové země, ale spíše se můžeme spokojit s tvrzením, že vlastní identity neodvozují od kultury země původu jejich rodičů.

Nejlépe je identita účastníků výzkumu a jejich vlastní reflexe sledovatelná prostřednictvím jejich jazykových znalostí a především preferencí. Ve všech případech se primárním jazykem účastníků výzkumu stala angličtina, a právě tento fakt se také u všech stal nástrojem k tomu svou vlastní identitu jasně a explicitně definovat. To, zda se cítí být Litevci, Brity, nebo zda se obě národní identity mísí a vytváří jakousi pomyslnou třetí kulturní identitu, zdůvodňují právě preferovaným jazykem. Jazykem, ve kterém se cítí komfortněji, kterým dokáží vyjádřit větší škálu emocí a jazykem, který je pro ně nejpřirozenější. Proto se i zde dostává do popředí identita spojená s kulturou cílové země.

Přestože jsou tito členové druhé generace litevských migrantů ve Velké Británii v rámci rodiny obklopeni kulturou země původu jejich rodičů, kteří její prvky také vědomě i nevědomě začleňují do výchovy svých dětí, z výzkumu vyplývá, že děti se ztotožňují spíše s kulturou a stylem života cílové země a svou identitu ukotvují právě ve Velké Británii.

Na závěr je potřeba zmínit, že přestože samotné téma této diplomové práce je poměrně obecné a aplikovatelné na množství skupin lidí po celém světě, vzorek případové studie je jen velice malý. Proto na jeho základě samozřejmě není možné výsledky nikterak zobecňovat, a ani to nebylo cílem tohoto výzkumu. Přesto však může být práce využita pro další analýzu daného tématu, nebo sloužit jako srovnání s výzkumy jinými, které mohou doplňovat či podpořit zjištění v práci obsažená.

Seznam použitých zdrojů

BAČOVÁ, Viera, 2003. *Etnická identita*. In: ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, s. 231-248.

BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA, 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. Sociologická řada.

BERGER, Peter L., 1991. *Pozvání do sociologie*. Praha: Správa sociálního řízení federálního ministerstva obrany.

BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN, 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

CASTLES, Stephen a Mark J. MILLER, 1998. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Londýn: Macmillan Press.

DISMAN, Miroslav, 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum.

ERIKSON, Erik, 2002. *Dětství a společnost*. Praha: Argo.

ERIKSON, Erik, 2015. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál.

Europos Migracijos Tinklas: Lietuva [online], 2019. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: <https://www.emn.lt/irasai/tyrimai/ataskaitos/>

Europos Migracijos Tinklas: Lietuva [online], 2022. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos [cit. 2023-07-13]. Dostupné z: <https://www.emn.lt/irasai/tyrimai/ataskaitos/>

FULLER, Janet, 2007. Language Choice as a Means of Shaping Identity. *Journal of Linguistic Anthropology*. 17(1), 105-129.

GATRELL, Peter, 2019. *The Unsettling of Europe: The Great Migration, 1945 to the Present*. Velká Británie: Penguin Books.

GELLNER, Ernst, 1993. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal.

- GIDDENS, Anthony, 2013. *Sociologie*. Praha: Argo.
- GIDDENS, Anthony, 2000. *Unikající svět*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.
- HENIG, David, 2009. *Pohledy z druhého břehu: Transnacionalismus, rituál a sociální změna*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, (1), 175-192.
- HILL USEEM, Ruth, 1993. Third Culture Kids: Focus of Major Study. *Newslinks: Newspaper of the International School Services*. Princeton, New Jersey, **12**(3), 1.
- International Organization for Migration: Lithuania* [online], 2020. Vilnius: IOM Lithuania [cit. 2022-06-10]. Dostupné z: <https://lithuania.iom.int/data-and-resources>
- JENKINS, Richard, 2008. *Social identity*. New York: Routledge.
- JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ, 2009. *Masová media*. Praha: Portál.
- KOSTELECKÝ, Tomáš a Alena NEDOMOVÁ, 1996. *Národní identita*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- KUBÁTOVÁ, Helena. *Životní svět a sociální světy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.
- MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. Praha: Portál.
- MAREŠ, Jiří, 2013. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál,
- MEAD, George Herbert, 2017. *Mysl, já a společnost*. Praha: Portál.
- Nursery Mokslukas* [online]. [cit. 2021-08-05]. Dostupné z: <http://www.nurserymokslukas.co.uk/about-us/>
- Mokykla Bitė* [online]. [cit. 2021-08-05]. Dostupné z: <https://www.mokyklabite.com/>
- MOŽNÝ, Ivo, 2008. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna (eds.), 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.
- OECD Data: Lithuania* [online], 2020. Paris: OECD Publishing [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/lithuania.htm#profile-society>

- PHINNEY, Jean, 1993. A Three-Stage Model of Ethnic Identity Development in Adolescence. In: BERNAL, Martha a George KNIGHT. *Ethnic Identity: Formation and Transmission Among Hispanics and Other Minorities*. Albany: State University of New York Press, s. 61-80.
- POLLOCK, David a Ruth VAN REKEN. *Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds*. Boston, Lodon: Nicholas Brealey Publishing, 2
- PRŮCHA, Jan, 2010. *Interkulturní psychologie: Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 2. rozšířené vydání. Praha: Portál.
- SIPAVIČIENĖ, Audra, 2018. *Report for Lithuania: Recent Developments in International Migration and Migration Policy in Lithuania*. Vilnius: OECD Publishing.
- SIPAVIČIENĖ, Audra a Vlada STANKŪNIENĖ, 2013. The social and economic impact of emigration on Lithuania. In: *Coping with Emigration in Baltic and East European Countries*. OECD Publishing, s. 45-64.
- SOUKUP, Václav, 2011. *Antropologie – Teorie člověka a kultury*. Praha: Portál.
- STAŠOVÁ, Leona, 2015. *Nová generace. Vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- STURGE, Georgina, 2020. Briefing Paper: Migration Statistics. *House of Commons Library* [online]. 5.6.2020 [cit. 2020-06-13]. Dostupné z: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn06077/>
- SZALÓ, Csaba, 2007. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury). Sociologická řada.
- Šiuolaikinė Lietuva 1991-dabar, 2020. *Oficialiosios statistikos portalas* [online]. Vilnius [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- TESAŘ, Filip, 2007. *Etnické konflikty*. Praha: Portál.

TRIANDAFYLLIDOU, Anna, MCAULIFFE, Marie, ed., 2021. *World Migration Report 2022*. Geneva: International Organization for Migration (IOM).

VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie – dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.

VALENTINE, Gill, Deborah SPORTON a Katrine Bang NIELSEN, 2008. Language use on the move: sites of encounter, identities and belonging. *Transactions of the Institute of British Geographers*. **33**(3), 376-387.

VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE, 2011. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze.

WIMMER, Andreas a Nina GLICK SCHILLER, 2009. *Metodologický nacionalismus a pohled za jeho hranice: Budování národního státu, migrace a společenské vědy*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, (1), 11-47.

Seznam příloh

Příloha 1 – Rozhovor č.1 – Audré a Julie

Příloha 2 – Rozhovor č.2 – Lina, Vadimas a Elsa

Příloha 3 – Rozhovor č.3 – Darius, Jonas a Petras

Příloha 4 – Rozhovor č.4 – Lina a Rytas

Rozhovor č.1: Audrė a Julie

1.A Audrė (mother)

How do you actually know Severina?

That's actually how it started and how I am here in a way. So my cousin, Gerdre, she studied together with Severina and some other girls in Lithuania at same University. I met sometime around graduation time, I went to my cousin's graduation to kind of be there and I met them other girls, the study mates and one of them was Severina and so then like my cousin, when she finished University, she came here also with Severina at the same year and with another study mate, Kristina. And then like year after I finished University and kind of wasn't sure, no plan whatsoever what do I want in my life, so my cousin said "so why don't you come over", coz she was in England at that time. So I came over and at that she was staying in London, so I stayed with her for a few weeks. My cousin was planning to go back to Lithuania to carry on studying something new, just to go back, and then I kind of said well, I'll try with my friend Kristina, she lives in Kettering and then she's like is it easier to find jobs there? And it was like yeah, just come over, so yeah, that's how I came over, and I stayed with Kristina and her sister for a while. From time to time I'd meet Severina, we go for walks, have a chat and so on, so that's the story, so fifteen years back this was. So I am over 15 years living in England.

Who do you live with now, in Kettering?

So yeah I live with my daughter and my partner as well. Not my daughter's dad, but my partner. When I came to Kettering I stayed for about just over 6 months or so maybe, then I moved to another town and there I lived about 6 years, it is not far at all. I had my daughter and split up with her dad and then when I split up with her dad I decided to go back to another town – I knew it a little bit, I knew few people so I just felt comfortable to go back to place that I little bit knew and was still a little bit fresh. So after the 6 years I came back here, so I am living in Kettering for about 8 years now.

I see, and if I may ask, where is Julia's dad from? And where did you meet?

He was Albanian. And yeah, we met one time when I was living in Wellingborough, just like bumped into each other once, then next time, then just kind of went out.

And how about your current partner?

He is British, well we actually, I work in another town, so we didn't meet in Kettering, we met at work.

How about Julia, so she was born in UK, right? Does she have the dual citizenship?

No, she only has British nationality, but I think after a year or so, when I went back to Lithuania and I register and in Lithuania they say I could make a passport now, she could have a dual nationalities, but obviously up to certain age, you know, I think it was 18, that she needs to pick one by the Lithuanian rules. So with the British law, she can have both, but with the Lithuanian law, I think they still haven't changed it, so until she is a child, she can have both, but once she's old, she has to choose between the two.

And how about your other family members, do you have some of them living in UK or even in Kettering?

Yes, my mum, yeah, she lives not far away, she lives few streets away. She's like, we grew up just me and my mum, just the two of us so, when I came to England, I think at that point, she wasn't happy with her job and just kind of, in a way was maybe a little bit attached to me at the same time and kind of just said just take me, don't leave me here. So she kind of came over to England as well, at some point I think, I cannot remember how long ago this was but I think like about maybe 6 years or something like that ago, she went back to Lithuania, but she only maybe stayed like 6 months or so and she came back here. It just didn't work, she was thinking she would go back and stay, but it kind of just didn't work. She came back again, it was difficult with jobs there, laws, she just didn't kind of adapt much there.

And do you still have some close family back in Lithuania?

So my aunties, cousins, so yeah.

How was the move for you actually? How did it feel, changing the countries when you came first.

Oh, I can tell you an interesting story as well, the day we came here to England, you remember the 2005, 7th of July the bombing of London? Yeah, that's the day I came. So this is how it was, what a welcome. I remember even being in Lithuania, I was at the airport listening to the news and I was like oh my god, like... So, we still flew, we landed and we came to Victoria's train station in London and it took like, the traffic was suspended and you know, like it was crazy! So we just kind of came like maybe let's say 11 o'clock in the morning and got to the place in London like 11 o'clock in the night, normally it would take like 2 hours, maybe less even.

So you came with the friends of yours and your cousin. How was your English back then, were you already fluent or you mostly learned here?

Noo, no, no no, I, I almost couldn't speak at all. I could understand quite a lot, like basic I could understand, coz obviously I haven't used it before, the language, so it was just difficult for me to speak but slowly, you know, basics like... I started working with English speaking people at the beginning so it was easier to pick up the language and then just get used to it and then soon enough, I think 2-3 months I got a job where I was, you know, supposed to serve the customers. Some like fast food company, so I'd have to understand and I could answer and it was alright. I probably wouldn't keep up the conversation with like a really fluent British person, like with everything, but in about 6 months or so, in about that, I spoke already English with some people, like with the friends who were British and I could actually speak with them. So yeah, I haven't really thought about it before, but yeah, I'd say I picked the language quick enough, I understood quite a lot. But back in Lithuania I studied just German and Russian, so it wasn't something I studied before, so yeah, pretty much I did learn myself. There were things I looked into, like the grammar and so, but I'm still not the

best, I'm picking up some grammar mistakes, it doesn't come naturally to me and if I picked something wrong and not exactly being corrected...*Julia: she pronounces "three" as in "tree" hahah.*

Do you think you will ever come back to Lithuania?

I think that no, I'd say no, the way I feel this is my home, then I go back even for holiday or short visit and even after like a week or so, it is enough, longer than that I feel like I just wanna come back home. It's natural I think when you go somewhere else and it's not your home, you want your things, your bed... But it's also the culture, the people, the atmosphere, everything, it's just to me, I would have to adapt there. I am used to everything here you know, to the way the people are, you know, just to me it's like most of the adulthood I am here you know, so when you're facing the reality of your life, jobs you know, relationships, all kind of things, it happened here, so yeah. So Lithuania is pretty much visiting the family.

What do you actually do for living?

So at the moment I work for Royal Mail, the post office, so delivery.

How is it for you now, doing corona, do you have a lot of restrictions?

Yeah, there is lockdown, there are more restrictions but people doesn't view it the same anymore, people are not scared as in the beginning. Now we have to wear the masks you know, before we didn't have to wear. You know, like keeping social distancing, it is strict, it is a lockdown, closed shops, is closed,.

How about school Julia, do you go to school?

She still goes to school, she has to wear a mask, in the hallway, in the class no, they kinda have to stay in a same group for kids so they don't suppose to mix, if somebody gets sick,

then they know this class is sick and they need to warn them. I think everyone is tired of this, no travelling.

Do you actually go to Lithuania somehow regularly, like every year or something?

Umm, before like, yeah, most of the time it was like on average every year, every other year (Julia: yeah we went like every August), yeah summertime, when she is off school, we also went different times for shorter visits, so.

I actually wanted to ask few questions about the language. What was the first language you started speaking to Julia?

I think it was what I did, it was mixed family, so between Julia's dad and myself we spoke English and sort of when it is natural, when somebody around, English speaking, I would speak in English to her as well, on my own I would speak to her in Lithuanian, but she picked up English kind of on her own more, so I ended up more communicating with her in English. It is still the main language we speak. *Julia: I learned Lithuanian from my nan, coz my nan spoke Lithuanian more to me and that's how I caught it as a second language. When I'm going to my nan I speak Lithuanian, but I never kind of learned my dad's language, he never really spoke it to me much.*

So you speak English and Lithuanian fluently, am I right?

Yeah I guess, well Lithuanian not fluently. I feel more comfortable in English. I can speak most of Lithuanian, just not fluently.

Did you have to take some English courses, either of you, or it was school, work and people around?

Audrè: I started going to the college courses, for free offered ESOL, English for Speaking other Languages, I think at that time they offered for free but few years later they charged. I

wasn't going for long time, with my friend, for few months, coz of work and different schedules I couldn't keep up. I think some of them others were for free, even online, but then you are on computer a lot, so I picked a lot myself, it's more like you test your knowledge in the courses and then you get the certificate.

Which language do you feel more comfortable in or are used to more?

Audrè: so obviously it's like, so my mum, my closest friends are Lithuanian, so I speak with them Lithuanian and that's like no problem to switch between, but then I found it like same at work, because a lot of people, well they are speaking in English about certain things, so then there is one Lithuanian manager in my work, and then sometimes just like quick question or something he will ask in Lithuanian, but sometimes, because maybe people when it's nobody around, he would speak to me in English and I would speak to him back in English and I don't know why, but sometimes, I just like don't see myself a problem replying in English, especially when it's using some term. We call some particular things in English and then I have to think how to say it. It just kind of depends, Lithuanian is quick for me, but I even wanna make myself notes in my phone of overtimes or shopping list and I kind of more naturally use English.

What are the most usual activities you do together, how do you spend time together?

Audrè: so all of those come with work, she has school so during the weekdays, it is just really short days, just coming home, having something to eat, doing homework, I want to catch up with my own stuff, so you know, depending on what is happening I chat with my friends and days just go so fast Monday to Saturdays, coz I work on Saturdays too. So the days are short and we are off Sunday. Well today she run out with her friends for a walk, she has seen grandma, I went for a walk, met friends, came back, but usually things like catching up with food shopping, preparation for new work, for the following week, keeping busy.
Julia: well we watch movies actually. Yeah, sometimes we watch films. We watch, but usually if it is a bit later than 8 o'clock, I would fall asleep. My work is quite physical and just sometimes feeling also overwhelmed with everything, emotionally, like absolutely

drained and exhausted. Yeah so sleep is my best thing I could give myself. Just to kind of relax.

Do you watch some Lithuanian TV, listen to radio...?

Nah, I don't really like this, but my mom does, when I go to her, she has Lithuanian radio on, she has TV on "something Emigrantes" if you know that, she watches all the time and sometimes says like oh I watched this really good film. I sometimes find that days go and I don't even turn the TV. I watch English programs, no many that I would follow, but from time to time I pick something to watch, mainly Netflix. And because tis lockdown its closed, but I usually go to not regular gym but like lifestyle performance/healthy/fitness all-in-all with personal trainers and nutrition consultants, so it's a group of people we meet with, train together...So that is my thing that makes me feel better, at least like three times a week. Now its closed, but we are doing Zoom lessons. So that's pretty much how we spend time.

I wanted to ask about food, do you cook at home?

I really don't like cooking! But I have to, and when I do, I kind of choose like, well it's a difficult subject for me. She doesn't like eating what I cook, I have to prepare my food for myself, same my partner, he has already ate while working and between shifts so he is not hungry, she doesn't like what I cook. *Julia: I am a very picky eater.* Yeah so I mostly cook for myself, from time to time I try to find for everyone something but not often.

Julia, so what is your favorite food?

Pasta!

Do you have some favorite Lithuanian food?

Audrè: myself, I think zamai cublinei, I don't make any Lithuanian foods coz Julia doesn't like it, first, and second I don't like cooking, my mum cooks. Its much more work to put in.

Sometimes my mum makes some Lithuanian traditional foods, so she would make them and invite us to eat with her. Not that I would be desperate and miss it, like I need to go to Lithuanian shop and get food there, just from time to time. My mum does, but I am alright without it. But it was like that at the beginning, lets say for the first two years in here, I would miss much more, I would get things from polish shops, particularly Lithuanian things. Julia likes them cottage cheese with flour, more like a dessert, it is called "spurgas". Cottage cheese, sugar, I like it too.

Do you feel British?

Do I feel British? No. No, I don't. (nervous laugh)

Would you ever consider changing your citizenship status?

I did consider in the past, not because I would want to but I thought maybe I need to, to make things easier, that maybe in some point in my life for some situations, I thought if I was better off with it, but then I left it. But no, I think I should be alright without. If there is no problems whatsoever, I would leave it as is, I don't need to. It also quite expensive, to get the test and all that. I don't want to. I am fine with Lithuanian nationality.

Where do you feel you have stronger roots now?

Umm, see, the roots, now its difficult to adapt over there, but I feel like my whole heart is still there. I grew up there, it is my childhood, my memories, my family, like a lot of them, I still feel this is the roots there, but then my home is here, I am used to life the way it is now.

Do you think you would want to come back to Lithuania?

Yeah, no, not for living, no, I don't think so.

And do you want Julia to have the connection with the country?

Yeah, yeah I would want her to, I sometimes feel like I should try harder, even speaking to her in Lithuanian you know, more strictly, that she would be more fluent and have no problem whatsoever. *Julia: when you are angry, you always speak Lithuanian.* Yeah, no, when I am angry I sometimes shout quickly, it comes in Lithuanian. Sometimes I want to say something quick I say it in Lithuanian, but I sometimes think I should have enforced it more, for more fluency.

Who do you connect with the most, who are your friends here?

So, my friends are Lithuanian, three lives in Kettering, the closest ones, one of them Lithuanian who moved to Peterborough, so the closest are Lithuanians. Now obviously some other nationalities, but they never sort of turn out to last, to form a lasting friendship, other than that mostly Lithuanian. I actually sometimes find it difficult to make friends with English, particularly the English girls, yeah, it doesn't kind of work. The same thing with some other Lithuanian girls, you can kind of speak, but you will not be close friends, it never really works.

1.B Julie – (daughter, 12 years old)

Tell me about your family, who do you spend the most time with?

Umm, so, well, probably my dad, because when I go to his, we actually have to do stuff, coz obviously I don't live with him so I would spend time with him – going bowling, things I'm not used to do. We go bowling and swimming quite a lot, but then also he has his girlfriend, who is not the best for me, recently, he is engaged and I have a half-brother just recently born, so obviously as I don't live with him so I want to do stuff with him. It's not like with mum, not the same.

How about your grandma?

Yeah, we spend time together. We speak Lithuanian, she is not that fluent in English, not at all actually, she is more Lithuanian than English, if she speaks English, you can really tell she is not English. Well, I'm going to hers like once a week, I like to stay there, just hang out, we go shopping quite a lot, she likes to go a lot to those European shops, I see her quite a lot.

How about your other family and friends?

Umm, yeah, my mums best friend lives with couple of people that have kids, actually all of them have kids, so they live in the same place as us. She has 3 friends that live in Kettering and that she is close to, one of them has two like young kids, so I'm not friends with them that much, I'm not really able to talk to them, but she also has other two friends, both of them got boys, one of them is a year younger than me, but still a friend, its as if he was the same age as me, and the other is the same age as me. We go to school together. One is Lukas he has British dad and Lithuanian mum and another one is Kaius, and both his parents are Lithuanian. But we were all born in England, us kids.

Do you feel more Lithuanian or British?

More British! Yeah, because, whenever I speak Lithuanian, I would say it in English, as I don't know the word. For example the word for milk, I use a completely different word back in Lithuanian and it would happen all the time. I made up a word, because in Lithuanian, the milk is "pienas" and I would call it "kalada", mum and nan understood and would say it back to me. It doesn't mean anything, it is my made-up word.

How do you celebrate Christmas?

Umm, I kind of, its just a normal way like England does, we just have like a Christmas tree with presents under, Santa comes, my nan sometimes sleeps over for Christmas, like last year she did, and in Christmas Eve we open one present each and then on Christmas day, we open all the presents obviously. We do secret Santa stuff with my mums best friends and

their families. Audrė: For Christmas Eve, I don't know if she is able to explain, coz for Christmas Eve we still tend to do the dinner like Lithuanian traditional way, not necessarily all traditional like we would have back there, but we shouldn't eat any other meat but fish, so we would have fish for Christmas eve dinner, it's also obviously other things too but it cannot be meat. We buy stuff in European shops or my aunt sends stuff, you know those that you get in church, those holly like paper foods, wafers (Julia translates). It is traditional to have 12 dishes, it is quite easy, its different kinds of bread, you count various nuts, it is just easy, we count and then we say it's fine if its more than twelve. My mum gets stuff from Polish shops, one of the dishes.

Do you have some other big celebrations or traditions that you keep at home?

Um, well, Easter we don't celebrate it huge but we color eggs with nan, I guess it's just birthdays and stuff. That's all I could think of right now.

Now I will ask you a bit about Lithuania, when was the last time you went there?

Last year. We would have kind of, because my great-grand mother died recently, we were debating going during quarantine, but my nan was the only one who ended up going for the funeral, my mum didn't want to go because of family reasons as well and because everybody was you know, upset, they wasn't really nice at that time, we all knew she was old and was gonna die eventually but we didn't really expect it to happen at that point. So, it was all kind of just, we were all gonna go, but nan ended up going. I wanted to go, but I wasn't allowed to miss school another day, I missed quite a lot, because I was a little bit ill and in England, we get fined if we miss too much school.

Do you have some more family members over there?

Yeah, I pretty much know everyone from the family there, I remember most people, but with my dad's side of the family its really difficult to remember all of them, like I would remember the names but forget the faces or remember the faces but wouldn't know their

names. But with my mum's side, I pretty much remember everybody. My dad goes on the phone with his family more than my mum does, every time I go over to dad, he would be on phone with a family member, and in a night time, coz he screams so loud. He is Albanian and that country is like...if you knew that country, you would know what I mean. My dad is not a great person per se, one of my best friends named Emiliana, her dad is Albanian and her mum Lithuanian, so we understand each other quite a lot and that is why we are best friends. Our dads are not the greatest people. Her dad is a bit worse than mine coz he is in jail all the time, yeah. I went to school and we met in reception, it was in year 1, I left that school in the start of year 4 and then I went to the school I am in now.

Do you think you would ever want to go to Lithuania for longer?

It little bit depends where I am. If my great grandma was still around, I would like to stay with her a lot, or I would like to think that I would like to stay with her quite a lot, but she lives on a farm and, outdoors is not always my thing. I like going out for walks and all that, but when it comes to bugs and flies and all that, I am not that great. She has these neighbors right across the street, but where she lives there is barely anybody there. There is the house, the street and couple yards down there would be another house. But she had a house and nobody around, but if you walk a bit, you see a river, but right across her street would be another house and one time I got to be friends with them, spoke with them, had fun there – held rabbits, they had jacuzzi and I saw all the technology they had there. When I try to remember the memories, I can't remember names and faces, just one name begins with an E...It is like two or three years.

Do you have some Lithuanian movies or music that you enjoy?

There was this one song, because whenever I go to my dad, there are many Albanian songs, and I am not gonna lie, Albanian songs are pretty good, I really like them, so I remember I thought about Lithuanian song, I tried to search it up, but I'm not gonna lie, many of them are not really good, but I know one about Lithuania that I liked kind of. That was kind of the only one, the rest is not really that great.

How about your friends in school, where are they from mostly?

Well, there is some people, there is this one kid that has two Albanian parents but I cannot relate to him at all, because I know nothing about Albanian language, but there is a boy named Mark, his mum is Lithuanian and his dad Polish, but he cannot speak English, so he only speaks Polish to his dad, but his mum knew Polish and she knows couple of other languages. We also have my mum's best friend's kid, also British-Lithuanian. My best friend, well, outside the school would have to be Emilliana obviously, in school right now I think it is Mark, my school is a bit toxic with friendship. My old best friends, quite a toxic group, a lot of fallout so I'm in a middle of thinking who my best friend is, but I would say it is Mark.

How do you choose friends?

Um, just like how they are to me, are they ok the way I am and stuff. It is the way they act to other people, to me...like my old group, they were always fall out, make jokes about peoples names. Like there is this one girl in my school named Ugne, and I remember my toxic friend would laugh at her name and pronounce it Ugly. Right now, I am kind of fallen out with half of them and kind of friends with half of them, so it is a bit weird.

And how about your hobbies?

My favourite TV series is Friends, yeah, lot of people start watching it again, my favourite movie, um, Titanic, I have kind of a lot of favourite movies, Titanic is one of them, my celebrity crush would be Leonardo DiCaprio, I really like it and its whole history, I am quite obsessed about knowing, it is all interesting for me, what actually happened, how did it actually sink. I remember reading online about it, the survivors were saying nothing about the iceberg but spoke about the fire, so I am really into that. It was interesting to find out and I really hope they actually make new Titanic, and I would one day try to go on it. Probably another movie is Murder Mystery with Adam Sandler and Jennifer Aniston, I could watch it over and over again. Um, about books, it's a bit difficult.

Maybe what fairytales did you grow up with, what were your parents reading to you?

Dory the Explorer! That was my favourite book. Then princess stories and all that, my favourite book... I don't know, ohh, what was that called, Letter from the Lighthouse! It was about WWII, I like a lot of stuff about history, it is one of my favourite lessons still. It is really interesting to me. It just, you don't actually need it in your future life, but listening to everything that has happened is really interesting. Especially about the kings and queens of England because it has been quite something. Right now we are finishing the Tudors, we are on queen Elisabeth the 1st and she is the last one of the Tudors, so it is really interesting for me. WWII is very interesting with Ann Frank, I just got a book Perfect, it was really disturbing, after I finish it, I am hoping to read the Anne Frank diary. We have a library in school and we have to ask the school librarian to bring the book for us, she can find the whole Ann Frank diary for me, then I will read that. I am also hoping to go where she was staying in Amsterdam, hoping to see that place. I also love The Fault in our Stars. I have to watch the movie yet, but I've read the book, it was sad and is one of my favourites.

Do you have some courses that you take?

Afterschool clubs, I do, writing club, because I like writing stories and I want to be an author one day. I used to go there before quarantine, also to the Stage club, but I stopped liking it, because I have anxiety and right after entering secondary, it started to show more, I have less courage in performing. When I did use to do it in primary, I liked it, but obviously now I am a bit more scared of it. I go to therapy, I finished my sessions with the therapist, but I had so much stuff going on at school and at home, especially with my dad, not gonna go into that, but I requested more sessions with the therapist now. During quarantine it has helped my anxiety, but it also made it worse. At the beginning it was comfortable, I could stay at home and it was a breather, a rest, but during the middle I was going insane, I wanted to go out, to see my friends, get my books from the library. But then when my school started again, I didn't want to be there – there were so many rules, what to do what not to do, I wanted to go back to quarantine.

Language – what do you prefer speaking?

Um, I enjoy speaking Lithuanian, obviously I speak English more and it is my first language, I want to learn more words, but for me it is good I know the second language, because I obviously picked it up quite fast, growing up, it helped me to learn other languages as well. Like in school I had Spanish and German and right now I have just Spanish. It was actually quite easy for me. I need motivation to do things, like to write a book, there were my two favorite teachers and they encouraged me and motivated me, but because of quarantine I haven't wrote anything. When I write a story in English, I get worried, I have to try write a bit more. I like writing short stories more, I don't like planning things, when I write, I make t up along as I go, while I write, that makes it better.

What situations you have the specific language for?

My mum screaming at me. Well, actually sometimes in school I spoke Lithuanian to my friend, someone was throwing ball at me and I blurted out something in Lithuanian, then I had to translate it to English. Yeah, I don't know why that happens, sometimes it happens. Then my nan speaks Lithuanian to me all the time, but I have to speak English to her to help her, if she doesn't understand I translate it for her. I mostly accidently blurt out in Lithuanian, there is nothing that triggers it, it just happens. And yeah, my mum does it a lot, when she is mad.

Rozhovor č.2 – Lina, Vadimas a Elsa

2.A – Lina (mother)

Could you tell me your name, age and place you live in?

Yes I live in Kettering. My name is Lina. I am 41. And I'm living in England since 2006.

And who do you live with? Do you live with your son and anyone else?

Yes I live with my family and my husband and my son and my daughter and the dog now.

Is it the new dog?

Yes we got a new dog during the lockdown. 1/5 member of the family. Yes it is very nice, I call her a lockdown dog. Because she came to live with us in the middle of September, she is actually six years old

So when were your children born I actually don't know their age.

Both children were born in the UK, In Kettering General Hospital. Vadimas was born in 2008, so he is 12, and Elsa was born 2012.

And have you always lived in the Kettering or you have moved around? How did it start for you ?

We came in the UK to Peterborough but we lived there only couple of months. Yes only couple of months and since then we always lived here. In the very beginning we lived with friends in a flat but we bought house at 2006 or 2007 I think. Yeah so we live here for a while

So how did you come today UK? how did it start for you ? Who did you come with ?

Well my fiancé now husband came to live here first. Because he wanted to avoid mandatory military service. Because in Lithuania you have to go for at least nine months. He didn't want to waste his time and money so he came here to work in UK. I'm not sure what is the law there now but at that time a man under 27 years old must go to army service. And after 27 you can actually choose.

So basically until that age if you don't live in Lithuania they don't push you to do it anymore?

Yes something like that. That's what it was like that year but since then a lot of has changed. Yes but I think it's still mandatory

So then he came first and you came to him?

Yeah I came later. Well the plan was to come, to come here for three years but in that time Vadimas was born. And after that global economic crisis and situation in Lithuania was really bad. So like I said we decided we're going to stay here because it was really chaotic. In 2006 really many people left, because the borders is opened. And people wanted easy well not easy money. Well for one pound you could get 5 litas. It was great earning, I had a really good job in Lithuania in audit. I even bought a flat while I was living there on my own. But I followed my heart.

And what did you do in Lithuania? What job did you do?

I was a senior accountant in Lithuania. The story here was of course I didn't know English. I started working in warehouses. Now I'm doing accounts for 1 and a 1half year. Well I actually started my own business since 2017. But it was temporary and now I'm working just for companies. Doing accounting. Passing through farmers jobs quite a lot.

So you didn't speak English by the time you came to UK?

Not at all. I learned French, I spoke fluent French but not anymore . I knew the meaning of the words when I was reading articles but I didn't know pronunciation. It was a harder thing for me.

How did you learn English, what was the process of learning?

Well in the beginning, at the start the consulate organized English courses for free. Later on, it became a payable. But not so much. Later on I took a course to get to know British law and back in those days I was sitting with the British dictionary. But later, Google translator appeared. Then I could read and write in English but I couldn't speak. But really it wasn't enough. But my son started to go to school and I started to speak a little bit. Well, my jobs didn't require to speak much English. But then I worked with Lithuanian girl, so we mostly spoke in Lithuanian. There was little practice at work. I think I started speaking more English when few years ago when I started to work in NHS, health company, the biggest health company in UK. There are many Lithuanians in Kettering , there are a few, there are a few families we know where our children attend the school

Did you know anybody here in UK before you came here, like friends or family or anyone?

No, only my fiancé, but later I got to know his friends, they were a couple. There were only two or maybe three Lithuanian houses in Kettering. Now there is a lot. I also met quite a lot at work

Did you have some members of your family move to you?

No, only few nieces, they came here for summertime to earn some money while they were studying.

So the rest of your family and your husband's family are still in Lithuania?

Well my mother-in-law lives here but the relationship is not very close. She came to live with us in our house for one year and then she moved away somewhere else

How does your how do you spend time with your family, how does your normal day go?

Now it is different. Elsa is going to school for some hours during the day and during that time I'm trying to do the work, uh I'm trying to reduce it. My son goes to school independently by a bicycle, his school starts earlier, at 8:00 AM, And my daughter's classes start at 8:45. So we both prepare, sometimes we walk a dog, then we go to school, I walk her to the school and I go to work. Then I go pick her up, then I do the cooking. Well before my daughter used to go to gymnastics where I would take her, but she stopped that just a month ago. Then I would go for a little shopping or do some work because I still run my own business.

You have a lot of stuff going on!

Then I go back and pick my daughter up, well my husband is a lorry driver so I cannot rely on him for this. Unfortunately, he starts very early and finishes very late. So, pick her up, on Monday I just came back home, then Vadimas went for cycling club, another run, then come back and have quite late dinner again, about half seven. Elsa in gymnastics, me shopping, cooking or working, after also after school I took dog for walk, but now only after 8 o'clock, after our dinner. Sometimes we go all family and sometimes just me and dog. This, it stopped from March, they don't go to swimming pools so Wednesday is like a day-off, so we read books, especially with Elsa, Vadimas is more independent. Before lockdown we go to park a lot, spend time with our friends very often. Now busy with the Christmas decorations.

How do you actually celebrate Christmas? Do you follow the British traditions or you keep the Lithuanian ones?

We keep Lithuanian traditions. Especially for Easter and Christmas. Well we took British celebrations like Halloween, because in Lithuanian Halloween is really sad. We celebrate All Saints, to visit dead relatives, now my kids don't know its to look after the dead, to light the candles, the kids know trick and treating but not the Lithuanian ones.

So what traditions did you bring?

We make 12 courses of food, all vegetarian except fish, we celebrate, presents comes 24th, some on 24th only.

Where are your friends from mostly?

In the beginning usually from work, I worked in factory, husband in another, now parents – similar age of my children.

Do you have more British, Lithuanian or some other nationality friends?

Umm, there are more Lithuanian and mixture. Well now I don't have chance to have many families and friends, but one best friend married to British man, they have two boys so they talk completely English at home and other ones they Lithuanian.

Do you get to go to Lithuania to see your family? Do you go often?

Well, at least twice a year we went, we try to go on holidays just to have proper holidays we go in UK, because in Lithuania it is just meeting everyone, organizing things, celebrating. Well, we go to the seaside, most attractions are what are interesting for kids like water parks, other parks, zoos, Dino parks. We combine, but usually from Lithuania we want to go home and rest. This year we stayed in Lithuania six weeks, end of July and August. We were travelling by car, so we didn't have to self-isolate and there weren't many cases. We went to niece's wedding part, often if we go it is for wedding, or Christening, anniversaries like 60 or 80, parties. Especially when zero's come around.

When Vadimas was born, what language did you start speaking to him first?

Lithuanian, I started to speak Lithuanian. But his language was delayed I would say, when he started to go to well, I was, I stayed with him at home till he was I think 1 and half, little bit older, I started to work in February and he was two end of May. He went to meet British for the first time. Some days he was ok to stay in kindergarten and some days he wasn't, he liked just some nurses, it was hard for me. He never took dummy, didn't want to stay and didn't want to let me go so in June I decided to take him from the nursery and mostly it was me and my husband taking care of him at home, for nine months I could receive maternity allowance and also UK government is 80 pound per child per month, it doesn't cover but something it is. Until they are 16 years old. I got to work for part-time, I was lucky to find it. Then he started the school, but he started to go to school and Elsa was born then, so didn't have rest. Government covered 15 hours childcare, when Vadimas was 3 and a half he went, he was happy to meet kids, to go and stay, never cried. When he was 4, I didn't know, should I keep talking Lithuanian, should I talk English, it was mixture. We did homework in English together and spoke Lithuanian.

So which language do you speak the most at home now?

Em, I always kept speaking in Lithuanian, even Vadimas responds in English but I talk in Lithuanian. But our conversations are routine, about home, nothing about geography or history.

And what is your favourite food to cook?

Soup, soup and steaks and potato meals. It is mixture of nationalities in the food – I cook soups that are very Lithuanian, but I also cook chicken nuggets, pancakes, baked beans, what else... Usually Vadimas make himself Pot Noodles, beef is his favourite. I try to stick to healthy but well. We also eat a lot of fruits. I shop in Russian and Polish shops, but actually mainly UK shops. I go to Russian and Polish ones mostly when there's some celebration, during Christmas, birthdays...that's when I usually make some traditional food. But yeah,

we eat a lot of food that is probably typically Lithuanian – beetroot, potatoes, sour cream...But you can get that even in the normal supermarket. And kids don't love it too much, well, except potatoes.

Do you watch some Lithuanian TV or listen to radio at home?

Yes, yes, TV. We watch Lithuanian TV, called Emigrantas, on Friday, end of the week, they have like some in the evening some movies, usually it is like Cars or Frozen (Lina is asking Vadimas in Lithuanian about the movies he knows). Just different kinds. We watch all family and in Lithuanian, with pack of popcorns.

Which language do you feel most comfortable in?

Lithuanian is always first for me, but now I am comfortable in English too.

And how about Vadimas?

I think, he responds in English, when we go to Lithuania my both kids try the best to speak in Lithuanian, he responds in Lithuanian. He could speak fluently, I don't persuade to write or read, he sometimes tries but he doesn't really like it. They confuse the "š" and "ž", those letters they don't feel confident. When Vadimas was like 5 years old in neighbor town Lithuanian school started, he went there for 2 or 3 years and just for a while they did proper reading or speaking, but then it was mostly crafts, so we took him from there. It was a Saturday Lithuanian school, for like 3 or 4 hours, they had lunch there, some mixed families put children there. But the teacher, to make kids feel comfortable, spoke in English to them, so I did not really see benefits. They had good time but yeah.

Do you feel British?

No, I will always remain Lithuanian, never, British still weird nation. They are like health and safety first but sometimes it doesn't make sense.

Do you feel like you have strong roots in Lithuania or in England?

No, I would say mixture, in Lithuania only my parents keep the roots, also we have a flat there but we rent this one, it is nice to meet family but in summertime and that is it. I am from big family, I have 6 sisters, one lives in America, only 4 of us can meet on Christmas and we all meet, in my parents' house. We go to Lithuania for the Christmas normally every second year, now we are free to go for Christmas but before my husband worked, in fashion factory, he just couldn't get holidays.

Do you think you will ever come back to Lithuania?

No I don't think so. Before Vadimas started the school I thought maybe, but then that economical crisis just changed our minds, that's it. Some time by time we talk about what would happen, how would we live there, but I think kids would benefit if we stay here, more opportunities, people more polite. I understand in Lithuania life is not easy, so people are just tired and rude. It was when we were raised, we were taught to respect adults. Who knows though, they will decide, if UK, or Australia, or America. I never thought I would live here. When I first visit my fiancé in here I thought wow what a nice country, but to visit, not to live – they driving on the other side of the road, sockets are different, two taps for hot and cold water – why! But after that economical crisis... We have more comfort life than in Lithuania.

Do you try to keep your home similar to Lithuanian home?

We changed all the taps and some lights, they use that hanging thingy, that's funny, the string. Yeah and design at home more Lithuanian, we decorate Lithuanian style. Still not what I want but slowly...

2.B - Vadimas (son, 12 years old)

Now Vadimas, if I can ask about your experience...

Yeah, first I started my first school in the infant school, then junior school, basically right next door to the other school, I met a lot of new friends there. Now I am in year 8. (Lina – they start with infant school, then first and second, then juniors when they are around 7 years old, so he is in year 8 and in Lithuania it would be class 6). This year it is not going bad. I don't know. Now in corona, it is less work, more relaxation at home.

Do you have some clubs, afterschool activities?

Not really, I have some clubs but not really this year. In summertime, I can't remember...It was cycling, I think it was Mondays, then on Tuesdays I did running, mostly sports.

What are your hobbies?

Cycling, running, I like cycling the most. Swimming I barely go to anymore.

Do you have some favourite movies or books?

I don't know, like I have a lot, I enjoy construction, Lego. I use both technic and normal cubes. Last summer I went to programming course, so I can program my own Lego robots. (Lina: there was very nice summer camp for a week, 8 till 5 every day, called the World of Robotics, they built Legos and then programmed them). I don't really have enough Legos, you need a lot and you need the correct parts. I like Lego amusement buildings and vehicles the most. I don't really know what movies I like. Probably the Lego ones.

Do you have some favourite Lithuanian stories, or British?

Not really. (Lina: he didn't like Lithuanian stories; he was listening but didn't really like it.) Yeah, never liked them.

Do you know all your family members from Lithuania and in UK? Do you see them when you visit Lithuania?

Yeah, I know them. We spend most of the time with them when I go to Lithuania. I have cousins, some older some younger. It's quite fun when we go for holidays, get to spend some time together.

How about your friends and neighbors in the UK?

They are mostly English. The Lithuanian ones are mostly from my parents' friends.

What do you usually do together?

Watch films.

How do you spend your free time?

At this period of time, I mostly stay at home. I communicate with my friends through X-BOX, we play lots of games, my favourite now is Fortnite. Also Minecraft and other things, Roblox, I mostly play that but it's not my favourite game. I don't chat but we play together.

What is your favourite food?

For me, I would like Pot Noodles. From what mum cooks, it is chicken nuggets. I'm not a fan of the Lithuanian food really. Just don't enjoy it, but mum likes it.

How do you celebrate Christmas?

We decorate, we sometimes invite families over or we come to different families. I like the food, the 12 courses. We have some cakes, chicken, like sweets (Lina: noo, it is on Christmas, we cannot have chicken and sweets on Christmas Eve, come on, what do we have? We have pudding, special buns with poppies, I cook them once or twice a year, we

also have kyssielius, I don't know how to say it in English), kyssielius is like jelly but not so runny, starch and berries in. Also, we have hot cross buns? We also celebrate birthdays, my birthday is the biggest holiday. I go play with my friends, normally in different locations, like bowling, sometimes in the house. I don't really remember my last birthday, where I went, but I think it was like bowling.

Which holiday is your favourite?

Umm, I think my birthday, it's the biggest celebration. And I also really like Halloween, we go trick-or-treating and stuff, it looks nice around here. I quite like that.

How about your friends, how do you spend time together?

We normally play games. Most of my friends are from my school, they are sometimes in my class.

Do you have some friends you would speak Lithuanian to?

Some friends I speak Lithuanian to, but it's just the friends of my parents. I don't have any friend from Lithuania in school though, never had. I think mostly my friends are from UK, we all speak English.

What is your favourite subject in school?

Um, math.

Do you ever learn about Lithuania in school?

No. People know I am Lithuanian, but we don't talk about it. I don't really like to share that about me too much. It's just how it is.

So, do you speak more English or more Lithuanian?

More English. It is also easier for me to speak. I prefer speaking and enjoy speaking more English. It is easier. (Lina: he knows better because he learns in school and stays in British environment). Sometimes I switch to Lithuanian.

Are there some situations you feel more comfortable in either of those languages?

Nah, I would rather always speak English.

Do you ever feel like you have troubles in either of the languages?

Sometimes, if I don't know what the word means. It sometimes happens in English too. Then I have to ask mum or dad what it means.

Your mum said you go to Lithuania quite a bit, so what do you enjoy the most?

Fishing. Normally with my dad. I am quite good. We have our pond where we fish. I don't know what my grandparents do, we work around with them when we come.

Would you like to stay there for longer?

I don't really know. No, not really.

Do you have some favourite Lithuanian movies or music?

No, not really. I'm not a fan of those. Just don't watch those.

How do you feel when you hear something about Lithuania?

Dunno, doesn't really happen.

What is your favourite thing about your home, the UK, town you live in?

Umm, my family.

Would you say you feel more British, or more Lithuanian?

British, for sure, yeah. Was born here, dunno...

2.C - Elsa (daughter, 8 years old)

What class are you in?

In class two, year three! I am 8 years old. My birthday is on the start of November, I celebrated it in like bowling. I didn't win though. I was third or second.

What is your favourite subject?

Um, art. Well, sometimes we are like, we get this, like when we listen, the teacher is nice.

Do you have some clubs or afterschool activities?

Well now on Fridays I have gymnastics, but other stuff then no. On like Saturday I have other gymnastics, but I haven't really been, because they said if I want to be there or not, so I said I would like to be there just for like an hour, so then they said if its ok to go just on Fridays, and I said yes. So, on Fridays I go there. On Wednesdays, I want to go to ballet. On Wednesday or Thursday, I used to go swimming, but now it is the virus and so I am not allowed. I want to do more gymnastics, but I don't want to do it on the weekend.

Do you have some favourite movie?

Um sometimes we watch and sometimes we don't. I don't have favourite, I like The Big Friendly Giant the most, where there was the giant and then he was friendly and yeah. When I was like 6 or 7 about that age, we were reading The Hunted Bible Stories, we were reading

it in English because my mum hasn't taught me to read in Lithuanian or like write. I speak it. (Lina: would you like me to teach you read in Lithuanian? Elsa: YEAH. My friends mum and friends write in Lithuanian and then I don't understand it, I just understand what they say).

Do you have some Lithuanian friends?

Yeah, Gaba, Lucas and Logan, well we mostly speak English, but we can speak Lithuanian as well, mostly with Gabriella but not much with Lucas and Logan, because they are brothers, but Lucas is sometimes being mean to Logan, because he is younger, and I don't really talk to him. Mostly I talk to Logan because he is sometimes lonely, then he starts the chat and we play XBOX. In school I don't speak Lithuanian with anyone. We also have other nationalities in school, there are these two boys, they are best friends and they speak another language, but I cannot remember what it is, but it starts with a B... They start with B but I can't remember. Martin started not really long ago, because he didn't know how to speak in English, just in that language, so then we have like some words for him and then he will like understand. At the start of the year he already knew everything (Lina: I think they are Romanian or Hungarian, does teacher let Rene and Martin speak in their language? Elsa: yes, only when she says, yeah, because sometimes he doesn't understand and sometimes he does. Or on playtime.)

Are there any Lithuanians in your school?

No, there aren't.

Which language do you enjoy speaking more?

English, because then like my, well they understand. We mostly speak English because we don't want to do it in like, a language like, we forgotten or something like that. I mostly speak English and English is easier to speak! When I talk to grandma and mum, I speak Lithuanian, but when I don't know the word, I just say it in English. When we visit cousins

and grandparents in Lithuania, it is sometimes difficult to talk. When I go to Lucas' house, we say like hello in Lithuanian, but then there is his dad yeah, um, he speaks English because he only knows the hello word in Lithuanian, so we say it so he doesn't forget.

What do you enjoy when you are on trip in Lithuania?

I forgot what it's called, but her name is Tovele, um, but I don't remember what she is (Lina: your godmother), yeah, godmother, and then like she has a boy and I can tickle him, so that's why I like going to Lithuania. But we got like, he lives in America but still speaks Lithuanian. We sometimes call them too, so we met them in America and one time, we went to New York and then she had the boy, then my mum had me. I like to swim, because we have a big swimming area where we can dive, jump, but sometimes I am scared. One time I fell on the ground, but now I jump like a bomb.

Would you like to stay in Lithuania for longer sometime?

Maybe to see nan and grandpa a bit more but...Nah, I dunno what I'd do there, I mean I don't know so much about it, so I really have no idea what I'd do.

What is your favourite food?

Umm, I don't have any Lithuanian, but I know what my favourite food in England is. It is Yorkshire pudding! In Lithuania...cepelinai! I sometimes help mum cooking, but not a lot. She makes it quite often, but I don't always eat it, just when I'm in the mood for it,

Does your home look any different to the homes of your friends?

I don't think so, I mean of course it's different, it can't be the same. But there's nothing big that I'd say is just for our house.

How about Christmas, are you excited?

I am looking forward to get like skateboard. Then a big teddy and then you know Harry Potter? I want the invisible cloak. Then robot dog, so it can be friends with my dog. I also want some ankle weights for gymnastics and then elastics.

Rozhovor č.3 – Darius, Jonas and Petras

3.A – Darius (father)

How old are you, what do you do for living, who do you live with?

My name is Darius, I am, what, 44, umm, 45? Yeah, 45 year old, my position is warehouse manager and I live with my two sons, Peter and Jonas.

When and where were the boys born?

Right, ok, Jonas was born in Lithuania, that was in 2005 and Peter was born in England, in Kettering.

Does Petras prefer being called Peter actually?

Well everyone calls him Peter except in our family, here its Petras, but everywhere else it's Peter. Well, on Lithuanian passport he is Petras, but he has British birth certificate and there he is Peter. I believe he would have choice when he is of age to let's say get British passport, he will have choice of how he wants the name to appear on the passport. At the moment they both Lithuanian passports, it is just that Peter was born in England he has British birth certificate but I am not sure how it's going to go with citizenship. Oh they are big lads now. Wait till you speak to them, they speak like bloody Brits, no accent no nothing.

So, did you live with the boys' mum in Lithuania and move to UK, or what is your story?

Well, right, we lived in Lithuania, we moved to England and then we separated in England, long story short.

Why did you decide to leave Lithuania?

Well, looking for the better life, I think so. It is nothing political, nothing absolutely, just like... Just money issues. Better than in Lithuania, especially when Jonas was born it was quite hard in Lithuania so I thought it might be better in England. We moved to England.

Why did you choose UK?

Nah, I didn't really have much of a choice, you see. My mum was already in the Northern Ireland, yeah, and she invited me there saying I might get a job there. Then I left to Northern Ireland, I lived there for two months and because my brother, Lukas, he was already in England, then he found that there is a job opportunity for us and I moved to England. Had a lot of travelling.

How did you come – alone and boys joined or how was it?

No no, I came here first, once I had enough money then my ex with Jonas came like one month later, so yeah, that is it. But I left Lithuania first and then they came to me.

Did you already know some people in the UK apart from your mum and Lukas?

Nah, nobody, just Lukas, his missus, my sister who was already here, we used to live in the same house when I moved to England.

How about the English language, were you fluent already?

Well, yeah, my English was my second language in school, that's why I learned English, I also was in England on a student exchange program, in like 1998 I think? For half a year, that's where I practiced a bit more. I was in a agricultural college and they had some contacts in the UK, like farmers, so it was more like program for students to come to England to see how agriculture works here, to work on the farm...Some of the students were chosen to go to England, I got lucky so I was sent.

How were your beginnings in the UK?

Nah, for me it wasn't hard. When I came to Northern Ireland, you see, it was a bit tough at the moment because I used to work for a farmer and it was like, let's say, not quite legal job. The wage was crappy but still better than in Lithuania. But once I moved to England, I had a job I think on a next day or in two days time that Lukas and his missus, they used to work in Morrisons, they got me and Sara into the same factory. Half of a family worked there. But Justina is the toughest, she stayed there, she still works at Morrisons since 2005. I now work in a small company, kind of a different job.

So, the rest of the family, all of them are in the UK?

Yeah, all the rest is here, apart of Adomas and Eglė. We all live in the same town, well not in the same town, now I live a bit further from Kettering, but still, I drive there every day.

Do you have gatherings/spend time together?

Birthdays, Christmas, I don't really need a reason to go there because I am taking my boys to school every day to my mum, no need to find a special occasion to go there to see them, I see them every day in any case. Donatas comes to visit me very often too. They all help out a lot. But the best thing is we all live separate, in our own places, otherwise it would have been nightmare, living in one place. I used to live with my sister, then it was me, Adomas and my sister...but not for long, everyone started to move out, I had a family, others have their own plans. It would get crowded, especially with the little kids. But when you're young it is different.

How about your everyday life, how do you usually spend your time?

That's an easy question! I sit at home, my routine is go work, go home, make food and go to sleep. Pretty much that's it now. There is seeing some family, also from time to time some friends, Lithuanian or sometimes English, but I think I am at that age where socializing is not my thing anymore, I would rather spend my time at home. I used to go clubbing and stuff

you know, but now I am past that, I don't find an interest in that anymore. One thing is too crowded, another too loud, I am probably just too old. There used to be good places to go clubbing in Kettering like 8-10 years ago, but now, what do I even know, I don't know when I was in a club for the last time.

Where are most of your friends from?

That, um, well, let's say like 10 years ago when I used to work with some English guys, I used to spend a lot of time with them, but now I have just few Lithuanian friends, one Polish woman and that's it, that's who I spend most of the time with. If you asked me 10 years ago, I had plenty of stories, but now, yeah. I don't have what quite a lot of other Lithuanians have, being friends just with the sort, I am quite open. I don't care where they are from, it doesn't play any role for me, more important is the personality, not nationality.

Do you miss Lithuania?

No, not really, no. To be honest, I don't even want to go there, not even for visit, not even for holidays. Probably, if I go to Lithuania, it is just one chance – to take my kids to see Lithuania, to know where they came from, but that's it. One thing is that it is expensive, other there is no one to visit really, no one left there, no life left behind. And to go for holidays to Lithuania, bloody hell, I can spend 3 days in Lithuania and I can spend 2 weeks in Spain. And I will spend the same amount of money. And weather in Spain is better.

So you don't think you will ever come back to Lithuania?

Oh no no, never. That's what I'm saying. I am telling my boys that their life is gonna be here, so they need to concentrate on things here. I mean, they know where they were born, they know the language enough to communicate and if they want to get more, they can always ask, but they don't really show much interest in that. Last time I was there was 2008.

Do the boys actually remember anything from there?

Nah, they were too small. When we took the first one to England, he was 6 months old and Peter was born here. All the memories are here in England. So that's about that. I don't think, they don't even show any interest, from time to time they ask how I was living in Lithuania, but very occasionally.

What language did you speak to them first?

Ah, right, Imma say it was a bit of a mix. Spoken language was probably used more Lithuanian, but everything else was in English. I don't have Lithuanian TV at home, nothing Lithuanian, all movies and everything is in English so that's probably one of the reasons they were picking up English better than Lithuanian, all the communication, what they heard, was in English. Very little in Lithuanian, except, Lithuanian was always used at home and once they were out, let's say preschool, always English. Actually, for the older one it was a bit harder I think, he was using more Lithuanian than Peter, but he picked up really quick, once he started going to preschool he started picking up English very quick, I can't even tell you how quick. Now from time to time it's for them easier to explain things in English, better than Lithuanian, I'd say for them English probably gonna be the first language. They communicate with my brother, my mother, but it looks to me they prefer English more. When we are together, it depends, simple things we can speak in Lithuanian, but if they need to explain to me something more complicated, it becomes either a mix of languages or just English. Now you see their vocabulary is more rich in English than in Lithuanian – school, games blet.

What is your favourite food to cook and to eat?

Ahaha right! Well, cooking is not my thing, I can but I won't because I am too lazy. From time to time I can do it, but after work, it is usually just fast food – pizzas, something that can be quickly done. I don't have favourite food, whatever is eatable I can eat. I can make Lithuanian food, homemade food is always different, better, but the only positive side of pizzas and all that shit it that you can, you don't need time for it, it is ready in minutes. Especially now, after work, I don't want anything, I just think of going to bed, get coffee,

buy some pizzas...Another good thing is that the boys now, they can make pizzas themselves, huh! Btw, Jonas started cooking himself, yeah, he does you know, like eggs or sausages and so on. So but yeah, I'd say if I had time, I would prefer home food, not fast food.

When you are doing shopping, do you choose from Eastern European shops, or you choose the supermarket chains/UK shops?

Nah, when I do shopping, it is probably mostly on what we used to do at home, let's say what I used to have at my friends' house or whatever, basically simple things like chicken, minced beef, potatoes, salads...well, we are really not big fans of salads, but tomatoes maybe. We still have that stuff in our fridge, it is not just pizzas and burgers, yeah. I do shopping in decent shops. In Polish I just go to buy from time to time some cigarettes and alcohol. And sometimes to get some Lithuanian food, like the dumplings and stuff. That's what it is. The food they sell in decent shops, like Sainsbury's, it is quite good. When I need to buy let's say flour, I don't need to buy flour just because it is from Lithuania, I can buy the English and it tastes the same.

Do you have some Lithuanian memorabilia around your house, does it look the way you would make it in Lithuania?

In my house, everything is absolutely nothing to do with Lithuania. It is completely...well not as, I can't tell it is Lithuanian stuff, it is more British. I'd say it is pretty much like every house in England. Also no Lithuanian TV, radio...no interest in that, to be honest the only thing I watch is, I don't watch anything political, just some news. But I don't even watch British TV. The only thing I watch is YouTube or movies. I don't have TV box, my computer is connected to TV, no interest in normal, decent television. Honestly, anything we need we can find on YouTube. It is bloody expensive to get separate movie channels, sports channels, you can't get everything, or you can, but it is gonna be a crazy price.

What language do you feel more comfortable in?

Both. Lithuanian and English, I don't really see any problems speaking any of them. In English just maybe I am missing some words when we need to speak about something specific, like machines, medicine, whatever, where you need to use specific words, that's where I start struggling, but if I speak with anyone in the street, there is no problem. In Lithuanian sometimes notice I use some words in English instead of Lithuanian when I speak, but not that many, it is not too bad. But I am quite confident in both. On top of that I speak Russian and I speak Polish.

And which language do you speak the most often?

Uhhmm, probably English now. At work it is only English, at home with my boys in Lithuanian, and even with my boys I sometimes speak in Lithuanian.

Do you want the boys to be fluent in Lithuanian, to keep the language?

Nah, nah, I don't think they need to be fluent in Lithuanian. They need to, but only if they want to, know enough to keep the conversation and understand what they are talking about. If they know this much, I don't see any point for them speaking fluently, if they don't see their future tied with Lithuania. They have the future here. But I don't think they don't need the grammar, vocabulary, the fluency. As long as they can get along with other Lithuanians. It is typical that Lithuanian kids communicate more in English than in Lithuanian. Most of their communication is in English. The thing is, for Peter, because of the vocabulary, he starts trying to replace some Lithuanian words in English to make sense. I tell him to rather speak in English only than to mix the languages up, it is no good. So yeah, mostly English.

Do you feel British?

Nah, I can't tell that no, I don't. Because I haven't lived here for long enough to start feeling British. It might be a different story with my boys, but for me, I am still Lithuanian inside. I am not a patriot or whatever, I don't feel like I am British though.

Do you think this feeling can change?

No, no, maybe I am getting near that, but I will never be that. You know, where you get to some age, you have your views, your style of living and after certain point it is not easy to change everything into something completely different. I think that's how you roll. When I moved to England I was like 30 years old or something, so you know, my 30 years were spent in Lithuania so it makes it hard to change. And for the boys, they were born here so that is a completely different story.

If you think about your roots, do you think you are rooted in England, or back in Lithuania?

To be honest, when I think about that, I would say I don't know where I have my roots now. Definitely not England, but then, I can tell that it is Lithuania just because I was born there, spent some period of my life there, but that is it, no more no less. I can't tell my roots are in England, my roots will never be here, never become British. Mentally, different thing. For all Eastern Europeans, it is not easy to turn into British. I am not talking about kids but the ones, 32 or 40 years old, different mentality. Let's say, if I lived in Lithuania and had them in Lithuania for some time, maybe then they would consider themselves more like Lithuanians, not like British you know, but now, since their birth, at least for Peter, it is hard to tell "well yeah, I am Lithuanian", when you have spent all your life in Britain. Just because you have it on your passport. Tough choice, I would say they both consider themselves more British than Lithuanian. I am ok with that, I am not that nationalist, yeah. Lithuania is ok, it is the country I was born at, but I live here now. I am not that sort of guy that lives somewhere else and shouts "I am such a patriot!", for me it is just like, how to say it, a snake face. When you live somewhere else, you live ok, you have everything ok and some other government cares for you and you start shouting about how you love your country. I never understood that kind of people. If you are such a patriot, go and live in your country, why are you living somewhere else and shouting your mouth open how you love your country? Your kids are somewhere else, your life is somewhere else, your property is somewhere else, all you have common with your country is your passport. So you know, for me that distant love for country is a bit weird. Real patriots, they cannot do that, they don't do that, they stay at home

and they say “fuck it, you wanna go, go, you don’t, don’t”. And look, Lucy, we Lithuanians, now we all live in a world where we are losing borders and those sort of things like countries. We still have the maps, the borders, everything, but it is becoming more like open space. People say “where are you?”, we will be saying from Europe, not specifying if from Germany or UK or whatever. People from England they say they are from UK and UK is bloody hell 4 different countries! Yeah, so that’s about my patriotism.

3.B - Jonas (son, 16 years old)

What class are you in now?

Um, I finished year 11 and I will be going college next basically. So, for us, there is obviously a website for colleges and you get to pick whatever you wanna pursue in the future, so I picked games design. And I’ve done the tests and got accepted already, and, yeah it’s kind of as simple as that, you just pick what you wanna do, go on a website, send some information and that’s that. I transition in September.

What are your hobbies?

So, I... (Darius from the other room: playing games bloody hell!!!), yeah, I play games. Actually a couple of months ago I was like really motivated to make games, which is why I wanna do the games design course, and I made one game and started a new one, just didn’t really go further with it as I don’t really have the best computer, uhm, I made one game and I really like it, which is why I picked the courses I picked. I share the games on the game zone. In the course, there are two units, first unit, you do a mixture of a bunch of things, some of it is blending, like modelling and stuff, animating, bunch of things and then in the second unit, for the second year, you get like, they tell you a few things, like they will tell you to make like a pirate game, or it has to have like a pirate in it and then you make the game, but it has to have the thing they told you to have it. So there are these two units and after that you get your degree or whatever. I’ve only made one game so far and it wasn’t the best, I am kind of a self-taught, so, I just made it, tried it out and left it at that.

Do you take some courses?

No, well, as I said a few months ago, I actually started the creation of one game, I watched like 2, 3 hour videos on like coding, level editing, so it is just all self-taught, then I made the game and sort of like just left it at that. I'm self-taught but not much, I don't know that much.

Do you have some favourite movies, TV series or books?

Uhhh...(Darius: definitely not book!), yeah for me it is probably Lost, cool series. Watched the whole thing. Does Avatar count as a movie? Yeah? So yeah, I think Avatar is my favourite movie. Book, well, I have one book that I've read, I cant remember what it's called, I don't know, I read one book, all by the same author who has like 8 of them, so I read it coz one of my friends lend me it, it was like two three years ago, but I tell you, I can't remember.

Do you have some specific movies you watch with your family?

Uh, I probably watch it myself. I watched some Lost with me dad, but it was a while ago, maybe less than a year (Darius: I wanted to watch the Game of Thrones with you, he didn't want though, did you, because of the sex in there!).

Tell, me, what family members live in the UK with you?

Uhh, so obviously dad, my brother, my auntie, my grandma, my uncle, like two of them I think, they all have families, and then I think that's it. Um, I used to visit them a lot, but because of Covid obviously, we stopped, now we get to go to check on them quite a lot, but I don't really go, because I play on the computer. Personally, I would be seeing them more, if actually I left the house. But I can tell that my dad and my brother probably see them quite a lot.

What do you usually do if you visit your grandma or uncles?

Uhm, not much, we just chill. Dad drops us before school, so we just watch TV and have breakfast, just the usual stuff. Same with the uncles, I mean we always meet up at one of them's house, I just play with my cousin, eat, chill, watch TV. Nothing special, coz I see them literally all the time.

If you're visiting, how do you usually communicate? Do you speak English, or Lithuanian? And what do you watch, eat, and drink during these visits, can you tell?

Yeah, well, we speak mix, it's usually just better for me to answer in English, but they usually push to speak Lithuanian, mostly my uncle, he's really keen on that. So yeah. Food-wise, it's usually whatever nan makes, she cooks quite a lot, love her burger patties (Darius from the other room: it's kotletai blet!), right, and the sauce. Or we just have fries or chicken nuggets, whatever. And when I'm there, I usually just turn on Netflix at my uncle's, or Disney, yeah.

Are you in touch with your family in Lithuania?

Right, yeah I have one aunt there, sometimes we actually, usually when I go to my aunties or my uncles house we FaceTime her for a couple of minutes, that's pretty much the only way. Last Christmas, I think she came, yeah, she only comes on like Christmases, some birthdays, but very rarely, mostly we see her through Facebook or call.

How about your friends, where are your friends from mostly?

Um, most of them are British, some of them are like from other places. I don't really have any Lithuanian friends, I mean I had like one or two Lithuanian friends but that's coz my dad knows them, but friends out in school are mostly British or some other country. Yeah, most of them are born here though.

How do you spend your time?

Yeah, only computer, sleeping, uh, maybe watching a series from time to time, or pop in a shop every now and then, yeah. But obviously I used to go to school, but now I stay at home, waiting for the college. So in the college, I'll be doing the stuff for a reason there, so that will be kinda nice, not wasting the time. We can go in person, but I don't anymore. This is like the last term, then the summer break... So I go to college in September.

What food do you usually eat at home, what food is your favourite?

Uhm, sometimes it's pizza, sometimes it's like chicken kiev, mixture of meats, like hot sandwiches, mixture of stuff. My favourite? A burger, burger for sure.

How would you describe your home? Is there something that you could say reminds of Lithuania?

Well, it's pretty basic. I like living here, it's comfortable, we all have enough space. I wouldn't say there's anything that could be tied with Lithuania really, no. It just looks the same as all the English houses I'd say.

What holidays do you celebrate?

I think we celebrate all, obviously Christmas, we will have a sappy tree and then perhaps go to other people's houses, lay some presents down. Then Easter, we paint some eggs, then basically you smack the egg to another one's egg and whichever one's broke, that person lost. It's the little tradition. Little game. Yeah. Saint Patrick's day is there, yeah, that's it.

Do you keep some Lithuanian traditions?

Uhm, I don't think so, I think we just eat food.

Are there some more Lithuanian students in your school that you would know of?

Uhm, two or three friends, not such friends but they go to my school, but they are like two years below me. But I just know them, because my dad knows their dad. More like just mutual relationship.

Have you ever learnt about Lithuania in school?

You might learn about it, in like year 10, 11, at the end of the year 9 you pick what you wanna do, you can choose history, but I never chose that. So I'm not sure what they do, but I think you might learn about that. But yeah, maybe, I dunno.

Do you share with friends that you are Lithuanian?

Yeah, that'd probably be one of the first things I'd tell them, like an information, so that they know something about me. Just that. Never really made me feel any different.

Do you speak any more languages?

A bit of German, not fluent really, but we learn that in school, so a bit.

Which language is easier for you to speak?

Uhm, English, at home I speak Lithuanian and sometimes English, I know for a fact that my brother speaks more English than Lithuanian, even at home, but yeah, I'd probably say English is easier, but I don't find it difficult to speak Lithuanian either. I just don't know some like complicated words, but I know most of the normal ones. I feel like I have gaps in Lithuanian, like obviously I was brought up to speak Lithuanian, but coz we went to school where we speak English, it just became literally everywhere besides home. Lithuanian is just home.

Which do you prefer speaking?

Ah, probably English, just coz I've spoken it for so long so... Just kind of the easiest.

Are there some situations that you feel more comfortable speaking either of the languages?

If I am speaking to my family, I will usually speak Lithuanian, some words I don't know I'd fill them in with English. I'd never really speak English with the family too much, they prefer Lithuanian too. When I get pissed, I speak English, like in a game or when my brother annoys me.

What do you like the most about your home?

Uh, about UK probably meeting new people, go to school, stuff like that, having new experiences. About my own home, I don't remember much actually, I haven't really been there, I think I flew from there to here, but that was when I was a baby, so I don't really know about it much. (Jonas started speaking about Lithuania as about a home – even though the question was meant as a home where he lives in)

And how about your home in Kettering?

Um, comfortable environment where you don't feel left out, it is just you being you, don't have to be pressured by other people.

Have you visited Lithuania?

Just as a baby, when I was there and then we went to few other countries and then I've just been here for the rest of my life now.

Do you have some friends or family in Lithuania?

I think my auntie lives there, yeah, but also my half baby brothers and baby sisters, they are with some carer as some stuff happened, yeah, and they're just there, that's probably the only people I have there.

Would you ever like to stay there for longer or live there?

I wouldn't go as far to say I'd live there, but I'd like to go there, visit it and see what's there. Personally, I wanna go there to actually know where I am from, to see the areas. But when it comes to picking holidays destination, it wouldn't be my first pick. I'd probably rather choose, like, New York.

Do you have some favourite Lithuanian artists?

I know some Lithuanian music, I've heard them, but my dad for sure knows them more than me, because he plays them a lot, I like them but don't know the names. Don't know many Lithuanian movies really (Darius: that's coz they're shit), so yeah, don't know so much.

Do you feel that you in general have some knowledge of Lithuanian culture? Is it something you could relate to?

Nah, actually, not at all. I mean I know of some traditions and stuff, but that's pretty much it, never somehow encountered it too much. Growing up here, I feel like I just sort of understand the ways around here, I get and I feel it, but couldn't say the same about Lithuania at all, no.

How do you feel when you hear something about Lithuania?

I feel kind of neutral about it. I mean I can't really say much about it, I don't know about it much so I feel like I don't really have a say in it.

How do you feel, British or Lithuanian?

Um, I probably feel more British, mainly because I've been around British people much more – you are probably more in school than you are in the family, so yeah, no matter where you are from you will probably feel more British, unless you are left at home, or come at the

older age, you'd perhaps feel more like from your own country, but since I've been here since I was a newborn, I feel more British, so that's about it.

3.C – Petras (son, 13 years old)

How old are you, what class do you go to?

I'm 13 and a half and I am in a year nine. I picked my options, but obviously um, in year 10 I am going further. Now I am kind of doing bunch of different stuff, got many options. We choose what we wanna focus on, it's basically at the end of year 9 you choose the classes you wanna do at year 10 and then at the year 10 you do the classes you chose at the end of the year 9. I chose already, history, because I just like to find out things about how it was here back in the day, then I picked construction, then sport studies, coz I wanna be more practical and stuff and I picked photography, because I wanna be a photographer and something else, but I can't remember, uh yeah, no! I picked computer science too.

Do you take some afterschool lessons or courses?

Yeah, so, I wanna be like a part of a military when I am older so I am taking martial arts and then more physical, like tough things, that could help me through the course of cadettes and stuff. It is like a training session in school, like a little practice, we get homework and stuff. I stopped playing football that I used to play a lot actually, coz the team where I was like, it was not like a team but it was basically angry people playing. Yeah. I used to play with my cousin, but we went to separates, coz I was obviously older and you know, I couldn't play with the youngest.

Peter, do you have some favourite movies, TV series?

Um, well, I watched a lot of Team Wolf, I am currently watching The Flash, I like superheroes and stuff like that. Movies, movies, movies, I don't really know, actually John Wick! I watched it with my dad, that would probably be my favourite. I watch quite a bit

with my dad, not really with Jonas, Jonas more like just plays on the computer, so just sometimes.

When you were little, do you remember if your dad was reading you some fairytales or stories?

Um, I don't really remember anything. Yeah, actually I don't remember.

Do you ever watch some Lithuanian TV, listen to the news or read something Lithuanian?

Eh, no, not really, I don't think I ever have. If we're at nan's, she often watches the Lithuanian channels, but I don't really pay much attention to that, I just know she likes it. But no, we never really watched anything Lithuanian. And I don't really read, not even news, no, don't follow that.

Who else do you know from your family that lives in the UK?

My nan, she lives here, two uncles, my auntie, they all live in the UK, I have quite a couple of family members living here. I see them quite often, but it really just depends on time, and because obviously work, jobs and stuff, it can kind of in a way get in a way of plans, so I always see my nan, because I get dropped off there, before school. Uncles not really that much coz one of my uncles, he always has work and he lives quite far, I think it is in Wellingborough, so yeah. And my other uncle, he also has work. I don't really visit him that much just because like whenever I can go out it is never when he is free.

How about other family members, is there someone in Lithuania?

My auntie, I remember her well, we never really keep in touch though. I may see her once in a while because my nan videocalls her often, so I go and say hi or whatever, but I don't

really have like a personal chat with her. I remember the uncle from abroad, he looks like my other uncle from here.

How about your friends, where are they from?

Um, in my year there are these two friends that I have, I don't if they came from Lithuania, or were born here, no they were born here, but their parents are Lithuanians so either way they are Lithuanian, so these go to my school. My closest friends, I have primary school friend that I am really close with, he is English, then I think I have two more friends, one of them is I think Romanian, the other one is again British.

How do you spend your time with friends and family?

Oh, well, in school with my friends, it's just the breaks and lessons, I just, you know, spend time with them, talk with them, it's just like an everyday thing. When my family is, stuff like, sometimes my cousins come play, sometimes my brother. When I wake up, I go check if my dad has woken up and we kind of like, sometimes watch a movie or something, other than that, that's it. But most of the time I'd say I actually spend with my nan. She's always there.

Do you spend a lot of time at home, or do you prefer going out?

I don't really go out, but I like to go out on the weekends. Coz after we have moved from Kettering, it is really just boring.

What food do you mostly eat at home and what is your favourite food?

Pizza! My favourite, that's chicken nuggets.

What holidays do you celebrate with your family?

Well, Christmas, it is like you get gifts from everybody, except I can't really give gifts. Stuff like that, we have the Christmas dinner and then it's just basically over. And then all the other holidays, like Halloween, Halloween just with friends, coz it is freezing obviously, so we can't really go around and now, obviously, Covid, so they restricted us in what we can do, like... Then birthdays, of course, everyone's birthdays, except from people who don't have the time, those who don't... yeah basically just except those that don't have time for it. And yeah, basically, and Easter, we celebrate Easter!

Do you keep some Lithuanian traditions that you would know of?

No, not really. I don't know.

Would you care to know more?

For birthdays, I find it quite cool, coz I don't know, I don't know if it's a tradition or something like that, but like, for birthdays there is always one gift the day before it happens, now I can't remember if it's Christmas or birthdays, but you get one present the day before and then when the day happens you obviously can open all of them. That's something I like.

How about your friends, do you share with them that your family is from Lithuania?

Uh, yeah, I do say I am Lithuanian, but it's not one of the things that I'd just say like midway conversation, like you know, "before you say anything, I am Lithuanian", nah, but if they say, if they are talking about regions and stuff like that, where they come from, I will just bring it up, that I am Lithuanian, stuff like that.

Do you ever learn about Lithuania at school?

Um, well, so far, we haven't really learned anything, every now and then, in history, we might learn about countries like, World War II or World War I, stuff like that, so maybe then

Lithuania could be like brought up, but yeah, they don't really teach us specifically about Lithuania.

Have you ever met someone that would recognize that you are from Lithuania?

Yeah, well most people think I am Polish, most think I am Polish yeah. They know I am like from a different country, but they don't think I am Lithuanian (Darius: because there are too many Polish people here).

Tell me, how do you think they know your family is from somewhere else? Your English is absolutely perfect!

Well, um, maybe just the friends that know me for a while, not new people. I think it is just like, sometimes they are like, when I am like "guess where I am from!" and they are like "obviously Poland!". But not the new people, but most people suspect I am Polish.

Do you speak any other languages?

Uh, tiny bit of French, a bit of German, but I am not fluent, not at all in it. And I would say I am quite fluent in Lithuanian. Like every now and then I would like speak and I wouldn't realize that I am speaking English, just like midway of the conversation I realize I speak English, I say one word in Lithuanian and then carry on in English. Yeah.

Which language is easier for you to speak? Which do you enjoy more?

English. Coz I don't have to think about what I want to say, it depends, if I have to use fancy words then yeah, maybe, but otherwise not. But I prefer Lithuanian, it sounds so much better. British is so plain, like dead. It is not good, it is boring,

Which language do you use more?

Yeah, English, for sure. Also sometimes, actually most of the time I speak English at home. With Jonas I speak always English, we both speak English, unless we wanna like mess around, then we would speak Lithuanian. To dad I speak English and Lithuanian (Darius: yeah, a bit of a mix), I don't really know most of the times which language I am using at the moment.

Are there some situations you feel more comfortable in either of the languages?

It's, obviously, when we fight I say something in Lithuanian, but then it lasts much longer (Darius: yeah they know they get bollocks if they try fighting with dad), yeah but it is two to one! I mostly speak English, the only time I actually speak English and I don't feel comfortable it is at my friend's house. He is Lithuanian and has a big family and when I am there, I feel bad because I don't speak that much Lithuanian, I speak more English. And it's just so awkward and that's why I hate going to like people's birthdays – because I know I will have to speak mostly Lithuanian, sometimes when it's my family, my uncles are fine, they all know how I speak. But I don't feel comfortable when I am surrounded and expected to speak Lithuanian.

Do you ever feel like you have troubles in either of the languages?

Yeah, it is not really pronunciation, it is mostly like I forget the words! It must be so simple, like “pencil”, I forget what that is and then just ten minutes later I will just randomly, it will pop up in my head randomly.

How about Lithuanian, do you understand everything, or you feel as if it was your second language?

Yeah, I actually can't really read in Lithuanian, actually, some words, when you say them out loud, it sounds like it is Lithuanian, but I don't really read in Lithuanian. Except for maybe texts, like text messages.

What do you like the most about your home?

Uh, I hate the weather! But the thing I do like is, it's very like, I wouldn't say it's too calm now, coz there is just stabbings everywhere, but it's like, depending on where you live, it is really like, especially where we live, it is not very noisy, it is nicer. The only bad thing is obviously that my school is far away now, further from here so I have to drive there, I gotta wake up early and stuff. Gotta wake up 6:15, 6:20, bleh (*Darius: that's because daddy is a bastard and wakes you up too early aye!*), yeah! About my home, I actually love this TV. I just love like, whenever my dad goes to sleep, I go down here and just watch and chill (*Darius: to be honest Lucy, we live here now like what, for 2 years? And we just recently, we, our home and house started to become like proper house, bit by bit we are getting some furniture, we have done some flooring, and, you know, settling in, but it you know, takes some time, preparations. If everything is ok we plan on staying here, that housing association that we are having the house from, they do sort of a contract for you for five years, then after 5 years they are gonna review and if there will be no problems with you, no issues with payment, they supposed to review that contract for the next five years. Or at least what I was told, about how it works*).

Even though your dad and Jonas told me, I would still like you to talk about it – have you visited Lithuania?

No, nope.

And would you like to?

I mean, yeah, definitely.

Would you like to visit it as a holiday destination or you would be more interested in looking where your dad lived and so on?

Well, it would be nice obviously just going there, seeing around what it is, just basically my region, so to say. But if you are saying like if I had to pick a holiday, would it be Lithuania?

Then nah, I would picture it more like a holiday, instead of like a road trip, things like you have a look. If you think of holiday, I'd pick something where it's nice, like Spain.

Would you ever want to stay there for longer, or even live there?

Um, I wouldn't live in Lithuania. I would stay there, like if, I would stay there for a bit. Coz obviously I don't really know what it's like over there, if I planned two months there and I go over there and I hate it then bleh. If they say it's nice there and if I liked it, I would stay there for a while, yeah.

Do you have some favourite Lithuanian thing? Movie, music, food, traditions...?

Um, (to Darius), isn't it Arturai? Arturas? (Darius: yeah, Arturas, it is not Lithuanian, there is one movie, I think it is called Arthur, this sort of movie that becomes like animated later, and that movie was dubbed in Lithuanian and we watched it, that was funny).

Do you feel like you have some kind of knowledge or understanding of Lithuanian culture? Is it something that you could somehow relate to?

Um, no, not really. I don't know much, even though sometimes I do feel like I'd like to know more, especially when I'm around nan or my uncles. But relatable, no, living here I feel like I can relate just to the British culture lets say, all that's natural for me. But not Lithuanian, nope.

Peter, I have one last question. How do you feel, do you feel British or Lithuanian?

British. Yeah. I don't feel Lithuanian. It is because, like, I feel so uncomfortable around like loads of Lithuanian people, but, yeah. If it's like 2 people, then it is just fine, but it's just my friends. But when it's more people and I speak English and then they don't understand and then I have to repeat it in Lithuanian, I have to be like "dad, dad!". With family it is alright I guess, they are used to me, the way I speak, everyone is used to me.

Rozhovor č.4 – Aldona a Rytas

4.A – Aldona (mother)

Aldona has a strong Lithuanian accent. She speaks English fluently, but sometimes cannot remember or does not know correct words, her grammar is often broken, she uses sentence construction similar to that of Lithuanian language.

So, I am Aldona, I am 43 years old and I was born in Lithuania, it was in Klaipėda.

What do you do for living now in the UK?

So, I work for like distribution center, like we preparing goods you know, for dispatch, that's all job. Basically the main thing we preparing. Yeah, it is just like distribution center, we collecting orders and yeah, that's my job. I worked in Morrisons but they didn't suited because you know I was a single parent, didn't suited for like my circumstances, so I could carry on, so because it was like very, it's many weekends working so I decided to quit. Now I am similar, but they are different, different hours. We don't vegetables in our distribution, so better times, I am like warehouse operative. I like the shift, I am early bird you know, I start 4 o'clock in the morning, I wake up 2:20, because I am not working in Kettering. Because basically in UK if you want like, you need to have a car, not like in your country, public transport here is not so good. You need to drive. You know it is not so suitable. I work until 12, I finish 12, it is good time. I sometimes doing overtime. I like, I am an early bird. I could have night shift but I said nah, I like sleeping.

Who do you live with currently?

So it is my son and my mum. I am single parent.

Where was Rytas born?

Rytas born in UK, but he is not British, because it wasn't enough years for me, you know, I was 4 year and you needed five years, so Rytas Lithuanian nationality born in UK. Not in touch with his father. He was Lithuanian.

Have you always lived in Kettering or have you moved around the UK?

No no, I live in Kettering. When I started, when you know, I came to UK, I started to live in Kettering and I stayed here.

So what is actually your story about coming to UK?

Aaa, that is a bit of a story, for like a 20 years! I am actually not the first country I land, you know. I started to study in a college, you know, A-levels, not university, so I went to college and took like academic holidays and I started to work in Germany, so I started Germany and then Switzerland and then Ireland, and then just, it's actually in Ireland what I remember that my brother was calling to me "do you want to move to UK". So I was excited. A lot of years, really, but you know, if I could, I would want to go back home. Yeah, I would like to go back to Lithuania.

To England I came when it was year 2005. 15 years! It was in August. I was before in Ireland you know, I was like, I had a job, it was, I don't know I couldn't settle and my brother was calling so I decided ok, let's try the opportunity, the money is better you know, it's job you know, permanent, full time. It is quite important in the UK, you know, lot of temporary workers, lot of agencies. Full time, possible not that I wanted to come but just ability, opportunity.

I left Lithuania 1999, then you was born! I remember, it was November, you know with little gaps I worked in Germany, in Switzerland, Ireland and then I settle actually in UK.

How were the first months in Kettering, who did you come with?

No, is actually my brother and his girlfriend already here and just, then I moved this was like, we found a house, find a house, it was easier to settle. Yeah and then we just started to

live there, we got a job and yeah. We borrowed some money from my brother, we started to settle. I was alone at that time but my other brother came too and we lived together. He brought his family, his son, like 2 month old when he came. So we rented a house till some time. I didn't know any other people. I knew you know somebody from my studies from Lithuania, they were in a farm somewhere, but I wasn't in contact with anybody, it is later we found out we were not far from each other so now we are friends.

How about your English, where did you learn the language?

Eh, my English is now as well... Well I was in the school so you know, my teacher if I would tell her I am speaking English now, she wouldn't believe me at all, I spoke German, yeah, I remember and then I came back from Germany I was speaking everything in German instead of in English or in English language, so the teacher saying "oooh, you are terrible Aldona" and I didn't notice! But now I am ok you know, you are learning a lot and I learned a lot also when Rytas started the school, I think they didn't learn us things in the school they do now. They different, it supposed to be same thing but, you know, more deeply. So I think it is fine, my English, I can communicate.

Do you have some more family members living abroad?

Sister, you and Minde, basically. Some family not close to us in Lithuania, so close you with Minde in Czech Republic and sister in Lithuania. The rest of us in UK.

What are your days like usually?

Well you know, I am quite a boring person! I am you know, I am driving, I am not the drivers type you know, but we going, what we do with Rytas, yeah, well now is lockdown yeah, restriction I mean, but we used to go a lot of swimming. We went like mostly we enjoy swimming, we would go to park also, we have a big park in Kettering, you know which one, we going to my friends to have like barbecue and stuff... But not really, we like, I don't like

drive too far somewhere, I like public transport. I am usually take somewhere. But it was before, but now because of restrictions we sit at home a lot.

How do your days look like during the week?

I am working, you know, so that's why my mum has helped a lot you see, now is a bit better because Rytas is big, but when he was small you need, you need to have like this flexible hours, you can't working longer, they can't force it you, to work. Now is much better. Now Rytas to school going on his own, but when he was small, yeah, to bring him to school you know, my mum done that. Now that's fine, he goes alone but you need to write like note, notes all the time. But yeah he is going because it is not far away. But next year he going for secondary school so we need possible to bring him and pick him up, because it quite far is.

And how do you usually spend time with the rest of your family?

We don't really much, you know, everyone is busy, everyone is working. Donatas working afternoon, I working in the morning, not usually coming a lot. But some days we go, you know, like barbecue and so on, but just sometimes, really sometimes. A bit tough actually. Is looks like you know, is like routine, work, coming back, relax, really, it's like that. Maybe just me, maybe other people has more active life you know. I don't do like sports, I go swimming. But with my mum we watching TV a bit, so. Yeah, just really, boring. In UK is like that, barbecue possible but even then. But actually after 2 years we went to the cinema, so. No, yeah, we go into cinema, quite a lot, we like the cinema.

How about your friends, people around you, where are they from?

Lithuanian, there is like no community, they a lot of, no, it is basically, how to say... Like my best friend is in Lithuania, my best friend, we meet when we go, but mostly is like, I have mix, some of Lithuanian, mostly we have like, Romanian, now is outside EU... Some British as well, but it mostly it is, you know, emigrants.

Do you still have some family members in Lithuania?

Yeah, Eglė just, and then some not close family you know, that is from my mother's side. Yeah, we talking sometimes on Messenger, you know.

How was raising Rytas here, what language did you start speaking to him?

Lithuanian, I try in Lithuanian to speak, you know. Community is not very big in Kettering for Lithuanian, but I trying, how to say, when brother kids coming and Rytas friends, we try to speak Lithuanian, but he mix the English there. That's my mum don't understand, when he start mixing. I understand, you know, because I speak more English than she, but home we try Lithuanian. We watching sometimes in Lithuanian, not English. We try because English he have in school, he can speak with children, so, yeah. Rytas I think, I don't know, some words understand in Lithuanian, I say half and half you know, so to say. When small one yes, he was Lithuanian, because Rytas quite long time didn't spoken a lot. That's why he still trying you know, he is going to the therapist, the vocational therapist, you know, for language. In school they trying. He talking, but you know, he's like, he worried when he needed to speak. He knows what he want to say, but started to worry and he's like "I don't know words" and he is like sad. When you talking he can, he knows what he want to say but he's like starting to rush, he is like, not feeling very confident. When he talking, like I said, he has therapist and I needed to be there, he using like two similar words that need to be connected and it was like broom and floor and he said like "broom, oh I know, Harry Potter is riding it!", not the floor. He knows what he is saying but he don't know how describe. He mixes languages together, he do.

And when you speak to him, do you only speak Lithuanian, or you sometimes switch to English?

I know what he don't know in Lithuanian, he don't know numbers very much. He can counting, but can't say numbers in Lithuanian, numbers for him is easier in English. I like came to my friend with a phone and with a setting and it in Lithuanian and I do not understand half of the setting you know, then she change for me, that is, new words, I don't

understand what they mean, so I know for Rytas is more easy to explain in English. But I trying Lithuanian, but like I said, it is not so good.

Which language do you think he is more confident in?

I would say Lithuanian, if we would be in Lithuania, I think so he would forget English. Not like forget but Lithuanian would come first.

How do you cook at home, what is your favourite food?

Italian! I cook at home, sometimes we do fast food, but we cooking, it is cheaper, much cheaper. I cook Lithuanian but I am not the best, I usually ask for advice my mum, you know, because in cooking I possible ok, but I usually not very confident in Lithuanian dishes. My mother always cooking Lithuanian only. It is proper food, need to put time, the English as well have something, fish and chips, you always need to try. But anyway. For example me I don't understand.

When you're doing shopping, do you go to supermarket chains or you choose the Eastern European shops?

No, well we live with mum, but we eating separately because my mum is, you know, diabetical, so she cannot eat when I do and she prefer Lithuanian for sure, I am like a bit more make experiments. I go to Eastern European shops, not much Lithuanian because it is very expensive, we looking for more like Polish – similar, some product are good, better than the expensive ones. I always buy bread there and sour cream, you know, smetana. But buying also dumplings some time, my mum doing them! But I don't, not so very confident so I buy. It is rare we do not cooking.

How about your home, do you think you decorate it so that it reminds you of Lithuania?

No, I don't know actually, but I am not really into the house, we have landlords and they good people, but they don't let people decorate the house, so they don't want decorate. It really need like deep deep renovation here, but I think next year maybe, going maybe find, we need like three bedrooms, because now I and Rytas together and my mum in second, next year when Rytas bigger, we will looking like three bedrooms. You see it is not my house so I can't do nothing. I trying put like these things you don't need to change. That is bothering me a bit, but I can't do nothing about it because it is not my house. We have some Lithuanian postcards, I have shopping back from Lithuania so possible everyone would recognize, my friend gave me as present some years ago and I am still carrying. Cards from Vilnius, some souvenirs from Lithuania, but not really actually.

Do you watch some Lithuanian TV, listen to Lithuanian radio?

I do, I do a lot, we have in UK the TV, they calling Emigrant and possible in other countries too, you can watch everything, Lithuanian. We have English TV as well, bot much watching English TV though, I prefer Lithuanian TV. I watching Euronews, that is my morning routine with my coffee, but mostly we watch like, my mum she like sports, tennis or something, now we watching football. More sport channel, watching movies we like Russian, we speak Russian, but I like Lithuanian TV. Even ladies telenovela, people sometimes laughing at me, but sometimes I watching, just because, nah, I like so. Not watching like all day, but you know, sometimes. News as well watching, to know what is happen, but you can't compare like what they say. I do like Lithuanian the best.

How about language, which language do you feel more comfortable in?

No, I prefer Lithuanian. If I don't need to speak I have couple friends, you know everybody is coming and saying I using English and Lithuanian. But if you ask me my phone number in Lithuanian I don't know, I know in English. I think is not very good, but is coming like that, because you need to switch very quickly.

Would you like Rytas to be fluent in Lithuanian?

Nah, fluent, he will be not fluent, but yes I would like. Because anyway roots are Lithuanian, doesn't matter if he is going or not, I like Lithuanian.

Do you feel your roots are stronger in Lithuania, or in the UK?

No, anyway, Lithuania, Lithuania comes first. I said how many years you can be before you feel... You know mine is like mentality already, Rytas like English, anyway he never be English and not me. My roots in Lithuania, we are different from the people, never change. I think, is my opinion, even my friends, some is coming, they know what I like and they speaking to me in Lithuanian.

So you wouldn't say you feel British?

No, definitely not.

Do you hope to ever come back to Lithuania?

If I could, really! I am really, the British different, the mentality. I don't think we ever be, maybe children's children you know, but anyway, because, the mentality is different, the culture, the food, everything. Maybe in 50 years, maybe they already will be British, but I don't know. I would like come back when I am retired, yes, possible if I need to come back I don't know how to live there. I mean financially as well and really, medals should be for people living there. But I would come back, if the possibility, then yeah, I want come back.

Would you like Rytas to have a bond with Lithuania?

I don't think so he has, he enjoy, we went like one or two time to Lithuania, we didn't went a lot, but he like Lithuania, he remember. Like, but, I don't think so he will always, no. I don't know, not sure now.

4.B – Rytas (son, 11 years old)

Hello Rytas, if there's something you don't understand, Minde can help or translate.

So just ask. Tell me Rytas, how old are you now?

Eleven.

Wow, what class are you in? What year? (Minde: į kuria klasę eini?)

Class twelve year six. Class 5 in Lithuania (Aldona helps)

Minde: Rytas, just try to explain yourself. Without seeking advice, just try for yourself. But if it is too hard, let's ask mum or we will see.

So how is the school for you this year ?

It's good. A bit boring.

When are you finishing ? When is the last day you go to the school?

I think I'm finishing in September.

September? You don't have holidays?

It's July actually.

Yes so you have holidays. That would be a lot of studying until September!

This week we're having like serials for a test. Today is the last last test this week. Tomorrow is our last test like, but not the last test. And the next week I don't know what we're doing. Probably writing. Cause once we finish our test we're doing a lot of writing. Cause we are doing about blood and heart. I don't like little bit of this. It's quite frightening. It is a bit, coz i don't like it. It's about tranfusion of blood, we have to do it. Transfussion.

Transfusion?

Yeah, like, some kids, person nearly gets their legs broken. If their hearts ... like ... It's about what we're doing. Our last topic used to be about climate change. Yeah last time. Now it's blood and heart.

That is interesting!

Now we're doing this like this paper. We're doing, we're writing about blood and heart. I got this like [] a real being [] I don't know what it's called in English cause I can't somehow else to say.

Say it in Lithuanian.

Aldona: Assessment. Rytas: It's like a grade.

It sounds interesting. I think the ones about heart and blood you will remember for a very long time, right?

No, we've started it three days ago.

I mean since it's so scary, you didn't like it, but I think you will remember it still.

I don't like it indeed. Coz I was talked about it. I didn't like it, I was sad there, but my helper helped me and it was alright. I am alright now.

We're doing this play now. Sorry, about blood. So tomorrow, every Tuesdays and Fridays. I think I'm acting, but still didn't act. I'm like a child, so I'm like myself.

That's the best role right? Did you want something else? Did you want a lead?

I wanted like speaking part. I didn't get it. Other people got it. Coz he/them from class 10 or 11 or 12. But we don't know the song very well. Our first song is about the corona virus.

Not about virus, it's about lockdown. It's about „What the F..“. And the second one is about captain Tom. If you know it.

Alright, so do you go to some after school activities? Do you take some courses, or do you still play football?

I go football still. But not in school. I still play in park with friends, it's like exercise. Every day... not every day, not like all day. Sometimes in the weekend, if it's, we stay in the night, 12 o'clock past. We watch film. What was this film with Will Smith? Hancock? Aldona: Hancock. Rytas: Yeah, Hancock. He's not bad. Yeah Will Smith. I like the movie [ardil] What's it called again?

What are your hobbies? What do you enjoy doing the most after school?

Probably go outside. I don't always go outside now. My friends come over and we play in the garden sometimes. I know it's not allowed, but I think you're allowed to garden and house, think. Six people, I think. Five people in the house. So in total there's three, but when my friend comes there is like five. My friend, one of them is called Jonah, Jonah James. And one of my best friends is Reece, Reece Riley.

And where they're from? Are they from Kettering?

One of them is not. Reece is from somewhere else, I don't remember. I forgot. But he wasn't living in Kettering. He doesn't know. I don't know about Jonah. I don't know. I wasn't friend when I met him year five. We started best friends at a year five. Year six or year five, I forgot.

Do you have some friends from Lithuania? Like friends who you speak in Lithuanian to?

Yes, Osvaldas, jo. Yeah he goes school with me, but he goes to class ten. He used to go to year four. He goes to year four. Yeah. Was it class five or ... Five like, I liked my teacher. Coz his name is Mr. Oliver. He's like sporty. We go football with him. He just, we played match just yesterday. I do now school. This week and last week. Then like, my friend, my best friend, we held each other, I got foul. I fell, I felt like I was flying. But I wasn't I just like .. I'm not a real football player. I hurt myself a lot of times. That is why.

And what role do you play? Do you attack, you guard or you play midfield? Which part do you like best?

I like to attack, so I like to score. If you know Ronaldo. That's my favourite player. Striker. Attacking. Striker like Ronaldo. Well I can name you some Czech Republic players if you like. Aldona: *Ok, they're not speaking about football now. Because everything for him is going towards football. You carry on. Because everything for him leads like to Rome to football.*

All roads lead to football. Super, so Rytas tell me. Who from your family lives with you in England?

Ahm, so don't know their names. My Mum, my grandma. My Mum and my grandma.

Who else is living here in England from your family? Are there more people?

Yes, yeah in Kettering, like. Donatas. (turns to his mother, speaks in Lithuanian, Minde tries to help in Lithuanian).

Minde: *Rytai. Pabandyk pats sugalvoti. Prisimink vardus. Paskaiciuok paskui bet dabar prisimink vardus. Kas tau jie yra? Pusbroliai ar tetos ar kazkaip? Pasakyk Angliskai. (Rytas, try to think for yourself. Remember the names, count them later, but first remember the names. Who are they to you? Like cousins or aunts or something else. Say it in English.)*

Rytas: Tas Donatas nezinau kaip angliskai. (This Donatas I don't know who it is in English). Sitas dar yra, Olis (Oliver), tas maziukas (and there is this one little one, Olis, this little one.

Do you think you could switch into English?

Nemokau as taip Angliskai. (I don't know how to say it in English). And then Jonis, tavo brolis. (Jonis, your brother) Your brother. And that's it.

And who do you spend the most time with from your family?

My mum and my grandma. And then Donatas and then Oliver. And then the dog Beta. It's for family.

And how about your cousins?

Yeah, oh yeah. So the baby, no not the baby, Oli, then Peter and Jonas. Lukas is going to college now. Yes, I'm going next school to their school.

And Rytas, how do you speak to them, when you're together? Do you speak Lithuanian or English?

Sometimes ... I mean always in English.

Is it easier?

It is. I don't speak Lithuanian. But if we go to Lithuanian, my mum says we speak Lithuanian. But if we speak Lithuanian, I couldn't understand, I couldn't remember English, would speak Lithuanian, if I would forget English, but that never happens.

What is easier for you?

English. We have like this lesson in Spanish. I know some words „Hola“. I don't know much else, some words in Russian. I know „Spasibo“ and „Pazalujsta“.

What was it?

Spasibo and pazalsta (Minde: ah! Pazalsta), funny words.

What language is it?

r. Russia. Don't know a lot of words. Yeah I don't know a lot of words. But I got three languages basically. Like English, Lithuanian and Spanish, little bit. I know in school, but I forgot in my house. If I'm outside, I forgot my Spanish. That's happened to me. I forgot.

That's ok. How do you spend your time? You said you are with your mum and your grandma, and cousins. So how do you spend your time with your grandma for example? What do you do together?

We cuddle, you know, obviously. She makes me like tea. We are happy together. When sometimes I play Xbox then I come and we have a hug, cuddle. Yes, I just love my grandma most.

The most?

Yeah, because mum is more strict. I think my grandma, I don't know why. She's just a bit angry. When she is angry its coz she doesn't have any cigarettes. Minde: *So that is what you must remember, don't smoke.* I don't smoke, I'll never smoke. Potentially.

So you were saying your grandma is stricter or your mum?

I don't think they're stricter. I like them both. Not like. If I would like them, they would be like friend. I love both of them.

You just have to keep cigarettes for grandma.

Ok ok so next question.

Ok ok so let's go for the next question. So Rytas, what do you with Jonas and Peter?

Well Jonas sometimes I spent. I spent time with Peter. Sometimes we go park, play. That's it really. We sometimes fight really. Not in like purpose. We sometimes mess up the room.

You gotta clean up after yourselves then, right?

No I don't clean, I don't like it. Is this like a question, or like can we talk about something else?

Yes. Tell me what you want to say.

So I've just learned now how to tie my shoe laces. And I know how to do tea. And that is it.

Do you think you will want to learn how to cook? Something simple.

Well is this like cooking, preparing a toast?

Oh yeah, that's a start!

I know how to make like a hot sandwich, but not very well. I like hot sandwiches with sausages, frankfurters. If you got in Czech republic Lidl?

Yes, we have Lidl.

Frankfurters sausages, I like them. And then I put some cheese. And then I put some ketchup tomato.

That sounds tasty.

And then I eat it. It's so yummy. I just really like them, sorry. Ok next question.

Ok the next question. What is your favourite food?

This is a hard one. Can it be anything? Coz I like pizza. But in a healthy way, probably, „plov“. Rice with inside ketchup. So ketchup goes into the rice. I have eaten it today. Yeah it's my favourite food. I can eat it nearly every day. I like pizza, you can give it to me every day. That's only things. I like sweets.

And what is your favourite food that your mum and your grandma make? Let's start with grandma.

I don't know. It's Kotletai. Do you know? From mum I would take rice, but something else maybe. Wait what was it yesterday we had? The chicken. And like the potatoes (Aldona: something like Goulash. Simple mashed potatoes and meat on top).

That sounds tasty. And Rytas, what do you eat on Christmas?

Mmm I don't like. So like in school my favourite food is pasta and meatballs with corn. And second most favourite is roast potatoes and carrots. Like Christmas ones. Well probably those in school. At home I don't know. Long time ago I tried the fish. Like Eglė told me to try but I didn't like it. I almost like puked. Yes. I sometimes can puke. Not always.

Ok that is good you kept it together.

Next question.

How do you celebrate Christmas? What do you do on Christmas?

Happy way. I have an example. If we get a PC or a computer I'll be happy. If it is old computer I won't be happy. You can still play some games. I don't like iPhone. I don't know why I'm saying this. So ok, next question please.

You are very good person to interview. You direct me. Very professional. So Sir let me ask you another question. Where are most friends from? Is it school, football?

School. It's like a hard question. I don't know. I think school. Coz there is a bunch of people. We play. Not always I see my friends. I play with someone else. I played zombie game today. I don't know what I did, I don't know the game. So if someone tags you, you're a zombie. So it's like two people tag. If they get you, you are a zombie. There's a lot of people playing. Whole playground probably was playing. I thought what they are playing. Why is everyone running. And then I played. It's fun, I liked it.

That sounds cool. How do you speak to your friends? Do you speak English with them? Or you have some Lithuanian friends there?

Some. Some Lithuanian but always speak English. There used to be four kids in Lithuanian. Now no. One went to secondary school. That's like three. Osvaldas brother is smaller one. Eight or nine year old, I don't know. So I don't know. Next question please.

Yes sir, what is your favourite subject in school ?

I say now, it used to be English. Now is maths. My favourite thing is to do times. Like time tables. You can give me some random numbers.

Me: So seven times eight?

Rytas: 56.

Me: 7 times 3?

Rytas: 21.

Me: 9 times 7?

Rytas: 63.

Minde: And 11 times 11 ?

Rytas: 132? No that's not correct. I'm sorry, no I'm not sorry. I don't know a lot about 11. I know 11...

But you clearly know a lot about 7s. So that is going into interview. Rytas knows how to be interviewed and a lot about 7s. So, do you ever speak about Lithuania in school? Maybe some history classes?

Yeah, it's about football, coz they don't like us. Coz we're bad at football, but we're good at basketball. But it will never happen as a lesson. Some teachers shown some flags but I've never seen Lithuanian. Like a video about Lithuania. No one really know about Lithuania, they just know it from me. Can I ask you a question?

Yes of course.

Pardon me, cannot breathe a little bit. From talking always. I want to have a minute.

Do you want a pause?

Yeah like a pause.

So let's have a call in 10 minutes?

Like in two minutes.

See you in two minutes then.

[short break, Rytas went to have some water and to prepare a chewing gum, because he was allowed to chew after the interview]

So my next question is, let's see. Do your friends know you're Lithuanian?

Yes they know, coz I've told them. They probably don't know, but I've told them. They never know the Lithuania. A lot, like a lot of English people doesn't know many countries. Like they don't like Macedonia.

Why?

I don't know that. I do know some countries. I know Cyprus. Can I ask something else? It's about school.

Yeah?

In year four, we were doing Greece, no Roman age. Year 1 or 2, we were doing stone age. It was fun, I liked it. I made this stick, it's like a boat. That's that, I'm done.

Ok, it was interesting. So next question is, do you speak more languages than English and Lithuanian? You also said Spanish right?

Yeah. I do understand Spanish, but I forgot.

Which language is easier to speak, Lithuanian or English?

English. Lithuanian is hard. Like speak, coz it's the hardest language to speak. So if you want to speak Lithuanian it's the hardest. My friends know some words, like everyone know "labas". They know what that means. Yeah that's it. That an interesting thing. Next question.

Which language you like speaking more?

English.

Which languages do you use more?

English. How many questions are left.

Just 170. No sorry it was 777. Just few, don't worry.

Because I'm gonna start to eat my gum.

So which language you speak more when you speak to your mum and your grandma?

So my grandma doesn't speak English. She doesn't know much but she is getting better. With mum also Lithuanian, but sometimes English. Yesterday we talked about in English. Captain Tom, London, Paris (Aldona: what he means is, that he knows European capitals, but he knows in English. Not Lithuanian).

I see. So you do you teach your grandma English?

Yes sometimes. Not always. She gets it, probably us. But she knows, coz she works for three jobs. So cleaning job and coffee job. Restaurant. If I would be grown up like grandma, she gets paid a lot. I'd be happy. She is still young (Aldona: just me I'm old). No my mum's 43. She looks younger than 43. She needs to be 50 for me.

Are there some situation when you speak only in that language? For example, if you get sad or angry, do you speak Lithuanian or English?

English. Sometimes Lithuanian at school. If do you get angry sometimes in Lithuanian. I'm sorry, sometimes I swear, but not always. Just some times... If I get angry, in Lithuanian but not always. Not like every day. If I get mad or fear, one word I say "idiot". If I say that word, my friends understand it. My friends understand that word "idiotas". If I would be English and not Lithuanian, I would understand that word. The idiot. It is truth. Ok, I'm sorry about this.

No no, it's good you've shared. So tell us, what do you like about your home the most?

I love to spend time with my family. Sometimes being lazy, not always. I don't want to do my homework, but I do it on Monday. This week we don't have it. Coz it's year six, and I'm not doing like proper year six. But we're getting into year six. I'm still doing year three [?] My partner in my school, he hates it. He is a nice boy. You know how teacher has a picture of a bad person, like a logo. So he has it too. My teacher likes him very much. He is a quiet boy. Next question.

Alright. Have you visited Lithuania?

Yes.

Do you remember it?

Yes, one day, I think it was the last day. It was snowing in, no, I think it was snowing in on the last day. It was not like an easy snow. In England it never happens, snow. This year and the last year. No, this year, it was like two days snowing. One day was not a proper snow but then the next day it was really proper snow. And the day it snowed; we went to the park have fun. Made a snowman. Next question.

Would you like to spend more time in Lithuania? Would you like to go back there?

Probably yea. Coz like England. Not England, Kettering. Kettering is getting boring; my house is getting boring. Probably in Lithuania is snowing, is it snowing? (Aldona: no no).